

Lapszámunkat Szigethy István (1891–1966) grafikus, festőművész alkotásainak reprodukcióival illusztráltuk.

SZEMHATÁR

- 3 | Erős Kinga: *A remény hónapja: január*
- 4 | Tornai József: *Emlékfolyók*
- 5 | Kenyeres Zoltán: *Görögök és testamentumok*
- 11 | Kopriva Nikolett: *Ki látta?; Átrajzolt helyek*
- 12 | Kopácsy Gergely: *Akinek 1315 nap adatott a rendszerváltoztatásra*
- 15 | Majoros Sándor: *A mélységélesség megtalálása*
- 17 | Horváth (EÖ) Tamás: *„Felkapott a sárga szőrű lovára...”*
- 21 | Hajnal Csaba: *Pincésori fesztivál*
- 27 | Péntek Imre: *Amerika – yes*
- 30 | Miklya Luzsányi Mónika: *Lendkerék*
- 35 | Gécz János: *1959 k.; 1969*
- 36 | Lokodi Imre: *Fekete ribizli*
- 42 | Szokolczay Lajos: *Átváltozás – Találkozás Kafkával*
- 44 | Hamar Péter: *Befogadás-esztétikai megfontolások*
Pilinszky János Négyesorosának értelmezéseiben
- 50 | Rolf Jacobsen: *Haydn; Észre sem vesszük; Tűzlegyek*
- 51 | Murányi Zita: *megdobban; hógolyó; földrengés*

NYITOTT MŰHELY

- 52 | Pataky Adrienn: *„eget-Istent figyelő, embert látó várakozás”*
Beszélgetés Murányi Zita költővel, íróval

KÖNYVSZEMLE

- 61 | Fodor József Péter: *„károsnak tartanám, ha a magyar irodalom több ágra szakadna”*
Babits Mihály levelezése 1923–1925
- 65 | Bakonyi István: *Őszikék*
Tamás Menyhért: Észre-írt strófák
- 67 | Boldogh Dezső: *Megérkezni a saját szigetre*
Szénási Ferenc: Berzsenyi koporsója
- 69 | Bogoly József Ágoston: *Láthatatlan áramlás*
Payer Imre: Fényből van a fal
- 71 | T. Kovács Péter: *Szépirodalomba oltott néprajz*
Széki Soós János: Vándorforrás

2019. december 5-én **Zsille Gábor** költő, műfordító vehette át a Hieronymus-díjat, december 6-án irodalom kategóriában **Ferdinandy György** nyerte el az idei Prima Primissima Díjat, december 14-én pedig **Magyary Ágnes** író a Látó díjában részesült próza kategóriában. Gratulálunk a kitüntetetteknek!

MAGYAR NAPLÓ

A Magyar
Írószövetség
lapja

Megjelenik havonta
ISSN 0865291 0

A szerkesztőség címe (Írott Szó Alapítvány)

1092 Budapest, Ferenc krt. 14.

Levelezési cím: **1450 Budapest, Pf. 77.**

Számlázási cím: **1062 Bp., Bajza u. 18.**

Telefon/fax: **413-6672, 413-6673**

Központi e-mail cím és előfizetés:

info@magyarnaplo.hu

Elérhetőségünk a világhálón:

www.magyarnaplo.hu

www.facebook.com/magyarnaplo

Kiadja az Írott Szó Alapítvány

(1092 Bp., Ferenc krt. 14.)

és a Magyar Napló Kiadó Kft.

(1062 Bp., Bajza utca 18.)

Terjeszti a Magyar Lapterjesztő Zrt.

(1097 Bp., Táblás u. 32.)

Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Zrt.

Postacím: 1900 Budapest

Előfizetésben megrendelhető az ország
bármely postáján, a hírlapot kézbesítőknél,
a www.posta.hu WEBSHOP-ban

(<https://eshop.posta.hu/storef>),

e-mailen a hirlapelofizetes@posta.hu címen,

telefonon a 06-1-767-8262 számon,

levélben a MP Zrt. 1900 Budapest címen.

Külföldre és külföldön előfizethető

a Magyar Posta Zrt.-nél: a www.posta.hu

WEBSHOP-ban

(<https://eshop.posta.hu/storef>),

1900 Budapest,

06-1-767-8262,

hirlapelofizetes@posta.hu

Belföldi előfizetési díjak:

Egy évre 7500 Ft, fél évre 3900 Ft.

Nyomda: Pannónia Nyomda Kft.

(1139 Bp., Frangepán u. 16.)

**A folyóirat megrendelhető
szerkesztőségünkben is:**

• személyesen:

1092 Budapest, Ferenc krt. 14. I/5.

• levélben: **1450 Budapest, Pf.: 77.**

• telefonon: **06-1-413-6672**

• e-mailen: **info@magyarnaplo.hu**

Szerkesztőbizottság: Jókai Anna (örökös elnök),
Báger Gusztáv, Horváth Antal, Kalász Márton, Kó Pál,
Salamon Konrád, Szakály Sándor, Vasy Géza

Újraalapító főszerkesztő: Oláh János

Főszerkesztő: Jánosi Zoltán

E-mail: janosizoltan@magyarnaplo.hu

Mobil: (70) 388-7035

Főszerkesztő-helyettes: Bíró Gergely (próza)

E-mail: proza@magyarnaplo.hu

Mobil: (70) 388-7031

MUNKATÁRSÁK

Berta Zsolt

(Magyar Napló Könyvesbolt)

Mobil: (70) 421-9580

E-mail: magyarnaplokb@gmail.com

Berta-Havasajai Matild (ügyintéző)

E-mail: bertahavasajaim@magyarnaplo.hu

Mobil: (70) 410-5784

Bolla Eszter (szerkesztő, gyerekkönyvek, Oláh János szerkesztői ösztöndíjas)

E-mail: bollaeszter@magyarnaplo.hu

Mobil: (70) 410-3962

Bornemissa Ádám (tördelőszerkesztő)

Cech Vilmosné (gazdasági ügyintéző)

Ekler Andrea (tanulmány)

E-mail: andrea.ekler@gmail.com

Mobil: (30) 444-6573

Mirtse Zsuzsa (Könyvszemle)

E-mail: kritika.magyarnaplo@gmail.com

Nemes Attila (Nyitott Műhely, marketing)

E-mail: nemesattila@magyarnaplo.hu

Mobil: (70) 421-7962

Szentmártoni Anikó (szerkesztőségi titkár, terjesztés, előfizetés)

E-mail: szentmartonia@magyarnaplo.hu

Mobil: (70) 388-7030

Szentmártoni János (ügyvezető)

Zsiga Kristóf (ügyvezető, könyvkiadás)

E-mail: zsigakristof@magyarnaplo.hu

Mobil: (70) 388-7033

Zsille Gábor (vers)

E-mail: vers@magyarnaplo.hu

Mobil: (70) 421-8147

Címlap- és belívterv: **Vincze Judit**

Grafikai kivitelezés: **Oláh Mátyás László**

A címlapon: **Murányi Zita**

(Fotó: Vadócz Dávid)

*Meg nem rendelt kéziratot nem őrzünk meg,
és nem küldünk vissza. Minden felbélyegzett,
válaszborítékkal ellátott levélre válaszolunk.*

A remény hónapja: január

Erős Kinga (1977, Brassó)
kritikus, szerkesztő, a Magyar
Írószövetség elnöke, József Attila-díjas

Ilyenkor, januárban, amikor mögöttünk vannak az adventi készülődés napjai, és a karácsony kalácsszagú, ánizsos, fahéjas illata is távoli emlék csupán, amelyre egy-egy útszélre dobott, kopott fenyőfa is már csak akkor emlékeztet, ha a rajta hagyott szaloncukorpapírt túl hangosan cibálja a szél, csontjainkban érezzük az állandóságot és a változást.

A szilveszteri hangulat is odébbáll, a fogadalmainkat még nehezen, de tartjuk, miközben lelkünk mélyén tisztában vagyunk tarthatatlanságukkal. Jól tudjuk, hogy a hétköznapok könnyen felülkerekedhetnek elhatározásainkon, mégis reménykedünk abban, hogy idén ez nem így lesz: ellenállunk majd a csokoládénak, a cigarettának, kinek mi a gyengéje... Az előző évek tapasztalatai ugyan másra utalnak, de a remény, annak óhajtása, hogy idén minden másképp legyen, januárban munkál legerősebben. A január a remény hónapja. Ezt, ha az idő zordsága olykor melankóliával szövi is át, mégiscsak ki kell használnunk.

A nagy tervek, az átalakulások, a megújulás óhajtásának hónapjában járunk. Felgyülemlenek éjjeliszekrényünkön a karácsonyra vásárolt és ajándékba kapott könyvek. Esténként új írói világok tárulhatnak elénk, hiszen az olvasásnak is kedvez ez a hónap, mert a téli esték még

hosszúak, s ilyenkor jobban esik könyvvél a kezünkben a paplan melegébe burkolózni, nyugalmat és megújulást remélve egy-egy alkotástól.

Miközben olvasóként így pihenhetünk, irodalmi műhelyek vezetőiként újabb tervek szövíünk. Folyóiratok, könyvkiadók készítik elő éves terveiket, kigondolják, mely hangsúlyok és irányok mentén végzik majd idei munkájukat. Újabb intézmények, ösztöndíjak születnek, s látszik, csendesen ugyan, de sok változást hoz ez az év.

Sokak évtizedes reményei, várákozásai érnek be, amelyek mind abba az irányba törekedtek eddig is, hogy az írók élethelyzete elviselhetőbb, könnyebb legyen, hogy az alkotómunkát megbecsüljék, s irodalmi életünk intézményrendszerei stabilabban, kiszámíthatóan működjenek, kölcsönösen erősítve egymást, az írókat és az olvasókat szolgálva.

Dolgos évnék nézünk elébe, sok tervvel, várárázással. Bízom abban, hogy az eddig keletkezett értékeket sikerül megőrizni, s a tágabb értelemben vett irodalmi életünk jó és sokszínű alkotásokkal lesz gazdagabb, s ezáltal a jövő karácsonyok bejgli-illatába elégedettség is keveredik majd.

Erős Kinga

Tornai József
(1927, Dunaharaszti)
költő, író, műfordító,
Budapesten él, Kossuth-díjas

Tornai József

Emlékfolyók

Ó, emlékek,
emlékfolyók,
meddig-meddig zúgtok hullámokká,
hogy csak emlék legyek,
éjjel-nappal mosva saját partját,
nem lassulva és nem szelídülve
semmit?
És kisiú vagyok, és kamasz
és szerelmek habja,
szenvédések és elragadtatások tajtéka,
barátságok sűrű csattogása,
utak, városok, országok egybeömlése,
célok, céltalanságok vadvize:
mi volnék nélkületek?
Léggömb a szélben,
nem versek sodra,
hasonlatok öble,
telihold csillogása-tükre.
Mindenem elveszne, ha nem csapkodnátok,
ha nem ébrednék mindennap múlt-patakokra,
ó, védtelen áradat, agyam örvénye,
halottnak hitt ünnepek tiszavirágzása,
beletörődések és lázadások gázlója?
Hol nyugszom, állok meg veletek?
Emlékek nélkül a homo sapiens légi párája,
emlékek nélkül nem tudnék lélegzetet venni,
emlékek nélkül vak volnék,
nem látnám a kozmosz örök kanyargását,
nem tudnék magamról,
nem tudnék a hű sátorról, ahol annyi vihart kiálltam.
Ki vagyok én? – kérdezném,
és nem volna, aki válaszoljon.
Ó, emlékek mézzel folyó kaptára!
Hogy szerettek, hogy tartotok a víz fodrán engem?
Ó, emlékek, föltörő gejzirjei az öröklétnek!

Kenyeres Zoltán
(1939, Budapest) kritikus,
irodalomtörténész, egyetemi
tanár, Széchenyi-díjas

Kenyeres Zoltán

Görögök és testamentumok

Babits Európájáról

Gál István emlékének

„A XX. század magyar irodalmának egyik vezéralakja Babits és évek hosszú sora óta a Nyugat főszerkesztője. A jövő magyar irodalomtörténete vele meg lesz akadva, mert nem fogja tudni, vajon Babits költőnek, regényírónak, műfordítónak vagy tudós kritikusnak nagyobb-e?

Babits Mihály a legteljesebb magyar európai, csodálatosan széles horizontot figyelő entellektüel, aki nemcsak Európa, de a többi világrész szellemi áramlatait is állandóan figyelemmel kíséri. Műveiben élő hatóerőként áramlik szerte a hét nyelv szűrőjén megtisztult és kifinomult európai kultúra.”

Ezek a sorok a Tolna megyei Újság 1931. február 28-i számában jelentek meg egy Babits-interjú bevezető soraiként. Az interjút egy tizenkilenc esztendő, elsőéves egyetemi hallgató készítette, s ő írta a felvezető sorokat. Gál István. Ma irodalmár körökön kívül kevesen ismerik a nevét, pedig fél életét Babits emlékének és az emlék ébrentartásának szentelte: azokban az években is, amikor Babits életműve anatómia alá került, az őt követők elől eltorlaszolták a megjelenést, s az egész Nyugat nemkívánatos epizód lett. Gál István 1934-ben Apollo címmel folyóiratot alapított. Olyan nevekkel találkozunk lapjain, mint Kodály Zoltán, Thomas Mann, Kerényi Károly, Babits Mihály, Illyés Gyula. Időszakos kiadvány volt, mindössze kilenc számot ért meg, a háború kitörését nem élhette túl, hiszen fejlécén hirdette hitvallását, hogy közép-európai és humanista. Hogy, hogy nem, ezután a szerkesztőből könyvtáros

lett, s a Brit Nagykövetség könyvtárát vezette. És aligha csak fizetési állást jelentett számára a Harmincad utcai könyvtár, menedékhely is volt a nehéz években. Én még ismertem őt, s gyanítom, az ő közbenjárásának köszönhettem, hogy egyetemi éveim alatt 1957 és 1962 között minden tavasszal érkezett címemre egy szép borítékba csomagolt levél a British Council-től, amelyben meghívtak egy hónapra a londoni egyetem nyári tanfolyamára. Aztán minden tavasz végén kaptam egy levelet a magyar Belügyminisztériumtól is, amelyben elutasították az útlevílkérelmemet.

Gál István a Babits-filológia első szervezői közé tartozott, s az, hogy a kritikai kiadás három új kötetét ünnepelhetjük, az ő alapköveket elhelyező munkásságának is köszönhető. De most az ő további méltatása helyett, a pályakezdő interjú bevezetésének egyetlen mondatához szeretnék visszatérni, messze elkanyarodva az eddig mondottaktól. Mint írta: Babits „műveiben élő hatóerőként áramlik szerte a hét nyelv szűrőjén megtisztult és kifinomult európai kultúra”.

Melyik lehetett ez a hét nyelv, mire gondolhatott az ifjú rajongó? Az első talán a magyar volt, bár az anyanyelvet nálunk általában ki szokták hagyni a „milyen nyelveket beszélsz” – kérdésre válaszolva. Németül nyilván az iskolában tanult, de, hogy mennyire tanulta meg, arra vonatkozóan nincs biztos adatunk. Amikor 1927-ben Szilasi Vilmos születésnapjára ajándékként elküldte a *Sein und Zeit* frissen megjelent

példányát, Babits a köszönő levelében olyasmiről írt, hogy rengeteg teendője között bár lenne néhány szabad napja, hogy elolvassa ezt „a gyönyörűnek ígérkező könyvet”. Egyszer Németh Gézával (Németh G. Bélával) beszélgettem erről a Bűrök utca sarkán (közel laktunk egymáshoz). Géza azt mondta, hogy azzal a német tudásával nem néhány nap alatt, de néhány hónap alatt sem tudta volna elolvasni Heidegger munkáját. Viszont franciául tényleg tudott, legalábbis „meglehetősen”, amint ő említette. A francia akkor még a szellem nyelve volt a kontinensen, a kultúráé, a szépségé, persze a diplomáciáé is, de nálunk még ennél is többet jelentett. Kitorést a német világból. Kitorést az igazi Európa felé. És olaszul? Ottlik Géza szerint negyven éven felül mindenki tud olaszul. Babits ezt jócskán túlteljesítette, és még nem töltötte be a harmincat, amikor elkészült a *Pokol* fordításával. Modern irodalmunk nagyjai közül pedig ő figyelt fel elsőnek az angol világhódító tornádó szelére. Később, a Nyugat vezéréként a hozzá forduló fiataloktól gyakran megkérdezte, tanulnak-e már angolul. Gál István idézi Sárközi Györgyöt, aki szerint Babits a sok nyelv közül angolul beszélt legjobban, mások mulattak a kiejtésén.

Tehát a hét nyelvből megvan öt: magyar, német, francia, olasz, angol. De mi a hatodik és mi a hetedik? A hatodikra legkönnyebb válaszolni: természetesen a latin. Akkor még egészen az 1945 utáni iskolarend-átalakításokig nyolc éven át tanulták a gimnáziumokban, és az értelmesebb tanulók meg is tanulták. A hetedik nyelv pedig nem más, mint a görög. De amikor 1891 őszén Babits belépett a pécsi Katolikus Főgimnázium kapuján, akkor a görög már egy éve nem szerepelt a kötelező érettségi tárgyak között. 1890-ben törvényi rendelet tette lehetővé a görög nélküli érettségit, s ezzel tulajdonképpen megindult a felnövekvő értelmiségi rétegek klasszikus műveltségének hanyatlása, ami máig tart. Mára megsemmisülni látszik. Nekünk, akik az ötvenes évek első felében jártunk középiskolába, már a latin sem volt

kötelező, én is választható tárgyként tanultam két évig. De Babits még elsőrendű fontosságúnak tartotta nemhogy a latint, hanem az antik görög ismereteket is, és tudjuk, száműzetésnek tekintett fogarasi éve alatt görögül tanult, aztán 1912-ben a Tisztviselőtelepen a latin mellett már görög pótlót is tanított az iskolában.

Egy iskolai tárgy a sok közül? Többről van szó. A göröggel az európaiság fogalma forog kockán, s a szóban megjelölt idealitás hovatarozás-alakító tudatáról. Európa görög szó, az európai kultúra és az európai lélek a görögséggel kezdődik, abban gyökerezik, aztán átfolyik a latinitás római világába, s ott fogadja magába a kereszténységet. Amikor az első apostolok az itáliai félsziget földjére léptek, már nyolcszáz éve létezett Európa, a szellemi Európa, a politikai majd kétezer évvel később alakult ki. Ezt azért érdemes fölleveníteni, mert a politika varázspálcája manapság alacsony szintű, talmi érdekekből minden szót és minden fogalmat politikaiavá alakít át. Aprópénzre váltott szó lett az európaiságból, s ilyen aprópénzzé vált a kereszténység is. Fennen beszélnek Európa keresztény gyökereiről. Néha félremagyarázások elkerülése végett, és elébe menve érzékenységeknek hozzátesszik: Európa zsidó-keresztény gyökerei. De ez nem így van. Nem. Európa mélyebb és szélesebb ennél: Európa görög is, latin is, és zsidó is és keresztény is, és magába foglalja a népi kultúrákat, és mélyen benyúlik Ázsiába. Európa sokszínű és soknyelvű. Ortodoxok, római katolikusok, haszidok, unitáriusok, neológok, reformátusok, muszlimok, evangélikusok baptisták, anabaptisták lakják. Hívők és nem hívők.

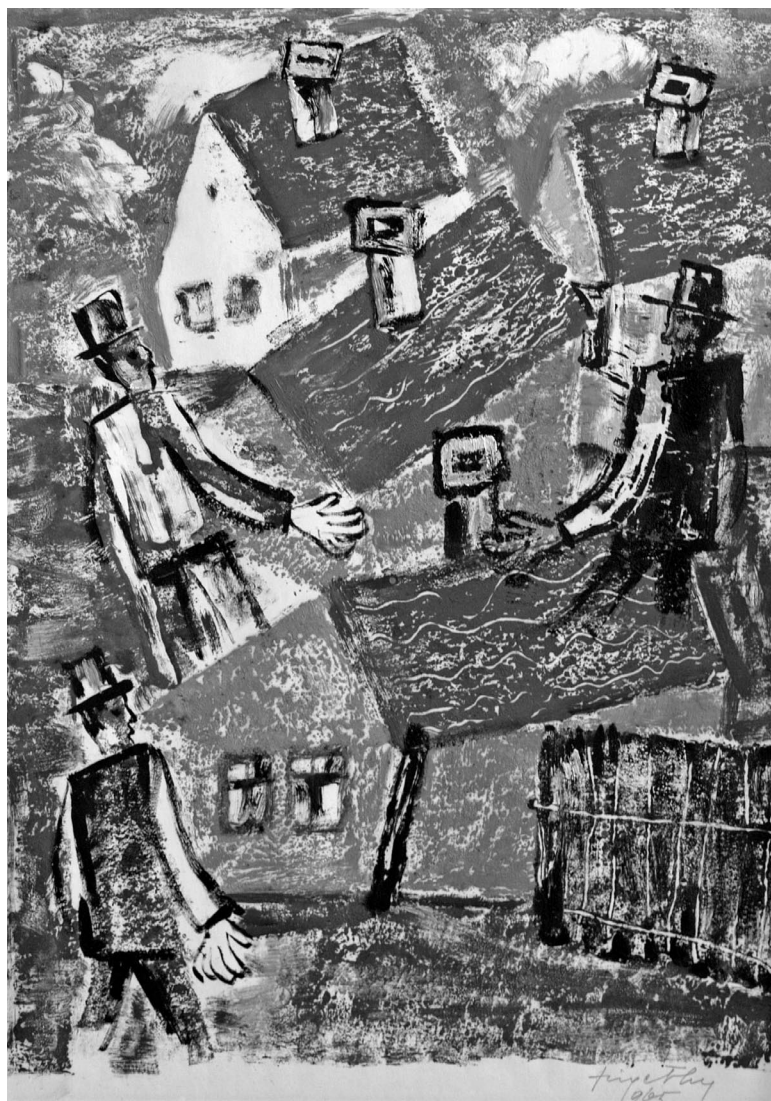
Az *Európai irodalom története*, Babitsnak ez a hitvallás-könyve olyan, mint egy nagy, hosszú elbeszélés, több száz oldalas narratívum, mint amikor valaki fennhangon mesél és mesél egyetlen modulációban. Meséje összefüggő és egyetlen történet, amely Homérosszal és a görögséggel kezdődik. A kereszténység csak Tacitusnál jelenik meg ebben a narratívumban. „Tacitus

nemcsak Germánia fenyegető árnyékairól ír, hanem arról a veszedelmes zsidó felekezetről is, amely ezidőben kezdett terjedni Rómában, ahova »minden különös és bevallhatatlan áramlat összefolyik«. A Betlehemben megszületett új Istenről senki sem sejtette még, hogy valamikor Zeusz utóda lesz. De rejtelmes szektája keleti varázslással izgatta a dekadens római fantáziát. [...] Apostolai mind tudtak legalább görögül. Hisz Palesztinából jöttek, s e világnyelv nélkül alig is bírtak volna eljutni ilyen távolságokra. Sőt volt egy közöttük, aki büszkén római polgárnak vallotta magát. Bizonyára nem voltak művelt emberek. Nem értettek a magas retorikához. De nagy buzgalommal tanulták meg a görög betűvetést, hogy »örömhíruket«, mely csodálatos mód az egész világnak szólt, a nem-zsidók között írásban is propagálják.»

Persze, ha Babitsnál a történet átgondolt elhatározás szerint Homérosszal kezdődött, bajos volt a maga helyén bevonni a mesébe a jóval korábbi „öt könyvet” és a hetven fordítót. De megjegyzés nélkül sem maradhattak. Babits írt róluk, egy fél oldalnál talán valamivel többet, de csak idegenkedését fogalmazta meg néhány mondatban a mózesi könyvektől: idő-sávok egyeztetése nélkül. Zártnak, fülledt levegőjűnek érezte őket, zavarta bennük az Istenel való nemzeti viszony, és zavarta a sűrű érzékiség. Ellenkezésének mindkét pontja máig élő kérdéseket vet fel. Babits katolikus volt, s a szó azt jelenti, mint a latinban az universalis, a „kata” görög prepozíció, olyasmi, mint a magyarban az -on, -en, -ön rag, a „holou” pedig azt jelenti: egész. Nem lehet részekre bontani, nem lehet nemzetekre osztani. Babits szemléletében a kereszténység minden hozzá tartozó fogalmával együtt nemzetek felett állt. Ez magyarázta idegenkedésének első pontját.

A másikat, az érzékiséget olvasva értetlenül állunk, mert eszünkbe jut az *Erato*, hiszen 1921-ben ő maga állított össze egy remek gyűjteményt az erotikus világlíra darabjaiból. A köte-

tet egy bécsi könyvkiadó jelentette meg kis példányszámban, s ki tudja, miért – talán mert illetlennek gondolták –, nem is került forgalomba. A kötetben Homérosz *Invokációja* után (mert Babits a görög elsőséghez még itt is ragaszkodott) az *Énekek éneke* következett, ami erotikus volt és ószövegségi. Azt kell mondanunk, hogy az összeállítás megjelenésének nagyközönséget kizáró óvatossága nem volt indokolatlan, mert amikor 1947-ben végre itthon is megjelent, még mindig felhangzott a konzervatív prudéria elutasítása. A *Diáriumban* az egyéb-

A kastély (1). Egy ember, aki sehol sincs otthon

ként kiváló tanár-irodalmár, Vajthó László írt róla, s azt fejtegette, hogy Babits válogatásából kitűnik, „hogyan raffiniálódott el az emberiiség a szerelemben. [...] Bár a kivétel gyakran meglep, a fő útvonal mégis valami felsőbbrendű degenerálódást mutat.” Kiss Józsefet idézte egyetértően, akinek véleménye szerint a csókot gyakorold, ne magyarázd. Sokak véleményét fogalmazta meg ezzel, s a hazai olvasóközönység jelentős része máig nem érti, hogy a mindent kimondás és a mindent megnevezés nem degenerálódás, hanem tabuk alóli felszabadítás, ezáltal a szabadság generálása. Létünk a nyelvhez köt, a nyelvben vagyunk, a nyelvben létezőnk, s a szavak szabadsága nélkül nincs szabadság.

Az európai irodalom történetének első, 1760-ig ívelő része 1934 Könyvnapjára jelent meg, s a Nyugat június 1-i számában Gellért Oszkár ünnepelte. „Örömmel és büszkén jelentjük, hogy Babits Mihály új műve az idei Könyvnapra elkészült. S bizonyos, hogy örömről és büszkeségünk e szinte családias érzése – hiszen a könyv kiadója a Nyugat s azt legelőbb a mi közönségünk kapja kézhez – egyre szélesebb területekre áradva, az idei Könyvnapot, éppen Babits műve révén irodalmi életünk ünnepévé fogja avatni.” Azonban úgy tűnik, ez az ünnepelés nem volt elegendő, és nem volt teljes, mert Babits már két hónappal később vitatkozni kényszerült, az úgymond súlyos kritikai megjegyzésekkel szemben. Vitáirásában formailag egy meg nem nevezett szerzőjű levélre válaszolt, de válaszát oly fontosnak tartotta, hogy nyitó írásként a szeptember 1-i lapszám élére helyezte. Védelmezte álláspontját, hogy kiemelt figyelmet fordított a sötétnek tartott középkor irodalmára, védelmezte, hogy dicsőítette a himnusz-költészetet, és megismételte véleményét, mely szerint az igazán mély emberi tartalmakat kifejező irodalom nem könnyű olvasmány, hanem meg kell küzdeni vele. „A nyugati regény megújítja a műfajt, lerontja az elbeszélés és esszé közti határt, kitervelt építéssel biztosítja

a visszhangokat és perspektívákat. Legnagyobb remekei csöppet sem spontán írásművek vagy könnyű olvasmányok. Modernségük s irodalmi jelentőségük az intellektuális komplikáltság.” Babits szavaihoz hozzá kell tennünk, hogy a magyar regény, Szentkuthy Miklós és még talán egy-két elszánt kísérletező kivételével majd csak évtizedekkel később jut el a regényírásnak erre a fokára. És akkor majd a kritikusoknak, vagyis nekünk újra érvelni kell mellettük. Babitsra is hivatkozva.

Az állítólagos levélre írott válasz utolsó mondataiban – már csak érintőlegesen – sor került az *Ótestamentum*tól való idegenkedésének kérdése, s vele a szemrehányás, hogy ebben talán antiszemitizmus működik. Babits ezt a vádat nem tagadta, csak egyszerűen megismételve leírta, mint valami abszurditást. Aztán a Nyugat következő, szeptember 16-i számában Gyergyai Albert írt elmélyült, tanulmányértékű esszét a könyvről. Ő nem az *Ó-* és az *Új Testamentum* tárgyalása közötti szeretet-különbséget tette szóvá, sőt leszögezte, hogy a felekezeti gyanúsítgatások nem érnek fel Babits szellemiségéhez. De ő is konstataált szeretet-különbséget. Azt érezte meg finom érzékkel, hogy Babits szíve inkább az angol irodalom felé húz, és nem a francia felé. Aztán 1935-ben, amikor megjelent a második kötet, amely 1760-tól 1925-ig tárgyalta az európai irodalom történetét, akkor újra fellángolt és kiszélesedett a vita. Ennek során jelent meg Halász Gábor vitairata, amely méltán tartozik a magyar kritikátörténet leghíresebb darabjai közé. A vita nagy, lezáró tanulmányát az októberi számban (ettől az évfolyamtól kezdve úgynevezett quinzaine-ből havi folyóirat lett a Nyugat) Turóczi-Trostler József írta. A germanista természetesen azzal kezdte értekezését, hogy az európai irodalomtörténet-írás Goethe önéletrajzával kezdődik, majd úgy folytatta, hogy Babits irodalomtörténete nem kézikönyv és nem példatár, hanem műalkotás. Igaza volt ebben, de igazához hozzá lehet tenni, hogy minden valódi irodalomtör-

ténet műalkotás, minden tudományos érteke mellett és fölött műalkotás, az érvelés világos szépsége esztétikai kategória: van pátosza, humora, iróniája, fölényessége és alázatossága – melyiknek mi. Turóczi szemléjében kitért a „testamentumok vitájára” is, és érthetőnek nevezte Babits állásfoglalását, ha egyszer azt választotta, hogy az *Ószövetséget* a görög irodalmon keresztül és az *Újszövetség* perspektívájából ítélje meg.

Ennyi évtized eltelte után, azt hiszem, igazat adhatunk Turóczi-Trostler Józsefnek. Babits irodalomszemléletére jellemző vonás az egy-két középpontú megítélésrendszer: a görög eredetű európai humanizmus és az evangéliumi ígét hirdető szeretet – talán úgy is nevezhetjük –, irgalom-eszme egymást kiegészítő világa. Babits katolikusságáról sokat írtak már, kell is írni róla, de a „görögsége” ebben is mindig megnyilatkozik. Együtt és egyszerre alakították ki magyarság-képét is, ami akkor, a harmincas években eminens költői téma volt.

A Nyugat 1938. júniusi száma az *Eucharistia* című versével kezdődött, ez is görög szó volt, az *Újszövetség* szava, a katolikus istentisztelet központi jelentőségű történését nevezte meg.

„Áradj belénk hát, óh örök / igazság és szent szeretet! / Oldozd meg a bilincseket / amikkel törzs és vér leköt, // hogy szellem és ne hús legyen / magyarrá, s nőjünk ég felé, / testvérepek közt, mint a fák, / kiket mennyből táplál a Nap.”

Alkalmi vers lehetett, megjelenésének dátumából nem nehéz megnevezni az alkalmat: 1938. május 25-től 29-ig zajlott Budapesten az Eucharisztikus Világkongresszus, melyen tiszteletét tette Pacelli bíboros is, aki később XII. Pius pápa néven vált ismertté. A kongresszus fő témája a béke és a szeretet volt, amikor a világ már a háború felé rohant, megállíthatatlannul. De a dátumnak van egy másik olvasata is. Pontosan a Világkongresszus idején, május 29-én lépett életbe az első zsidótörvény, mintha

csak figyelmeztetni akart volna a kegyes, szép szavak mögött meghúzódó valóságra. Nem tudni, Babits a versének két befejező szakaszával akarva és szándékosan válaszolt-e erre a második dátumra. Babits híveként mindenesetre szeretném, ha így lett volna. De a szakirodalomban nem találunk erre vonatkozó utalást, eddig még senki nem emelte ki ezt a verset hasonló hangsúllyal és hasonló értelemben. Egyáltalán nem foglalkoztak vele. Még Gellért Oszkár sem említette meg, pedig számról számra haladva megírta a Nyugat egész történetét, és erről a számról is beszámolt négy sűrű oldalon át.

Amikor ez a vers megjelent, akkor Babits már nagyon beteg volt. Februárban gégeműtéten esett át, ám a megpróbáltatásokkal mit sem törődve tovább dolgozott: egy hosszabb, nagyobb költemény sorait írta. Augusztus közepére el is készült vele, s 17-én felolvasta az öt meglátogató Gellért Oszkárnak és Földi Mihálynak. Irodalomtörténeti szempontból természetesen az a fontos, amit felolvasott, az ő állapotából nézve viszont az volt fontos, hogy felolvasta. Hogy tudott felolvasni, hogy volt hangja. Alig két héttel később meg is jelent a felolvasott szöveg, ez volt a *Jónás könyve*. Még hiányzott belőle a *Jónás imája*, de mire karácsonykor könyv alakban az olvasók kezébe került, már az is szerepelt benne. Vannak, akik ezt tartják legnagyobb művének. Lukács György a moszkvai Új Hang hasábjain valóságos fordulatot látott benne, kilépést az „izolált én”-ből. Rába György később éppen nem fordulatot látott ebben az epikai-lírai költeményben, hanem folytonosságot, és ezt igazolva, a benne testet öltő felelősség-morált nyomozta vissza 1913-ig. A „*Fiamhoz*” című, Komjáthy Aladárnak címzett vershez kapcsolta. Azt hiszem, nem tévedett. Babits egész írói pályáját átfogta a felelősséggel és vállalással való viaskodás. A *Jónás*-könyv ennek nem újólág fellángolt tüneménye volt, hanem egy szüntelen jelenlét betetőző összefoglalása.

Ha valamiben mégis fordulatnak lehet nevezni, akkor abban volt az, hogy az *Ószövetség*-hez fordult mese-témáért. Az eredeti, ószövetségi *Jónás könyve* a kicsomagolhatatlan tömörség és mégis mindent aprólékosan részletező elbeszélés remekműve. Ahogy az én *Bibliámban* lapozom, mindössze két oldal, de fél óra lenne, ha előszóval pontosan el akarnám mesélni, miről szól. Bátorság volt hozzányúlni, mert nem lehet vele versenyre kelni. Tökéletes szöveg. Babits megtette, amit lehet, többnyire jól csendő páros rímekben feldúsította a szöveget, így jóval terjedelmesebb lett, s anélkül, hogy külön hangsúlyozta volna, hallhatóan és láthatóan bemutatta a bibliai történet tragikus és mégis groteszk komikumát. A befejező ima pedig arról szól, hogy a megelőző négy rész nem a bibliai Jónásról szól, hanem önmagáról. Ez nem elbeszélő költemény, nem epika, hanem a legteltesebb lírai vallomás. Miért kellett ehhez az *Ószövetség*? A század nagy írói sorra írtak ószövetségi történeteket. A legnagyobb ezek között kétségtelenül a József tetralógia, de 1936-ban egyik kedves angol írója, Huxley is megírta a maga *Eyeless in Ghaza*-ját, a vak Sámsonról, aki élete árán is megszabadította népét a filiszteusok uralmától. Lényegében ez is az írástudó felelősségéről szól, ahogy az ő szerencsétlenkedő Jónása. Amikor kórházba került, Török Sophie vett neki egy vastag füzetet, hogy lejegyezhesse, ami az eszébe jut. Ebből idézi Gál István Babits szavait: „Az *Eyeless in Ghaza*. Nagyon jó! Nagy regény.”

A *Jónás könyve* Babits utolsó nagy műve volt. Születtek még megrendítő, szép versei, talán a legszebbek, de pályáját mégsem ezekkel fejezte be. Végül visszatért kedvenc görögjeihez, és 1941-ben, amikor már beszélni sem tudott, mesterségesen táplálták, és iszonyú fájdalmai

voltak, akkor még befejezte, javítgatta Szophoklész-fordítását. S amikor a Siesta szanatóriumban meghalt, ágya mellett ott feküdt az *Oidipusz Kolónoszban* kézirat-példánya és az eredeti görög szöveg. Ez augusztus 4-én történt. Képzeltük a Nyugat szeptemberi számát: fekete gyászkeretben, benne sirató versek, emlékezések, méltató tanulmányok, írások a pótolhatatlan veszteségről, egy nemzet a koporsónál. De nem ez történt. A Nyugatnak nincs 1941-ben szeptemberi száma. Az utolsó az augusztusi volt. Szeptemberben már nem jelent meg a folyóirat, mert megvonták a lap engedélyét. A lapengedély ugyanis Babits Mihály névre szólt, s a lapot folytatni kívánó Illyés Gyulát nem úgy hívták. Új lapot kellett indítani, s ez villámgyorsam, egy hónap elteltével meg is történt, októberben megjelent a Magyar Csillag. Ugyanaz a formátum, hasonló tördelés, hasonló betűk. A beköszöntő írásban Schöpflin Aladár tárgyilagos pontossággal ismertette az eseményeket, és korrekt úriemberként átadta a stafétát. „Bizalommal és szeretetteljes várakozással nézünk az új folyóirat szerkesztőjére, Illyés Gyulára.” Babits-émlékszám? Megrendült szavak két hónap elteltével? Szó sincs róla. Új évad kezdődött, Illyés Gyula évada. A nyitószámában egyetlen írás sem emlékezett meg Babits Mihályról, csak néhány hátrahagyott versét közölték, ahogy Török Sophie hirtelen kézzel belemarkolt a hagyatékba. Ezek között volt a *Tizenhárom párvers*:

- „12. tudom, hogy nemsokára meghalok,
mindegy, csak unt szokásból gajdolólok
13. cél nélkül, s arra is bágyadt vagyok már
hogy e verset kissé jobbnak faragnám:
...aki nem szeret, annak jó lesz így is,
és aki szeret, annak jó lesz így is...”

Kopriva Nikolett
(1996, Munkács)
költő, prózaíró,
Mórahalmon él

Kopriva Nikolett

Ki látta?

Otthagytam a testem egy villamoson,
most megmotozhatja bárki,
válogathat kacatjaim közül.
A Szent Gellért tér felé rám dörgött az ördög,
kopár sziklákról ordította:
Ki látta manapság az Istent?

Az otthagytott test körül lelkek köröznek,
azt hiszik, újrakezdhetik,
de minden testet múltja szennyez.
Borízú szájjal ébredtem,
nyálkás eső zuhogott,
mikor pocsolóába néztem,
eltakarták arcom a csikkek

Átrajzolt helyek

Nyomaink lekopnak a földről,
hogy átadják helyünk az újaknak.
Legközelebb más színűek a házak,
a hegyek vonalait átrajzolja a köd,
mert kitagad magából a táj,
mások az utcanevek.

Amikor az első vonat felé rohantunk,
emlékeink mégis a fákba forrtak.
Anyám minden reggel kiment a kertbe,
hogy leszedje a megfeketedett leveleket.
Mára ágaik túlnőtték magukat.
Nem teremnek gyümölcsöt.
Évekkel később tűnt fel, hogy
csak a kertben nem vagyok idegen,
és nem tudtam, eső zuhog
vagy a fák sírnak.

Akinek 1315 nap adatott a rendszerváltoztatásra

Marinovich Endre
(1940, Budapest)
közgazdász, Csömörön él

Prof. dr. Marinovich Endre, Antall József egykori kabinetfőnöke sokunk számára fájó adósságot törlesztett, amikor *1315 nap* című könyvében elkészítette azoknak a kazettáknak a fiktív leiratát, amelyekre az egykori miniszterelnök 1993-ban, kölni gyógykezelésekor felmondhatta volna emlékiratait. Habár ezek a hanghordozók valójában üresen maradtak, az olvasó az utolsó fejezetig úgy érzi, a könyv lapjain keresztül a rendszerváltó miniszterelnök mondja el mindazt, amit e történelmi három és fél esztendőről az utókornak egykor közölni akart..

– *Ahogy a médiáról szóló fejezet „kazettáján elhangzik”: magánéletről soha... Mégis, egykori legközvetlenebb munkatársával beszélgetve elkerülhetetlen a kérdés: milyen főnök volt Antall József?*

– Antall József széleskörű társadalmi ismeretei lehetővé tették számára, hogy szinte minden közjogi, közigazgatási, történelmi, politikai, politológiai témához hozzá tudjon szólni. Ennek megfelelően igényes volt a számára előkészített anyagokkal kapcsolatban, de kritikai megjegyzései sem voltak bántók, inkább tanulságosak. De ha valami ostobaságot – szava járása szerint számárságot – tapasztalt, azt mindig szóvá tette. Hallatlan munkabírása fokozott teljesítményt kívánt munkatársaitól is, a napi munkaidőnek inkább a kezdete, mint a vége volt ismert. Hozzá kell tennem, hogy beosztottjainak többsége a többletterhelést vállalta, hiszen munkáját szolgálatnak tekintette.

– *Hogyan került sor az Ön kabinetfőnöki felkérésére, könnyen igent tudott mondani rá?*

– Az Antall-kormány első három negyedének értékelésekor felszínre került, hogy hiányzik a miniszterelnök mellől egy olyan hivatali részleg, amely a sokoldalúan jelentkező feladatokat rangsorolja, azokat megfelelő javaslattal ellátva a kormányfő elé terjeszti, közreműködik végrehajtásukban, és azokat ellenőrzi. Külföldi minták figyelembevételével készült egy tanulmány, amely a miniszterelnöki kabinetiroda létrehozására tett javaslatot, és többé-kevésbé megrajzolta a leendő kabinetfőnök robotképét is. Ennek alapján esett rám a választás, ami természetesen szerepet játszott több évtizedes ismeretségünk is. A felkérés rendkívüli megtiszteltetés volt számomra, ezeket az éveket a mai napig szakmai pályám csúcsának tartom.

– *A pártállam vezetői is felismerték, többek között Ilku Pál művelődésügyi miniszter,* hogy Antall József nagy hatással volt diákjaira. Egykori tanítványaként milyen emlékei vannak a tanár úrról?*

– A mi korosztályunk (a II. világháború előtt születettek, de tanulmányaikat már a háború után megkezdők) tanárai általában idősebb emberek voltak, hatalmas szakmai tudásuk azonban nem volt szinkronban a diákokkal szembeni magatartásukkal. Ebben a helyzetben szinte robbanást jelentett a tizenhat éves kamaszok között megjelenő huszonnégy éves, jó megjelenésű, megnyerő természetű, szóhasználatában hozzánk hasonló fiatalember, akinek szakmai tudása messze túlmutatott a papírízű tankönyveken. Nem csoda, hogy sokan rajongói lettünk.

– *Ez a korábbi ismeretség, egykori tanár–diák viszony mennyire mélyült barátsággá? Hogyan tudták kezelni ezt a viszonyt a munkakapcsolatban?*

– Az 1958-as érettséginktől harminc éven keresztül változó intenzitással tartottuk a kapcsolatot, amibe belefértek a többórás beszélgetések és a hónapokig tartó szünetek is. Amikor nyilvánvalóvá vált, hogy főnök-beosztotti viszony alakul ki közöttünk, már az első beszélgetésünkben nyilvánvalóvá tettük, hogy ez egy olyan új helyzet, amit még nem próbáltunk, éppen ezért vannak buktatók is. Utólag bátran állíthatom, hogy a korábbi baráti kapcsolat nem ment a munka rovására, hiszen az őszinteség, akár a nyersen megfogalmazott vélemény is segítette a problémák feltárását. Ehhez természetesen szükséges volt az egymás iránti feltétlen bizalom.

– *Miniszterelnökként, főként az ellenzék sorából sokszor támadták modora miatt, amivel – úgy vélték – nem tudta megszólítani a tömegeket.*

– Antall Józsefet sokkal jobban és többet támadták belföldön mind az ellenzék, mind a média részéről, mint külföldön. Egy-egy sikeres

külföldi tárgyalása után méltán várhatta volna a hazai elismerést, de ez elmaradt, az eredményes nemzetközi szereplést itthoni fanyalgás követte. Ezt talán még nehezebben viselte el, mint az ellenzéki politikusok támadásait. De nemcsak az ellenzékkel csatározott – sokszor számára érthető okból –, hanem küzdelmet folytatott a koalíciós partnereivel és saját pártellenzékével is. Gondoljunk csak a Torgyán Józseffel vagy Csurka Istvánnal folytatott harcokra. Szót kell ejteni arról a csalódásról is, ami Göncz Árpád magatartásában érte, különös tekintettel arra, hogy őt Antall javasolta köztársasági elnöknek.

– *A IX. fejezetben részletesen elemzi Antall József Torgyánnal való viszonyát; adódik a kérdés: miért csatlakozott a teljesen új MDF-hez ahelyett, hogy édesapja nyomdokain újraalapította volna a nagy múltú Független Kisgazdapártot?*

– Antall József felmérte, hogy a múlt század nyolcvanas éveiben egészen más a helyzet, mint az a második világháború utáni időszakban, a Kisgazdapárt fénykorában volt. Megkereste akkoriban Antallt a Kisgazdapárt és a Kereszténydemokrata Néppárt vezetése is, ő azonban nem egy rétegpártban, hanem a német CDU-hoz hasonló néppártban látta a jövőt.

– *A végletekig korrekt politizálás letéteményeként gyakran állíthatta Önöket látszólag megoldhatatlan helyzetek elé, például amikor párhuzamosan kellett fogadniuk a holland és a szovjet küldöttséget úgy, hogy ne vegyék észre a másik jelenlétét. Hogyan sikerült megoldani ezeket a feladatokat?*

– Az említett holland–orosz, egy időben zajló kormányfői–elnöki látogatás megszervezését lehetővé tette a rendkívül képzett és kreatív munkatársi gárda, amit gyakran a miniszterelnök maga is segített ötleteivel. Ennél azért lényegesen nehezebb feladatok is adódtak, például az elmondandó beszédek teljes tartalmi megváltoztatása az utolsó pillanatokban, vagy nehéznek ígérkező külföldi politikai partnerek

* Tóth Eszter Zsófia: *Ceruzavonások Antall József arcélehez*, 41. Budapest, Veritas, 2018.

Amerika. A fűtő

rokonszenvének megnyerése különféle gesztusokkal.

– Többször idéz fel a könyvben beszélgetéseket – többek között – Kohl kancellárral, amelyek négyszemközt zajlottak. Hogyan jutottak az elhangzottak a kabinetfőnök tudomására?

– A politikai szóhasználatban négyszemköztinek nevezett beszélgetéseknek is gyakran vannak szem- és fültanúi. Hiszen kell, hogy valaki írásban rögzítse az ott elhangzottakat, és ez nem éppen miniszterelnöki vagy kancellári feladat. A Kohl kancellárral folytatott

beszélgetések egy része is ilyen volt. Ugyanakkor a valóban csak négyszemközt lezajló beszélgetések lényegéről Antall tájékoztatta munkatársait.

– Honnan kapta Professor Úr az indíttatást e könyv megírásához?

– A Sors ajándéka, hogy volt az életemben néhány év, amikor naponta több órát Antall Józseffel töltöttem. (Felesége, Klára asszony szerint akkortájt többet volt velem, mint a családjával). Úgy éreztem, hogy az így szerzett benyomások, információk olyanok, amelyek nemcsak rám tartoznak, hanem meg kell azokat ismertetnem Antall barátaival, tisztelőivel, de ellenfeleivel is.

– A kötet olvasói, kis túlzással, egy új Antall Józsefet ismerhetnek meg. Mi volt az oka, hogy nem nyílt meg jobban a választók irányába? Úgy talán jobban el tudták volna fogadni a rendszerváltás keserű piruláit.

– Antall József politikai példaképei a 20. század olyan meghatározó politikusai voltak, mint Adenauer, Churchill, de Gaulle. Az ő kapcsolatuk a tömegtájékoztatással koruknak megfelelő volt. Az évszázad utolsó évtizedében azonban már mások voltak az elvárások a politikusokkal szemben, mint korábban. A politikai színtér egyfajta show-vá, látványossággá vált. Ezt a változást Antall nehezen követte, ezért történt meg az, hogy szűkebb körben mindig megnyerő volt, a szélesebb nyilvánosság viszont merevnek tekintette. Nem beszélve arról, hogy a többségében vele nem rokonszenvező médiamunkások bőven tettek is annak érdekében, hogy róla ez a kép alakuljon ki.

Kopácsy Gergely

Kopácsy Gergely
(1980, Budapest) tanár,
közigazgatási szakember

Majoros Sándor
(1956, Bácskossuthfalva)
író, Budapesten él, József
Attila-díjas

Majoros Sándor

A mélységélesség megtalálása

Novellapályázatunk lezárult. Erről a mondatról nekem mindig Kurt Vonnegut *Macskabölcsője* jut eszembe, amelyben a megváltozott fagyáspontú víz egy súlyos kapucsukódást idézően veszi át a hatalmat a világ vizei fölött. Egy-egy novellapályázat befejeződése ilyen megváltozott halmazállapot: a reménykedés idejét felváltja a kérlelhetetlen bizonyosság.

Kétségtelen tény, hogy a nyertesek kihirdetése után posztpályázati trauma alakul ki azokban, akik nem kaptak jutalmat – ezt a tapasztalat mondhatja velem, mert én is mindig így éreztem –, és ezen mit sem változtat az a tény, hogy a pályázat jelíges. Mindebből az következik, hogy a másik tételmondat – a zsűrinek nehéz dolga volt –, ugyanilyen kapucsapódás, bár ez esetben a sarokvas már erősen nyikorog. Ha nehéz dolga volt, miért vállalta? Miért panaszkodik az, akinek nem írni, hanem megítélni kell a művet? Álságos, mesterkélt, kimódolt ez a hozzáállás, hasonlatos a pályázatra beérkezett novellák jelentős részéhez. Márpedig ha ezekkel a jelzőkkel illetjük a fércmunkákat, ak-

kor ne teremtsünk olyan helyzetet, hogy ezek a leminősítések reánk hulljanak vissza.

Nem, a zsűrinek nem volt nehéz dolga, sőt, kiváltságos helyzetben érezte magát. Nagyon is megtisztelő egy olyan vállalkozás minőségellenőrének lenni, amely a magyar történelem egyik legizgalmasabb fordulatát hivatott földeríteni. Az, hogy a rendszerváltás óta eltelt idő sok-e vagy kevés, egyéni megítélés kérdése. Periklésznek harminc évnél kevesebb kellett ahhoz, hogy Athénból virágzó metropoliszt építsen, mi pedig még most is bizonytalankodunk. Véget nem érő viták, politikai és világnézeti ütközések színtere ez a terület, de az irodalom mindezidáig valahogy félt hozzányúlni, vagy ha igen, rendszerint kudarcot vallott. Nem temetnek be bennünket a rendszerváltásból ihletődött regények, de még a novellák sem, úgyhogy végső ideje volt efelé terelgetni az alkotókat. Az érv, ami ezt indokolta, csupán annyi, hogy három évtized távlatában már működni kell a fényképezés világából ismert mélységélességnek: ha túl közeli a téma, homályosan látjuk, ha túlságosan eltávolodunk tőle, jelentéktelenné válik. Abban reménykedtünk, hogy ez a kényes egyensúly, a se nem túl távoli, se nem túl közeli múlt metszéspontja, a fiatalokat éppúgy megihletti majd, mint a harcedzett veteránokat, akik annak idején a saját bőrükön érezték a változások fuvallatát.

A felhívásra végül száznegyven mű érkezett, és ez mai viszonylatban, amikor a prózairodalom válságát emlegetni szinte kötelező, tekintélyt parancsoló mennyiség. Ezzel a hatalmas kéziratadaggal birkózott meg a háromtagú zsűri; három szakember, három különböző terület

2019. november 22-én, az Oláh János Emlékesten került sor a Magyar Napló 30 elnevezésű novellapályázat eredményhirdetésére, amelyet a rendszerváltozás és a Magyar Napló folyóirat alapításának 30. évfordulója alkalmából hirdetett meg a szerkesztőség és a Magyar Írószövetség. A 140 beérkezett pályamű szerzői közül az alábbiakat díjazta a zsűri (Jánosi Zoltán főszerkesztő, irodalomtörténész, Majoros Sándor író és Bíró Gergely főszerkesztő-helyettes, író): 1. díj: Horváth (EÖ) Tamás, 2. díj: Hajnal Csaba, 3. díj: Miklya Luzsányi Mónika, Lokodi Imre. Majoros Sándor pályázati összefoglalóját követően a lapszám prózaanyagát a nyertes pályaművek alkotják.

ismerője, és emelte ki az általa legjobbnak tartott munkákat, majd hosszas egyeztetést, érvelést és ellenérvelést követően hagyta jóvá a díjazottak listáját.

A döntést magyarázni sohasem szerencsés, mert a kiválasztott mű vagy igazolja a hozzáértést, vagy pedig újabb magyarázkodásra ad okot. Ám ez esetben nem hagyhatjuk szó nélkül azt, hogy szempontjaink minden különbözőségük ellenére abban

összetalálkoztak, hogy a rendszerváltás emlegetése és magasba tartott zászlóként hangsúlyozása nem elég. Az egyértelműen megélt élményen alapuló művek sokszor azért kerültek hátrébb, mert a szerzőnek az egyébként izgalmas témát nem sikerült irodalommal magasztosítania, más esetben pedig a hátrébb csúszás azért következett be, mert a novella írója mindent annak vetett alá, hogy az egyébként másodlagos ihletésű, minden elemében hamis írás irodalomnak tűnjön. A kulcsszó is ez:

a hamisság. Ott, ahol ezt a savószemű szörnyet fölfedeztük, kíméletlenül rácsaptuk a vonneguti nagykaput a novellára. Örültünk viszont, ha a szövegben egyéni stílust és nyelvi leleményt, de mindenekfelett merészséget fedeztünk fel. Teret adtunk a kísérletezésnek is, és szinte lelkendezünk, amikor a sok pesszimista, depresszív hangvételi írás között fölfedeztünk egy-egy olyan gyöngyszemet, amelyből kiderült, hogy a rendszerváltás

talán nem is volt akkora kudarc, mint amekkorának azt a közvélekedés tartja. Szó szerint detektív munka volt végigkövetni és kibogarászni, hogy ki mit ért rendszerváltás alatt, és mi az, ami számára ebből az időszakból a mélyértelmezés szintjén megmaradt.

Az anyag ebben a vonatkozásában kész aranybánya lehet a szociológusoknak, vagy a pszichológusoknak, mert még ha nem is vegy-

tiszta irodalomként, de benne kavarg és kering ennek az időszaknak minden nyüge és viszássága. Sajnáljuk is, hogy a díjazottak nem lehetnek jóval többen, de a terveink egy antológia irányába mutatnak, amelyben kötetlenebbül és kibővítve, talán egy kissé lazábban is megmutathatjuk ennek a különleges kezdeményezésnek a teljes mélységét és magassát.

Most viszont, ebben a különleges pillanatban még fent vagyunk a kilátón, és ide csakis a díjazottak juttattak el bennünket. Nekik köszönve a mélység éles-ségében látjuk a múltat,

és az ő napszemüvegükön keresztül nézünk vissza arra a tájra, ahonnét ide eljutottunk. Az, hogy a magasság mennyire jelenős, azoktól is függ, akik szorgalmukkal, hitükkel és szándékuk megkérdőjelezhetetlen tisztaságával már eleve tudták, hogy csak serpák lehetnek ezen az úton. Az ünneplés tehát nekik is szól, mert ez egy nagy, közös kaland volt, amely így együtt lehetett hiteles és reményteli.

A kastély (2). Földmérő

Horváth (EÖ) Tamás
(1959, Szentgotthárd)
író, pedagógus, Fót-on él

Horváth (EÖ) Tamás

„Felkapott a sárga szőrű lovára...”

Andi József László emlékére

Mint az Oszter Sándor annak idején, a sorozatban. Éppen valami zsandárokat, perzekutorokat vert félholtra. (Rejtély, hogy nem akadt, aki le tudta volna szedni. Amerikában már colttal lövöldöztek egymásra.)

Szóval, épp pattant a nyeregbe. Épp sarkantyúzta. A ló meg ágaskodott, majd' ledobta magáról. S ő még visszaszólt – amúgy foghegyről – a halálra rémült Muszte Annának: „hi' bbe csúf!”

Mert a betyár egyszerre senki, s a nemzet gyöngyviolája. Szép csárdásnék, hajlandó leányok lesik, merre lépdél daruszőrű paripája. S készítik ki a kisablakba a font kenyeret, icce bort, mellé a fehér bankót. Cicáznak pandúrral, szolgabíróval, hogy éjfél előtt még a fülébe süghassák, merre illanjon el a kertek alatt.

De hozzámenni: olyan nincs. A zshiványnak lehet akárhány szeretője, babája, gyöngybéli mátkája. Asszonya nem.

A kocsmárosné, a viceispán oldalbordája, leánya ott kesereghet a bitó, a vármegye tömlőcének ablaka alatt. Róluk szól minden valami-revaló nóta.

Betyár feleségének lenni szégyen. Meg apjának-anyjának, testvérének. „Mi nem azok a Veszekák vagyunk. Csak a nevünk egyforma. Nem is hallottunk róluk.”

Retteg a nagygazda, egyszersmind hihetetlenül büszke magára, hogy épp az ő portájára rúgtattak be napszállatkor. Lám, a harmadik birkát kell levágni, s a borital is fogy méretlenül. Mint ahogyan nem hiábavalóság odacsúztatni nekik néhány forintot.

Ágaskodik a csődör, durrog a karikás, a hadjonok, menyecskék lopva fel-fepillantanak,

hátha beleakad véletlenül tekintetük a zshiványéba. S a zsandárok lövöldöznek összevissza, elképzelés nélkül. Persze, hogy egy sem talál. Na, ezt csinálja utána a Charles Bronson meg a Clint Eastwood.

Nekik könnyű. Akárhányat puffantanak le, ők akkor is jófiúk. Ha mégis nyakukon a kötél, biztosan kerül valaki, aki egyetlen skulóval cafatokra lövi. A magyarnak talpa alatt füttyül a szél. Még csak embert sem kell ölnie. Negyedik, ötödik lótolvajlásnál fellógatják simán.

Még a filmek sem olyan menők, amik róluk készülnek. Nincs bennük annyi pénz, mint odaát, a tengeren túl. A szilveszteri kabaréban lehet rajta orrán-száján poénkodni.

Pedig a betyár semmivel sem hátrébbvaló a kovbojnál. Csak neki nem az Ennio Morricone írja a muzsikát.

Revolverhős úgyszólván bárkiből lehet. A büntetlen előélet sem igazán fontos. A betyár egy másik történet. A sok komiszságot, mit a névtelen, arctalan hatalmak követnek el a magyar ellen, ő veri le rajtuk. Jaj a muszkának, a németnek, a francúzknak, ha kezébe veszi a karikást!

Máskülönben nemcsak bujdosó honvéd, körorzés alatt álló forradalmár, Corvin-közi áll be hozzájuk. Kirúgott egyetemista, bélistázott marós, kuláknak nyilvánított parasztgyerek ugyanúgy van közöttük.

A yardok nagyjából öt percig voltak képbén. A szokásos duma. Ha háromnál többen, az már csoportosulás. Persze: nyomi kis falusi suttyók Babettával meg Komárral. Lényegében veszélytelenek. De azért nem árt néha megszívratni

őket. Csak azért, hogy el ne felejtsek: mi merre hány méter.

Sem március tizenötödike, sem október huszonharmadika nem volt, de minden ilyen alkalom ott rejti magában a rendszer elleni bomlasztás lehetőségét. Olykor helyükre kell tenni ezeket a kis prosztókat.

És különben is: mi az, hogy ezek gyorsabban repesztenek a megbuherált MZ-kkel, Pannóniákkal, mint ők a Kockaladáikkal? (Amúgy: tényleg beszerezhetne valami különb járgányt állam bácsí.)

Simán indult a balhé. Már rebbentek volna szét. Már kezdtek volna magyarázkodni: ők csak...

És akkor ott termett. Mondhatni, a föld alól. Éppúgy, mint a tévésorozatban. Amit a Hofi kifigurázott. Csak ez valahogy más volt. Nemigen lehetett röhögni rajta.

Na jó, a ló nem ágaskodott, de ha sarkantyúba kapja, az nem piskóta. Előállítani sem nagyon lehet tiltott fegyverviselésért. Az ostor mégis minek minősül? A szerelés is tök olyan: bő gatya, árvalányhajás kalap, pitykés lajbi. Erről miért nem szóltak a politikai fejtágításon?

Hogy a hetvenes évek közepén, egy közép-magyarországi faluban *tényleg* felbukkan. Nem a filmgyárból pattant meg, ahhoz túlságosan lepukkant fazon. Valami helyi érdekeltségű vagány lehet. Megkattant, és most Rúzsa Sándort játszik. Az a baj, hogy Kádár-szalámival sem érdemes nyomulni. Mi van, ha megindul azzal a döggel?

A suhancok meg szinte hangosan röhögnek. Biztatják szinte: „mutasd meg nekik!” Vissza is szállingóztak már, s ott ácsorognak pofátlanul, egy kupacban. A rohadt életbe! Ilyenkor miért nem lehet középük lövetni?

Nem olyan fiatal, nem is olyan jóvágású, mint a sorozat főszereplője, de attól még egészen menő. Jó, nem is annyira öreg, mint a Piszte Matyi.

Pesten bezzeg kivezénylik a lovasokat. Azok aztán nem lacafacáznak! Sitty-sutty, ütik a kard-

lappal a nyikhaj egyetemistát. Ámbár fene tudja... Ezzel itt ők sem biztos, hogy elboldogulnának.

Látszik rajta: nem az a kifejezett okostóni. Targoncavezető. Kőműves, raktáros, vagy ilyesmi. A fejesek szerint ez a veszélyesebb. Az értelmiségi nem áll oda golyófogónak, de az ilyen leszárja, ha kap egyet-kettőt a pofájára.

A poharat még csak sikerült letenni nagy nehezen, de a nikotin benne ragad az ember szervezetében.

Jönnek a fulladásos rohamok, a csillapíthatatlan, száraz köhögés, a váladék meg odaköt a tüdő csúcsához. És tetszik, nem tetszik, burjánzásnak indulnak a szövetek. A szív sem bírja igazán.

Ki hallott olyant, hogy végelgyengülésben patkol el a zshivány? Legfeljebb bent, a tömlőben. A pandúrokkal vívott tűzharc, az az igazi. Meg a zsákmányon való osztzkodás közben előrántott tükrös balta, karabély. Ennél még az is különb, ha felhúzzák az emberfiát az első fára. De a tüdőrák...

Mert választás nincs: rejtőzni kell ezerféleképp, megvezetni a hatóságot. Ha nincs már csalitos, dzsindzsás, ha kivesztek a szép csárdásnék. Akkor a dolgozó nép egyszerű gyermeke. Aki hétfő hajnalban a buszmegállóban toporogva a csonkig szívott cigarettáról gyűjtja el a másikat. De a láda mélyén ott lapul a pitykés lajbi, árvalányhajás kalap.

És a naptárat bújni: jönnek-e már a jeles napok? Felkeresik-e az embert a művház illetékesei: Iréknék, Gizikék? Akik megemlítik csak úgy, futólag: lesz valami. Persze, ha nem fér bele az időbe, akkor sincs semmi baj.

Jajistenem, miért csinálnak úgy, mint aki-nek semmiről nincs fogalma? Hiszen ezért jár ki minden nap a telepre! Mert a hátas az hátas. Azt még parádés kocsiba sem szabad befogni. Ahogyan a bő gatya, pitykés lajbi ünneplő viselet jószerével. Koszlott, foltos gúnyában még a régiiek sem álltak oda a csikót elköttni.

Csak az a kár, hogy pár pisztolyt nem tarthat. No, nem azért, mintha bele akarna durrantani bárkibe (bár a *szerv* megérdemelné), csak az is hozzátartozik.

Hát nem. Csak nem. A cigit nem megy. Hoszszú és kinkeserves lesz tőle a haldoklás. Ennél még az is különb, mikor a zsákmányon való osztzkodás közben verik be az ember fejét a rézfokossal.

Az egyetlen, a legvégső, utolsó utáni kapaszkodó annyi csak, hogy ami van, az nem jó. Nem igazságos, nem tiszta. Nem magyar. Nemcsak a megszállás. A függetlenített párttitkárok. Hanem úgy az egész.

Hogy minden helyett van valami *majdnem olyan*. A Harley Davidsonok, Hondák, Yamahák bőgése helyett Babbetták pöfögése. A jakó műbőrből. Savanykás, állott a sör, és a csajok huzonévesen fakulni kezdenek.

És hogy mindezt elviselhetőnek tartjuk.

Hiszen tőlünk keletre, északra még ez sem. Még ilyen sem. Itt legalább a sarki kocsmában, a B-középben. Itt még megvan a sufniiban nagyapa régi, világháborús sisakja, csajkája. Karszalagja. Lyukas zászlója.

Csak hogy mi a biztosíték arra, hogy bizonyos időn túl nem zuhan össze minden? Zajtalanul, érzékelhetetlenül. S csak azt észleljük immár, hogy nincs többé mire hivatkozni. Nincsenek kapaszkodók, alaphelyzetek, csupán a kommunikáció.

A poharat, a poharat még sikerült letenni...

Huszárok közt lovagolni, az mégiscsak más egy kicsit. Talán pont így kellett volna mindig is. Félig közébük valóként, félig meg afféle szabad madárként. Mert aki beáll a magyar szabadság zászlaja alá, annak, ugye, jár az amnesztia.

Hiszen rendszerváltás volt itt, vagy mifene! Kimondták világos világra: A betyároknak van igazságuk. Akik beálltak golyófogónak. Akik kockára tették kicsinyke, ám biztos szűkösségüket. Hogy bármikor lapátra tehetik őket: szakmunkásképzőből, munkahelyről. Körbeáll-

ják, ketyósnak nézik. Szóbeszéd tárgya lesz a mindenféle függősége.

Fordulnia kellett volna a világnak. Be kellett volna mondani a Tévé Egyben, a Kossuth Rádióban, kinyomtatni a Népszabiban. Vagy legalább a Blikkben.

Anélkül pedig nem sok értelme az egésznek. Hiába lovagol a gróf úr az élen: őt is bevitték az erdőbe. Hazajött, azt hitte: ez most valami más. A saját kastélyát bérlő most. Az nem lehet, hogy ne tudná, miféle alakokkal kell lejáratnia minden évfordulón: tanácselnökökkel, párttitkárokkal.

Vagy megeshet, ennél sokkal többet tud. Legegyen akárhány esztendő, a lovasok mind egy szálíg ott teremnek egy fél szavára. Szép sorban, teljes felszerelésben, akárcsak a régi időkben. Mintha újra és újra meg kellene vívni a tápióbicskei, isaszegi, váci csatákat.

Mert a német az német még. Akármiféle néven, akármiféle alakban pofátlankodik oda: huncut, tróger. Beszól, kioktat. Hülye sorozatokat játszat a tévében, átíratná a *Himnusz*t, tömegbe lövet.

Másképp kellett volna megírni ezt a történetet. Magyarul, hogy értse mindenki. Ne csak az okostojások. Az egyszerű sárdagasztók is. Máskülönben se füle, se farka. Az elprivatizált szavakból, dumákból kellett volna megírni. Az alapmagyarból.

S a megfellebbezhetetlen, kínos valót valahogyan közölni is illik, mert évek, évtizedek óta ott lapul a sejtek, szövetek mélyén. Képtelenség elcsípni a pillanatot, mikor a túlfeszített sejt-magok gondolnak egyet, elszabadulnak, s eszeveszett tombolásba kezdenek.

A festő, a cimborá csak áll, azt sem tudja: köpjön-e, vagy nyeljen. Majd egyszer felfogja, mekkora kegyelem az, ha bejelentheti az emberfia: nagyjából ennyi és annyi lehet még hátra.

Négyen vagy öten mehettek el így előtte. Mind a régiek közül. Egy egész város (vagy község?) számlálta visszafelé napjaikat. Jaj, Istenem,

csak ne tördeljék előtte a kezüket, ne próbálják beadni, hogy van még remény. Minden zsvány horogra akad egyszer.

Ott volt mindegyiknek búcsúztatóján, temetésén. Nyilván, az övén is összegyűlnek majd ilyen szép sokan. Talán újak is. Olyanok, akik még csak most ízlelgetik: micsoda dolog kibontott karikás ostorral végignyargalni a pusztaságon. Ez itt egyre inkább város. A szélén persze ott vannak az istállók, lovardák, de az inkább csak üzlet. Ott nem lehet eltanulni a betyárságot.

Mert a világ kutyavilág marad. A simlis, a sumák, a surmó mindig lenyomja az egyenes beszédűeket. Iszákos trógert, félbolondot csinál belőlük.

Nyargal, száguld a hátas, hegyiben a zsvány, lobog inge, gatyája. Kocsmárosnék morzsolják

szemük sarkából a könnycseppet. Zsírosgazdák imádkoznak: „ide ne egye a fene!” Pandúrok cifrázzák a káromkodást: nyomát vesztették megint.

Várossá terebélyesedik a hajdani falubirtok, nem lehet mit kezdeni vele. Az ünnepekre azért csak előkerülnek majd a huszárok is. Meg a betyárok. A betyárok...

Csak a szél, a szél el ne üljön. Belekapaszzkodhasson a ló sörényébe, az árvalányhajba a kalap mellett. Hajadonok fonatába, menyecskék főkötőjébe. Önkéntes rendőrök, vamzerek ballonkabátjába.

Hordja csak, hordja a havat, a futóhomokot, fodrozza a vizek hátát, repítse a zászlót! A gyönyörű háromszínűt!

Amíg zúg, addig nincs baj.

A falusi orvos

Hajnal Csaba
(1969, Mór)
író, szoftverfejlesztő,
Budapesten él

Hajnal Csaba

Pincesori fesztivál

Csacsogó seregélyraj csapott fel a meggyfákról. Barta Laci az üres műanyagvödörrel hadonászott a madarak felé a telek elejére érve. Füttyögetett, káromkodott, ráadásul erősen izzadt. Etelka, a felesége csitította. Hiába a hőség, az asszony ragaszkodott a friss meggyhez. Nyerni akart a rétesével másnap, a pincesori fesztiválon a házi sütemények versenyén. Barta beprézelte magát a kis szerszámtárolóba, megint káromkodott, előhúzta a kétágú létrát meg a hokedlit, a vödröknek vaskampókat. Etelka kirázta a kötényeket, nyakukba kötötték, aztán sorba szedték a telken a meggyfákat. Tízrúdnyi réteshez vettek lisztet, zsírt, annyihoz legalább öt kiló meggy kellett, meg másik öt-tíz kiló a rumos befőtthez és a fagyasztóba.

Kora délutánra végeztek, még dologidőben indultak haza az öreg Skodával és a teleszedett vödrökkel, ládákkal a cementgyári lakótelepre. Felcipekedtek, megebédeltek. Barta ledőlt volna, de nem lehetett, sok teendő várt rájuk. Kávéztak, aztán Etelka megmosta az első vödör meggyet, egy vájdlingba tette, ketten gyorsan leszárasták egy másikba. Alig járt a levegő, Bartáról folyt a víz, kibújt az ingéből. Sört bontott, bekapcsolta a rádiót, politikai betelefonálás műsort keresett, leült az asztalhoz, és nekilátott a magozóval az első adag meggynek. Csattogtatta a gépet, hullottak a szemek a tálba. Amikor kifogyott, újakat tett bele. Olykor kiürítette a magtartályt a szemébe. Unta az egészet, Etelka meg csak adogatta az újabb adagokat. Nyomta a magozót egyre szaporábban, haladni akart, a meggyeszemek csak úgy tülekedtek az adagolórésbe. Etelka rubensi alkatával forgolódott mellette az apró konyhában. Gyúrni

kezde a rétestésztát, ahhoz is hely kellett az asztalkán. Barta összébb húzta a tálakat, legszívesebben lement volna a garázssorba bütykölni, vagy valamelyik garázsszomszédal beszélgetni, otthagynva a rétes sütést és az egész fesztivált a hülye süteményversennyel együtt. Csak rakta és rakta egyre türelmetlenebbül a magozóba a meggyet, pedig semmi más dolga nem várta, a fél tízes vonat érkezéséig pedig több óra maradt még. A magozógép szakadatlan szuszogott és kattogott a keze alatt, a csapkodásban a földre és a falra is fröccsent a meggyeszemekből. Figyelj már oda, szólt rá Etelka, és egy ronggyal letisztogatta a falat és az asztalt, aztán kifúrta magát a konyhapult és Barta szörös válla között. Megjelent a felmosóval, benyúlt az előszobából, és két húzással tiszta lett a PVC padló. El sem rakta a felmosót, visszafúrta magát a konyhába a dacos Barta mellett. Cigit gyújtott, a füstöt kifújta a nyitott ablakon, és messzire bámult a főút irányába. Egész este alig szóltak egymáshoz.

Barta az óráját leste, mikor kell indulnia a lányáért. Ahogy végzett az utolsó adag meggyel, derékig megmosakodott, tiszta inget kért, és elindult az állomásra. Kocsival már nem mehetett, ivott délután, de amúgy is mozogni akart. Mélyeket lélegzett az utcán, még nyújtózott is, elmacskásodtak a lábai a hosszú üléstől. Felnézett az ablakokra, ahogyan számította, Etelka nem állt kint, nem figyelte. Barta belépett az Arénába, az első garázssor egyik garázsából kialakított törpe italbárba. Általában ott találkoztak a helyiek, főleg nyáron jöttek össze gyakran a ráérők. Barta megivott egy pohár jéghideg sört, meg két rövidet fedésnek, és elkérte

Juhásztól, az Aréna tulajdonosától másnapra az összecukható kempingasztalát, meg hozzá pár széket, amiket az utcára szokott kitenni, amikor túlcsoordul a sok vendégtől a helyiség, arra tálal a zsűrinek meg a versenytársaknak holnap az asszony a fesztiválon, magyarázta, majd jövök értük délelőtt kocsival. Aztán sietnie kellett, kilépett, elbeszélgették az időt. A mellkasa megint szorított pár napja, megcsapkodta a szíve táját, mélyeket lélegzett. Nem beszélt erről Etelkának, volt épp elég dolga a sütéssel, konyhával, nem akarta elvenni a ver-

A kastély (4). Az öregek a keresztútnál

senykedvét és elrontani a hangulatát. Úgy is sokat kell dolgoznia a városban, a szupermarketben, évek óta hiányzik neki a társaság, a nyugdíjban kiszakad ebből az ember, én megértem, gondolta Barta, hadd süssön, hadd élvezze, ha szeret ezzel vesződni.

Háromnegyed tíz után futott be a vonat a határfolyó menti, kátrányszagú állomásra. Jegypénztár nélküli megálló, néma maradt a hangosbemondó. Percnyit sem állt a szerelvény. A jány, ahogyan Barta szólította Andit, egy ismeretlen férfival szállt le. Úgy tízen kapaszkodtak fel az utaskocsikra. Tükkölt egyet a 2040-es járat motorvonata, majd nekilendült a még forró síneken, és eltűnt, mintha ott sem lett volna. A barátom, Imre, mutatta be Andi a férfit. A két férfi kezet fogott, aztán a kikapocsott, szűk ösvényen megkerülték az állomás méla, lelakatolt épületét. Andi gyakran látogatta az apját, de sokadszorra is megborzonzott a gazdátlan, bodzabokrokba burkolózó bakterházról, a bakterház málló kőkerítésétől, a vegetáló konyhakertjétől, a lámpasor félhomályába rejtőző, kicsapott ajtajú tyúk- és disznóólak tátongásától.

Barta a hazaúton lassította a járásukat, úgy tett, mintha fájna a dereka, pedig csak a visszerei feszültek. Nem szeretett volna túl korán hazaérni, hadd töltse, tekerje, kenegesse, süsse csak Etelka a rétesrudakat. Imre be akart vágódni Bartánál, mégiscsak Andi apja, ki tudja, hogyan alakul. Felkészült Kartalanból és a történelméből, pontosan tudta, merre esik a cementgyár, ami három emberöltővel korábban kisvárost hizlalt a községből, és mutatta, merre esett az eredeti központ a főtérrel, kisboltokkal, iskolával, a két templommal, két kocsmával, községházával, a dalárda épületével, tűzoltószertárral még az avított, túlhaladott időkben. Fotókat is talált a neten, újságotla Bartának, látott olyat, amin Gerő beszél egy jókora emelvényen kalapban, elegáns hosszú kabátban állva sokadmagával a cementgyár udvarán, felettük hatalmas transzparens dagad büszkén,

eredetiben biztosan vérvörös lehetett, fehér betűkkel, amin megköszönik a dolgozóknak, hogy az októberi szocialista forradalom harminchatodik évfordulójára, rekord idő alatt felépítették a gyárat, körben, alattuk, szanaszét meg az a sok sovány ember, férfiak, férfias asszonyok, szedett-vedett, kopott munkásruhában, szinte vigyázállásban, milyen röhejes ez már, nevetett Imre. De Barta nem nevetett. Azon a képen talán az apja is ott áll a tömegben, sőt, akár még ő maga is rajta van, a legszélén, az anyja karjában. Abban biztos volt, hogy az apja elégedetten mosolygott, amikor a fotós elkattintotta a fényképezőgépet, mert kiszakadhattak otthonról, nem kellett se a földdel vesződni, se kubikusnak állnia, a bátraknak, az akkori fiataloknak a gyár jelentette a kitörést, fűtött és tiszta lakást, biztos fizetést, és mindezekért három műszakban is jókedvűen vonultak a gyár ziháló, morgó falai közé, vagy akár fagyoskodtak bármelyik nagykutya hársány beszéde alatt. Hányszor, de hányszor halotta az apjától, hogy a világon a beton a legtöbbet használt anyag a víz után, maradjon csak ő is itt, cemente mindig lesz kereslet, olyat nem adhat a Jóisten, hogy bezárják a gyárat. Akkortájt épült meg a lakótelep régi része a cementgyár fölé, felhúzták a lankás domboldalra, a kocka formájú, háromszintes téglaházakkal, lent két munkásszálló meg egy szálloda, a kikötő, és a máig használt vasúti teherpályaudvar.

Csend ereszkedett közénk, Imre jobbnak látta hallgatni. Lassan lépdelték felfelé, Andi végül beszélni kezdett. Barta vidámnak találta a lány hangját. Igyekezett figyelni, de Andi nagyon gyorsan beszélt. A lánya élete éppen olyan lassan emelkedett, mint a sikátor, amin a lakáshoz tartottak éppen. Pesten dolgozott egy Parlamenthez közeli utcában egy nemzetközi ügyvédi irodában, felvette gyakornoknak a nagymenő német ügyvéd, bizonyos Windisch doktor. Előtte évekig élvezte Pesten a fiatalságát, szabadságát, ha kellett, tüntetni járt, kü-

A kastély (3). Frieda

lönféle lapoknak, hírportáloknak dolgozott. Összehozott egy leleplező cikksorozatot, bukkott az egyik kerületi polgármester, micsoda siker, ujjongott a lánya akkor, végre státuszom lesz a kiadónál, büszkélkedett apjának, de nem lett, egyre kevésbé keresték munkákkal, továbbra is káposztásmegyeri albérleti szobájában szorongott, és esténként valami kis híg levest főzött magának titokban a villanyrezsón másnapra, hogy azt se kelljen ételbárban vennie. Alkalmi megbízásokból élt, szájbarágós

honlapokra írt naponta úgynevezett tartalmakat helyes cipőválasztásról, bőrápolásról, hajpótlásról, biztosítási konstrukciókról, kutyakozmetikai tanácsokat szerkesztett, olykor recepciókon mosolygott, és emelgette a telefonkagylókat. Életmódvezetési cikkeket írt, ehhez a tudást könyvekből csente el. Bármit elvállalt, csak Kartalanra vagy az anyjához ne kelljen visszamennie. Aztán Londonba menekült egy zaklatással fajult szerelem elől, gazdag orosz család gyerekeire vigyázott, hétvégéken pizzériában szolgált fel, próbálta megtanulni az angolt. Már betöltötte a harmincat, amikor a nehezen összepórolt pénzével visszajött, és levelezőn elvégezte a jogi egyetemet, közben válóperes ügyvédnél fogalmazott, levelezett, iktatott, és a polgári házasságokból lassacskán kiábrándult.

Mikor hazaértek, hipószag terjengett az egész lakásban. Etelka elnézést kért a felfordulásért, amennyire lehetett, gyorsan összetakarítottam, magyarázkodott zavartan a kezét nyújtva az ismeretlen fiatalembernek, szoba plusz egy félszoba az egész, de legalább panel, nem olyan, mint az ósdi sztálinbarokk házak a régi lakótelepen, nem nagy ügy ebben rendet tartani, szabadkozott, aztán elhelyezkedtek a négy személyesre nyitott asztal körül, a háziasszony pompás szalonnás rántottát varázsolt, Barta bort vett ki a hűtőből, megvacsoráztak, a fesztiválról beszélgettek, mi minden lesz. Barta a polgármestert dicsérte, Andi meg valami tisztázatlan helyi pénzügyekről és összefonódásokról kezdett beszélni, de inkább nem feszegette a dolgot, későre járt, látta apján a fáradtságot, no meg az elfogyasztott sörök és a bor alakuló hatását. Aztán átmentek a nagyszobába. Etelka a haját piszkálta a fotelben ülve, mosolygott, és igyekezett a fiatalokkal beszélgetni, bár a konyhában várta még öt kiló nyers meggy. Barta bekapcsolta a tévét, Imrét és a lányát sörrel kínálta, egyik sem kért. Etelka hamarosan kiment, vele Andi is, befejezték a rumos meggyet. Imre kommentálta a tévében

látottakat, ő is ingatlanos, mennek fel az árak, pörög a piac, és olyan szavakat mondott nagy hangon, mint projekt, míting, korporét poliszi, amiket Barta nemigen értett, de az lejött neki, hogy a fiú életrevaló, bár azt nem tudta elképzelni róla, hogy tud tapétázni, vagy hogy kicseréli a csöpögő csapban a gumigyűrűt, ezek nélkül meg hogyan lehet ingatlanban utazni? Különben sem hitte el Imrének, hogy Etelka lakása évről évre kábé hat-nyolc százalékkal többet ér, ugyan mitől emelkedne, ő ugyanazt a padlószőnyeget látja mindig a kishálóban, nem alakul át parkettává. A két nő visszajött, behozták a maradék rumot, kitöltötték, muszáj innia, mondta Barta Imrének, majd összetegeződtek. Ásítózni kezdtek sorban, kihúzták a nagyszobai kanapét, oda ágyaztak a fiataloknak. Mozdulni alig lehetett a táskáktól, a félretolt fotelektől, a kárpitozott puffoktól. Imre levert egy cserepes virágot a fenekével, ő, nem érdekes, mondta Etelka mosolyogva, és összesöpörte a földet, felmosta hipós vízzel a szalagparkettát, aztán visszament a konyhába, cigit gyújtott, a füstöt kifújta a nyitott ablakon, és messzire bámult a főút irányába. Megvárta, míg Barta bement a kishálóba, és lassan horkolva elaludt. A kishálót Etelka használta, külön aludtak, Barta jobban szerette a nagyszobát, tágasabb volt, a tévét is odarakták, a hűtőgép is közelebb esett, és éjjel kevésbé hallotta a betonfalakban az acélszálak pattogásait, vagy néha Etelka felsikoltásait.

Apuról pár éve cikket írtam, suttozta a fiúhoz bújva Andi. Imre a hátán feküdt, egyik karjával a feje alatt, és az utcáról beszűrődő lámpafényben a plafont bámulta. Megúsza, nem sokkal a prágai bevonulás előtt szerelt le, és kezdett nagyapám mellett a gyárban a karbantartóknál dolgozni, folytatta Andi. Előtte gépésztechnikumot végzett, simán felvették a gyárba, meg nagyapa nagyon hitt abban a rendszerben, számított az ajánlása, bár nagyon semmijük sem lett, csak munka, meg por a tudejükben, szemükben, szájukban. Összetartott

a közösség, mindenki hosszútávra számolt. Apu egészen más lehetett, mindenkivel gyorsan barátkozott, élvezte az egészséget, kényelmes emberként sokáig nem költözött el otthonról, így azért valamit félre tudott rakni, de a nagymama, akire egyáltalán nem emlékszem, el is vette tőle. Aztán összejöttek anyámmal, nem értem, mi tartotta össze őket, anyám a laborban dolgozott, az örleményeket analizálták. Apám nem kapkodta el, végül összeházasodtak, albérletben laktak eleinte, aztán, ha jól emlékszem, apám tizenöt évnyi munkaviszonyára hivatkozva, az ifjúsági pártalapszervezet, vagy mi a franc, javasolta a gyár vezetésének egy panel-lakás kiutalását anyáméknak. Én már oda születtem, arra a harmincnegyzetméterre, amiben aztán olyan sokat veszekedtek. Anyu egyre többet kiabált, apu meg visszaszólt, alig emlékszem, csak kimerevített képek vannak a fejemben, és hallom az ajtócsapkodást, hmmm, ezek azért eléggé beégnék ám egy gyerekbe, nem? Imre az oldalára fordult, és magához húzta Andit. Megcsókolta a lány száját. Anyu akkortájt csomagolt össze egyszer, és vitt magával a másik nagymamához, merengett tovább hangosan Andi, apu alig láttam, nem jött értem túl gyakran, sőt, csak a cementgyár, az számított neki, meg a sértett önérzete, talán egyedül a gyárat érezte az övének. Apád egy helyben topog, és álmodozik, mondogatta anyám. Az érettségim után kezdtünk közeledni, akkor már jobban érdekeltem, de addigra egészen mássá vált, kiégett, mint a klinker. Mi az a klinker, kérdezte Imre. A klinker? Hát, ami kijön a feldolgozás végén a kemencéből, és amit megőrölnék a gyárban acélgolyókkal, abból lesz a cement, és épülnek a házak, te nagy ingatlan-guru, kuncogott halkán Andi. Akkor már együtt élt Etelkával ebben a lakásban, mesélt tovább a lány, a háziornánál találkoztak. Etelka a második férjét temette el akkor, nyugtató injekciókat kapott, apu meg a szívével járt ellenőrzésre, és barátoknál meg albérletekben élt, mert kikészítették. Kicsoda, emelte fel a fejét Imre.

Úgy látom, ma nem fogunk aludni, sóhajtott Andi, de ez titok, apu előtt szóba ne hozd, szóval amikor jöttek a változások nyolcvankilencben, leállt sok építkezés, és egy csomó embert elküldtek a gyártól, apám bizonyítani akart, szerintem főleg anyámnak, hogy csak azért is előteremt ő mindent, ráadásul abban az új világban. Minden csavart ismert a gyárban. Pár haverjával összeálltak, bétét alapítottak, és megbízással végezték ugyanazt a munkát, amit addig alkalmazottként. Felmondott persze, beltárgyként mindenért felelős ügyvezető lett a bétében, még névjegykártyája is volt, ami elég nevetséges. A cementgyár vezetése örült, legalább azzal a hét emberrel is kevesebb lett, és egyszerűbb volt abban a kilátástalan piaci fuldoklásban szerződéseket lobogtatniuk kis béték felé, mint az emberekkel foglalkozni. Jött némi fellendülés apu számára, folytatta Andi, a régi dolgozók résztulajdont kaptak. Etelka akkor ment hozzá apuhoz, gyártulajdonos, dicsekedett a fodrásznál a többi nőnek, azok hiába magyarázták neki, hogy majdnem kétezer másik emberrel lett az, meg hogy szart sem ér az a lepukkant gyár, piac sincs hozzá, mindezek Etelkát nem zavarták, csak ült elégedetten a hajszárítóbura alatt, és lapozta boldogan a Nők Lapját. Aztán megjelent valami francia cég, hetekig vizsgálták a gyárat, végül kitálaták, hogy így eladhatatlan a cementgyár maradék tulajdoni része, fel kell újítani. Apu megpályázta a legkomolyabb részt, a kemence felújítását. Kiszámolta, ha megkapják a melót, a bétében mindenki milliókat vihet haza. Nyert az ajánlatuk. Aputól tudom, hogy aznap este taxit rendelt, ami ellen Etelka tiltakozott, és elmentek táncolni és berúgni a városba. Nyolc hónapot kaptak a munkára, nehézkesen jöttek az alkatrészek a régi forrásokból, persze nem illeszkedtek, nem voltak jók, elúsztak időben. Apu egy személyben hirtelen adóssá vált a kötbér miatt a cementgyár és a kifizetetlen munkák miatt az emberei felé. A bíróság, látva apu körülményeit, nem rendelt el végrehajtást, és

mindenkori fizetéséből, nyugdíjából vonják le a tartozását. Dolgozni kezdett mindenfelé, de már nem ment neki igazából semmi, pedig még ötven sem volt. Szervizben dolgozott, kocsikísérő lett, raktáros, ilyesmi, csak nem bírta fizikailag. Végül visszavette a gyár, akkor már egy német holding birtokában, éjjeliőrnek. Hé, ébren vagy még, nézett Imre arcába, de a fiú már mélyen aludt. Etelka az előszobában lekapcsolta a villanyt. Nem sokáig kell már apunak törlesztenie, már csak tíz-tizenöt év lehet hátra, sóhajtotta maga elé Andi, aztán magzatpózba zsugorodott, és mélyen elaludt.

Tizenkét rúd rétes lett végül, ebből nyolc indult délelőtt a fesztiválra.

Ha a nap süt, és ragyogó az idő, megszépül a látóhatár. Jókora tömeg gyűlt össze a pincesoron, a meggyfesztiválra. Hatalmas fényszórók kerültek az oszlopokra, parkolót alakítottak ki a mezőnél, ugrálóvár, pónilovak, arcfestés várta a gyerekeket, és egész komoly színpad állt a pincesor alatt. Etelka, Barta Laci, Andi és Imre az Arénából elkért asztalnál ültek a süteményes versenyzők során. A zsűri mellett bárki megkóstolhatta a réteseket, persze csak módjával. Ha ingyen van, nincs ellenőrzés. Délután négykor kihirdették az eredményeket. Etelka nem nyert semmit, a cementgyár egyik igazgatójának feltűnő és hivalkodó felesége viszont igen. Előbbi tény Etelkát bántotta, a kettő együtt pedig Bartát. Az Andival egyidős nő óriási tapsot kapott, felhívták a színpadra, átvette a díjat, a gyáriak füttyögettek. A két fiatal vigasztalta Etelkát, meggyesört hoztak neki. Barta is megkóstolta. Azelőtt soha nem ivott volna ilyet, nem tartotta férfiasnak, ha sört iszunk, az sör legyen, ne szörp, mondogatta az Arénában a citromos sörre. Barta és Imre összepakoltak, felpókozták az asztalt, a székeket az öreg Skoda tetőcsomagtartójára. Aztán Imre meghívta Bartát, meggyesört vásárolt mindenkinek. Viszszamentek a két nőhöz, alig találták meg őket. Mind a négyen szorongatták a kezükben a fél-

literes műanyag poharakat. Jöttek sorban a fellépők. Helyi néptáncsoport, énekkar, citálások, aztán Pestről a két humorista, végül a neves operetténekesnő. Szünet után kilenckor kezdett a legnagyobb sztárvendég, MC Sucka, ugyan Barta és Etelka még soha nem hallottak róla, de Andi és Imre állították, hogy jól tolja, nagyon kemény, szókimondó, miatta is jöttek le Kartalanra. MC Sucka és társai belekezdtek. Három perc után először Etelka állt fel. Mutatta a fiataloknak, ők csak maradjanak. Imre, Andi és nyolc-tízsortnyi ember a karjaikat előretartva bólogattak ütemesen, és ringatták magukat a rap-re. Barta hallgatta még a szöveget. Amit kiharcolsz, csak az a tiéd, na gyereünk, gyereünk, virítsd a lét, lépj át mindent, hé, ez a gettó, ha nem bírod, hát húzz el suttyó, kicsi vagy, hát nőj végre fel, francnak sem kell közénk egy pancser. Barta is felállt, sörért megyek, mutatta a fiataloknak. Kivárta türelemmel a sort, aztán rendelt egy korsó meggyesört. A korsót magasba emelve oldalról jutott fel a színpadra. MC Sucka elé lépett, és az arcába csapta a meggyesört. A koncert leállt, mi van, öreg, szólj hozzá MC Sucka, és Barta karjára csapott. Egy hosszú másodpercig szúrtak a szemekkel. A nézőtéren dermedt csend támadt, a zenészek lebénultak. MC Sucka végül elfordult, a biztonságiakkal kezdett ordítani. Vakuk villogtak. Ki tudja, hogyan, de Etelka ott állt a színpad lépcsőjénél, Laci, menjünk, szólj fel. Barta a lépcső felé indult, Etelka segítette. Lassan tapsolni, füttyögetni kezdtek a fesztiválozók. MC Sucka megtörölközött, tökök az öreg, mondta a mikrofonba, és feltartott kezekkel tapsolt. Bartát sokan hátba veregették, ez az, mondták neki többen, még a plébános is, amíg az öreg Skodához értek.

Késő este, a még remegő lábaival a nagyszobai kanapén fekve, azon töprengett Barta, hogy ő tényleg tökök-e? Hát, a koncert folytatódott, válaszolta Andi, miközben az apja kezét simogatta.

Péntek Imre
(1942, Lenti) költő, szerkesztő,
Zalaegerszegen él,
József Attila-díjas

Péntek Imre

Amerika – yes

Amerika (mégis) igen
 Volt amikor azt mondtam – nem
 mert elborította a vér az agyamat
 a hülye nagykövetük miatt
 (szerencsére már nem itt rontja a levegőt)
 persze az USA-nak is voltak rossz korszakai
 amikbe belehajszolta magát
 a törvényhozó atyák néha melléfogtak
 mellényúltak miközben a bikanyakú
 cowboyok pisztolypárbajokat vívtak
 a végtelen pusztákon a hőskor ó igen
 amikor jöttek a vitorlás hajók
 és kikötöttek New Yorkban
 ezen a sziklás vidéken ahol magasba szökkentek
 az első felhőkarcolók és dobogó szívvel olvastuk
 Tom Sawyer és Huckleberry Finn kalandjait
 sokan egyenesen így tanultak angolul egy új nyelvet
 amelyet aztán a kivándorlók remekül használni tudtak
 a befogadók városában Chicagóban és jöttek a magyarok
 ki gondolta volna hogy az első nagy hullám 1848–50-ben volt
 amikor 650 ezren választották új hazául az Államokat
 és Amerika teljes szívvel támogatta a függetlenségéért küzdő Magyarországot
 Kossuth az új államnak köszönhette szabadulását a török fogságból
 és 1851–52-ben végigjárta a nagyobb városokat beszédeket mondott
 népes hallgatóság előtt angolul
 és fegyveres támogatást várt Fillmore elnöktől
 ám idővel be kellett látnia ez nem megy és visszatért Londonba
 de a két nép mindig szimpátiával tekintett egymásra
 az amerikaiak magukénak érezték Kováts Mihályt
 a lovasság ottani megszervezőjét vagy Haraszthy Ágostont
 a kaliforniai borászat elsőrangú szakemberét
 és akkor még nem beszéltünk a magyar tudós triászról
 a Neumann–Wigner–Szilárd szentháromságról
 és a különc Teller Edéről
 ezek a nukleáris és számítógépes csillagok ma is ott ragyognak
 Amerika egén túlszárnyalva a reklámőrület csillogását a magas házak
 tükröződő felületén megdöntik a légitaxik forgalmát (a Szárnyas fejedelemségből)
 és persze ismerjük ezt a kezdetben elátkozott földet
 ismerjük a választott jóképű sheriffet az önnagyönülésező esküdtszékét
 a bostoni gyilkost aki az újságokat ostromolta közlésért akit sohasem kaptak el

és tisztára elmebajból lötte le szúrta le védtelen áldozatait
 ismerjük a filmgyártás hollywoodi nagyságait és hőseit
 akiket a magyar ugar lökött a szórakoztatóipar élvonalába
 Adolf Zukort a producert Kertész Mihályt Korda Sándort
 a két világhírű rendezőt
 a névtelen színészekről mozis örültekről ne is beszéljünk
 a fiatal generáció üdvöskéje
 Antal Nimród aki megcsinálta a Predátorokat
 de annál sokkal jobb volt a Kontroll – hazai kivitelben – ami
 egy csomó díjat bezsebelt a különböző fesztiválokon
 de azt hiszem Oravecz Imre jutott legtovább
 az amerikanizmusban
 A hopik könyvével A chicagói magasvasút montrose-i állomásának rövid
 leírása című verskötetével az Ókontrival amelyben az amerikai
 elszármazott főhős visszatér az óhazába hogy aztán 1956-ban
 Ausztriából nézzen vissza álmai földjére Szajlára
 Ebből is látszik
 Amerika tulajdonképpen a miénk
 a Tündérország a Paradicsom a nagy rablások földje a New York-i
 felhőkarcolók álmvilága ahol liftek száguldoznak a földszint nyomora és
 a csúcspont eleganciája közt
 és egyéb ponyvák helyszíne ahol minden sikerül(het)
 a cipőpucolóból kormányzó lehet (és visszafelé is lejátszódhat a big story)
 meríthetünk eszményt a demokratikus kavalkádból (ha akarunk)
 ahol a kétpártiságot nem tudta megdönteni senki és semmi
 vagy demokrata vagy republikánus – oszt kész
 és dől a pénz a pártkasszába
 és a kisebb állami pozíciókat megkapják a kiszuperált üzletemberek
 persze még ebből is lehet jó ha nem szúrják el
 Truman például kiskereskedő volt (igaz hogy tönkrement)
 és ordítanak a hasonló karrierre a címlapokon
 igen a tehetség a szorgalom és a megbízhatóság
 kis hazánkban mind a három hiánycikknek számít
 ott ha valaki új dolgot hoz be – azt kérdezik – why not?
 a nyíltság is erénye az ottani közösségeknek és hány film
 szól arról hogy belső konfliktus nem kerülhet a szélesebb nyilvánosság elé
 de mindig akad valaki aki felvállalja a balhét és a végén mégis győz az igazság
 valószínű ezért is szeretjük ezt az ideális mafláskodást amit a küzdelem hozott
 létre persze a korrekt küzdelem átlátható szabályokkal
 ezt mind Amerika kínálja nekünk a versenyt amit meg lehet nyerni
 és nem szereti az etnobizniszt a (faji) előítéleteket egyenjogúságot akar
 ahol ennek még a szagát sem állják
 szóval tud felfordulást csinálni
 Amerika a nagy orgazmus (egyesekek számára)
 Amerika a mutatvány lengőterpesz a Niagara felett
 Amerika a tőkehaladvány a mátrix révén szembeszéllel
 Amerika beatfickók utazása az üres tehervagonokban

valahova Dél felé (lásd Kerouac)
 Amerika a hollywoodi homunculusok sztárgyülekezete
 ahol az első atombombát felrobbantották
 Ő a meg-meg-megmentő amire nem kérte senki
 ő a kollapszus orv. a gyógyszerertári babalexikonban
 hála Erdély Miklósnak
 kinyújtott kar akár egy felnyitható híd traverze
 Philip Glass zenéje Amazóniából
 amelyet egyfolytában hallgatnék teli füllel
 ahogy megszólalnak a különleges hangszerek
 és megjelenik egy-egy folyó szelleme
 titokzatos lényeket dajkálva a lecsupaszított nádasokban
 akik közé Ginsberg is tartozhatott volna
 ahogy füvet szívtak miként mi a jó erős mezítlábas Kossuth cigarettát
 igen a drog is onnan jött Amerikából
 kalapot emelt hoppá itt vagyok
 felszívhattad a fehér port injekciós tűvel benyomhattad az eredbe a lét
 és máris elérted a jó napot
 és onnan áramlott ki a hamburgermámor
 az elmaradhatatlan Coca Colával
 de a cukor nélküli változatot mi találtuk fel (legalábbis azt hiszem)
 mondja ezt egy kezdő cukorbeteg
 aki onnan vár gyógyulást mint a Sabin-cseppek esetében
 Amerika nekem Flagstaff Arizona állam Coconino megye
 ahol az egyetemváros főkönyvtára
 előtt áll Párkányi Raab Péter *Tudomány* című szobra – márvány és bronz –
 egy angolszász pasas mintha hófehér márvánnyal takarózna
 a fej a kéz és láb bronz tógája havazás szakállas töprengő figura
 de világos kéznnyújtás innen oda hogy kis országunk tud valamit adni
 ebbe a népek kohójába és én örültem hogy a múlt szolidaritáscseppjei
 nem szívódtak fel teljesen (nevetséges hadüzenetünket talán már elfelejtették)
 és Amerika a mi Amerikánk is
 ami megér egy misét:
 Pap (a mindenkori elnök): Gyertek kis kelet-európai népecskék élvezzétek
 a biztonságot amit mi nyújtunk nektek!
 Hívek (ezek lennének mi): Hálát adunk neked és országodnak Nagy Főnök
 hogy bár sokszor vétkeztünk (azaz nem megfelelően viselkedtünk) mégis elérkezett
 a megbocsátás mindenféle formája (ez több mint korrekt!)
 Pap: Akkor hát vonjátok le a megfelelő konzekvenciákat de ne is ti (népecskék)
 hanem kormányaitok diplomatáitok sakknagymestereitek érthető nem?
 Hívek: De de de – igen. Valamit itt a lelkekről is szólni kellene.
 Pap: Hagyjátok fiaim! Az áldás mindenképpen befut a New York-i gyorssal.
 Hívek: Hozsánna néked hozsánna! A Szent (cukormentes) Coca Cola legyen mivelünk!
 Pap: A televízió 6.20-as műsora közvetíti az üdvösséget! El ne mulasszátok!
 Ez egy igazi jó amerikai áldás! Tegyétek el a Bibliába. Ott hervadozzon örökké! Ámen.

2019. február

Miklya Luzsányi Mónika

Lendkerék

Miklya Luzsányi Mónika
(1965, Békéscsaba) író, szerkesztő, pedagógus, teológus, Kiskunfélegyházán él

Anyeska hozta a hírt, hogy Lendkereky dédpapa már бүдös, de senki sem foglalkozott vele, mert a kastélyban mindenki azzal volt elfoglalva, hogy a ruszrik hazatakarodnak végre, olyan biztos ez, mint a nap, Hevérné, Kiscsutak Irén látta a plakátokat, amikor a lányát látogatta meg, aki szülni volt a városban, tovarisi konyec, ez volt a plakátokon, persze csak félve merte kimondani Irén is, pedig nagy pofája van, mégis, csak úgy súgta a női budiban két slukk szimfónia között, bazmeg, ezek tényleg eltakarodnak a rohadt anyjukba, de a többiek letorkolták, jobb lesz, ha befogod, és Irén befogta, mert tudja, mi a rend. Ilyenekről nem beszéltek még egy darabig Keserűdön, mert a kastélyban a fejük felett még akkor is ott lógott a sarló meg a kalapács, Marx–Engels–Lenin profilja a szemközti falon, Irén egyébként gyakran elnézegette őket, főleg, amikor teljes szakadás volt, és leállt az egész sor, Lenin atyánkat gyerekként is szeretne, hogyne szeretne volna, nye placsi, gyevuska, tü hocses hleba? Ezt a mondatot tudta csak oroszul, megtanulta, annyiszor nézegette a tankönyvében a képet, hogy a fejébe ment a kép-aláírás, de leginkább Vlagyimir Iljics jószágos mosolya égett a retinájába, örült hát a gépleálásnak, de Engelst meg Marxtot nem szeretne, mint valami két vén huligán a nagy bozontos szakállukkal, csak virág kéne a hajukba, aztán nyomatná a bulit, let dö szásájn, mint a bolonddoki, aki képes volt lejönni Pestről, ott hagyni azt a szép várost, a jólétet, ahol karácsonykor még banán is van, de hát tudja azt mindenki a faluban, hogy milyen család ez, volt kitől örökölni, a nagyanyja, a Vénnagyásd is megbolondult, amikor agyonverték a férjét öt-

venhat után, ez meg, alighogy megkapta a diplomáját, leköltözött Pestről körorvosnak, hogy ápolni tudja a bolond nagyanyját. Rá is ragadt azonnal, bolonddokter, senki se hitt neki, hiába mondta, hogy már más szelek fújnak az országban, nem vörösek, hanem szabadok, hiába magyarázott, csak a helyi plébános hitt neki, de ő is csak azért, mert látta, amikor levitált, először maga sem akart hinni a szemének, mert Avilai Szent Teréz rendben van, de hogy a bolonddokter Keserűdön, az még az Úristen hatókörén is tútesz, de hiába tiltakozott minden érzékszerve, a bolonddokter szép lassan felemelkedett a földről, mintha fehér köpenyének szárnyai emelnék magasra, egészen magasra, háromszor körbepülte a falut, a víztorony tetjére leszállt egy kicsit, és prédikálni kezdett, legalábbis a plébános azt gondolta, prédikál, pedig programbeszéd volt az, csak senki nem vette észre, bizony mondom néktek, nemsokára szabadok lesztek. A vén plébánosnak sem hitt senki, pedig látták a bolonddokter rendszeresen, ahogy köröz a falu fölött, de azt hitték, gölya, gömbvillám, esetleg ufó, mert ki ez a Lendkereky Ányos, az egy dolog, hogy orvos, de csak egy gyüttment, ilyen vándormadár, ma itt, holnap ott, bár az igaz, hogy a nagyapjáé volt a kastély valamikor, de az se élt itt jószántából soha, aztán meg agyonverték az ávosok a saját kastélya udvarán, a bolonddokter is Pesten nőtt fel, ugyan, nem tudja az, mi a rend a faluban.

Hiába volt hát látása Irénnek bent a városban, hogy tovarisi konyec, hiába repülte körül napjában többször is a bolonddokter, hiába károgta magát rekedtre, mindenki csak legyintett, itt vannak az oroszok negyven éve, azok aztán

haza nem takarodnak, kussolt hát Keserűdön mindenki, mert a Tanácson ott ült vargyasbéla, annak a Vargyasnak az unokaöccse, annak, oda-fönt, ráadásul vargyasbélának telefonja is volt, a bolonddoki hiába igényelte, neki nem jár, csak a tanácselnöknek, főleg, ha Vargyas, ült vargyasbéla a telefonján a Tanácsban, és tartotta a rendet a faluban, kussban volt hát mindenki, mert nem lehetett tudni, hogy mikor emeli fel a telefont, és mit mond bele, azt viszont tudták, ha vargyasbéla beleszól a telefonba, akkor annak nem lesz jó vége.

Amikor a dédpapát megbüdösödve találta Anyeska, felszaladt a kastélyba, de a bálterem üres volt, álltak a gépek, mégis tudta, hol kell keresnie az asszonyokat, verte az ajtót a női budiban, gyertek ki, Lendkereký dédnagypapa már nagyon bűdös, de megszólalt a kürt, vége az ebédszünetnek, ment vissza mindenki a gépe mellé, félrelökték a gyereket, bolond ez is, mint az apja, meg a dédnagyanyja, a Vénmagysád, aztán beálltak a gépek mögé szépen sorban, a sarló meg kalapács alá, a szentháromság elé, indultak a gépek, nem volt idő hülyeségekkel foglalkozni. Anyeska meg állt a varrodában, érezte a műbőr bódító illatát, de nem látta a cipőfelsőrész üzemet, hanem csak a báltermet, amiről a dédpapa mesélt neki, Első Lendkereký Ányos, lent az istállóban, amikor ringatta a rohamsisakban, üveg cipőben táncoltak itt a lányok, kristály poharakból itták a pezsgőt, és aranyport fíngott a pávamadár, amit a fejük fölé röptettek éjfélnél. De ez akkor volt, amikor még az övék volt a játékgyár, Első Ányosé és a feleségé, Matildáé, akit senki sem hívott akkor Vénmagysádnak, hanem csak nagyságos asszonyomnak, az ő gyáruk volt az egyetlen és az első, ahol lendkereký játékokat készítettek Magyarországon, évi másfél millió felhúzóható kisautó, az ment a legjobban, utána a csipegető csibe, de abból csak néhány százezer, meg a doboló Jancsi bohóc, ám mindet elvitték az oroszok, egyenként húzták fel a lendkereket, ráültek az autókra, a csibékre, felkapaszkodtak

a Jancsi bohóc nyakába, nu dávjá, dávjá, úgy masíroztak ki a kapun. Matilda sírt, de Első Ányos csak legyintett, volt már ennél nagyobb csapás is, a lényeg, hogy túléltek a háborút, és itt vagyunk egészségesen, Matilda szipogott, hála a te eszednek, Ányos, aztán beállították a gépsorokat újra, a szalagról csak úgy ömlöttek a pléh játékok, de nem sokáig, mert a gyárat is bezárták a komcsik.

A bálteremből hirtelen elillant az arany pávafing szaga, bűdös lett, elviselhetetlenül, jaj, a dédpapa, csapott Anyeskába a felismerés, nyakába szedte a lábát, úgy futott hazáig, otthon a rendelő tárva-nyitva, az anyja a kartonok fölé görnyedt, mint mindig, apa?, kérdezte Anyeska, az anyja fel se emelte a fejét, csak kifelé intett a nyitott ablakon, valahol a faluban köröz, az adminisztrációt meg rám hagyta, vette elő a következő kartont, Halmágyi Sándor, gerincsérv, műtétre kirendelve, az asszony legyintett magában, mire sorra kerül, lebénul teljesen, pedig nincs harmincéves, és milyen jó kötésű leány, Szappanyos Gizella, antibébi tablettával ellátva három hónapra, pedig jobb lenne sterilizálni az ilyet, ne szaporodjon. Anyeska kinézett az ablakon, a felhők fölött tényleg ott lebegett egy apró fehér pötty, az apja lehetett, vagy egy gölya, gömbvillám, vagy talán egy ufó, mindegy, nincs otthon, tanácstalanul körbenézett, az anyjának végképp nem mondhatja el a dédnagypapát, egy szót sem értene belőle, rendre csak legyintett, amíg élt a Vénmagysád, szenilis vénasszony a dédnagyanyád, összehord hetet-havat. Az apja sem hitt volna neki, el van foglalva a rendszerváltással, meg a szabad eszméivel, a dédnagymama meg már meghalt, ő hagyományozta rá a dédpapát, ott van a kastélyban, ott rejtegetem ötvenhat óta, mert felakasztották volna, az biztos, ha megtudják, hogy él, jöttek volna érte a Második Ányosok, nem lett volna kegyelem. Akkor még jó bőrben volt a Vénmagysád, és színigazat beszélt, Első Lendkereký Ányos, a Lendkereký játékgyár alapító tulajdonosa nagyon is élt, vagy hát annyira

Aper (8). A kapuőr

nem nagyon, de életben volt, ott húzta meg magát a kastély egyik istállójában, összeaszalódott kis öregember, a fején egy rohamsisakkal, a Vénmagysád vitt neki egy pohár tejet minden nap, aztán hogy bejött a zacskós tej, egy félliteres zacskót kapott a vénember, a zacskók az évek alatt, mint valami fehér szőnyeg, borították el az istálló padlatát, összeálltak vastagon, nem baj, mondta Első Ányos, legalább szigetelnek, nem fázom annyira télen, hiszen nincs más, ami melegítsen. Ilyekor kicsit megrovóan

nézett a feleségére, a gyerek látta, hogy a dédnagyanyja elpirul, ugyan, ne bomoljon már, Ányos, lassan a századikban jár. Száz év, ugyan, legyintett a dédnagyapja, de a Vénmagysád közbevágott, el ne kezdje megint, meg nem hallgatom a litániáját újra. A dédnagyamama, mikor érezte, hogy lassan betelik az ideje, és elindul ő is a minden élők útján, letérdeltette az ágya mellé a gyereket, a párnája alól elővett egy megfakult képet, egy királynő volt rajta, karján egy édes mosolyú kisfiú, de a szíve ki volt tépve tövestül, mégis csak mosolyogott, Anyeska megbabonázva nézte, fogalma sem volt, mit lát, de elvárásolta a kép, a gyerek, ahogy mosolyog, a lyuk a mellén, tenyerén a szíve, aminek még szárnyai is nőttek, esküdj, tette a fejére a nagyanyja a kezét, esküdj, a Szűzanyára, hogy minden nap viszel Első Ányosnak egy fél liter zacskós tejet, mégiscsak a dédapád. Anyeska nem ismerte a szűzanyát, a kurva anyját, azt már tudta, hallotta a falubeli gyerekektől, meg az oviban is sokszor, valami ilyesmi lehet a szűzanya is, de mindegy, ezzel nem foglalkozott sokat, hanem az ígéretét megtartotta, és vitte rendre a fél liter zacskós tejet a kastély istállójába a dédnagyapjának.

Első Lendkerek Ányos akkortól kezdett el összeaszalódni igazán, amikor meghalt a Vénmagysád, pedig hordta neki a zacskós tejet Anyeska rendületlenül, de semmi sem használt, a dédnagyapja egyre kisebb lett, a végén alig látszott ki a rohamsisak alól. A kislány megsajnálta, le akarta emelni a fejről a vassbilit, ne nyomorítsa el teljesen a nyakát, mert már csak ilyen csálén tudta a fejét tartani a nagy súlytól, kényelmetlen lehetett neki, de a vénember olyan erővel szorította fejére a vassisakot, hogy a kislány visszarettent, és hagyta az öreget, rohamsisakostul. Alig telt el néhány hét, Első Ányos úgy összeaszalódott, hogy egy napon a kislány nem talált mást az istállóban, csak a rohamsisakot, ijedten keresni kezdte a dédnagyapját, míg eszébe nem jutott, hátha alászorult a sisaknak, de csak egy kör alakú bársony-

párnácskát talált a sisak alatt, arany hímzéssel kivarrva, mintha betűk lennének rajta. A bársony párnácska alatt nyöszörgött a dédnagyapja, aki alig volt már nagyobb, mint egy aszalt szilva, Anyeska megágyazott neki az aranyhímű bársonypárnácskával a rohamsisakban, és szépen elringatta. Akkor jutott eszébe, hogy inkább tápszert kellene hozni a dédnagyapjának, hiszen olyan, mint egy újszülött csecsemő, de még annál is kisebb, kisebb a legapróbbnál is, amit az anyja tanácsadására hoznak, nem újszülöttek ezek, hanem mint a rántani való csirkék, akkorák, panaszkodott az anyja nem egyszer az apjának, de adnák nekik a csöcsüket, mint a disznók. Az apja bólintott, világos, hogy a falusi asszonyok nem elég higiénikusak, a mellüket sem fertőtlenítik minden szoptatás előtt és után, nagyobb eséllyel élnek túl az első hónapot a koraszülöttek, ha tápszerrel etetnék őket. Anyeska hát kilopott a dédnagyapjának a védőnői szobából egy doboz tápszert, és az öreg tényleg hízni kezdett, sokkal nagyobb ugyan nem lett, de valahogy megpuffadt, szép lassan kitöltötte a rohamsisakot, úgy kellett kifordítani belőle Anyeskának minden nap, mint valami kuglófot a sütőtáblából, amikor kipucolta a seggét. Bűdöset szart Első Ányos, de nem bánta Anyeska, mert cserében megjött a beszélőkedve, és csak mesélt, mesélt, hadovált összevissza, valami kóbor zsidóról, aki még az ántivilágban először hozott Magyarországra felhúzható játékokat, és olyan szépen meggazdagodott belőle, hogy kimosakodott a zsidóságból, hogy kutyabőröt vett, de a szakállát meg a pájeszát sose vágatta le, bele is lőtték a nyilások a Dunába egy éjszaka. A gyárról is mesélt Első Ányos, ami milliószámra ontotta a lendkerekes kisautókat és a csipegető csibéket meg doboló Jancsi bohócokat, a háromszintes villáról a Fasorban, meg a kastélyról itt, Keserűdön, ahova csak akkor ruccant le, ha férfimulatságra vágyott, azok voltak csak a szép idők, de aztán jöttek a ruszkek, és itt is maradtak, a kurva anyjukat, leginkább a második Ányos kurva anyját,

már megbocsáss, Matilda, mert második Ányos hiába volt a fia, maga rakta ki a saját gyárából, mert meghülyítették a leningrádi hadifogság alatt, annyira, hogy még ezzel sem elégedett meg, kitelepítette a saját szüleit Budapestről, de legalább annyi emberség maradt benne, hogy nem a világvégre, hanem ide, Keserűdre. A kastélyt jelölték ki nekik kényszerlakhelyül, na azt csak kibírjuk valahogy, vigyorgott magában Első Ányos, egészen addig, amíg meg nem érkeztek a gyerekek, a hadiárvák, akiknek kiutalták a Lendkereky kastélyt, őket meg lezavarták

A kastély (5). Olga

az istállóba, hogy ott húzzák meg magukat. A gyerekek elviselhetetlenül neveletlenek voltak, és hangosak, csak akkor csendesedtek el, amikor megtalálták a fűben a felhúzható játékokat, fel is húzták őket azonnal, a játékok meg elindultak, körbe-körbe, minden körnél nagyobbak és nagyobbak lettek, üldözőbe vették a gyerekeket, ahol érték őket, ott martak beléjük, kinek a sarkába, kinek a combjába harptak bele, volt, akinek a fél karját szakították le, Első Ányos meg csak állt az istállóajtóban, nesze nektek, Jancsi bohóc, a kurva anyátokat. A gyerekeket hamar kitelepítették a kastélyból, de Lendkerekyék maradtak az istállóban, mert jött ötvenhat, és Első Ányos felgyújtotta a párttitkárt, a tanács- és téeszelnököt, és visszakövetelt mindent, ami az övé. Az orosz tankok hamarosan végigdübörögtek Keserűd poros főutcáján, Első Ányost keresték, aki nem ijedt meg, felhúzta a játékait, és kiküldte ellenük. De hiába jártak körbe-körbe a kisautók, a csipegető csibék és a Jancsi bohócok, nem akartak megnőni, a tankok meg jöttek, és Matilda észrevette, hogy Második Ányos vezeti a tankokat, mindegyiket külön-külön, fekete bőrkabátban, a fején Lenin-sapkával. Akkor már tudták, hogy itt a vég, Matilda elrejtette Első Ányost egy Jancsi bohócban, és gyorsan zsebre vágta. Hiába keresték hát a Lenin-fiúk, nem találták sehol, hiába motozták meg Matildát, nála sem leltek semmit, csak egy felhúzható Jancsi bohócot, amit ha megráztak, kotyogott a közepe, de az csak a lendkerék lehet, meglazulhatott az évek alatt, magyarázta az egyik Lenin-sapkás, hagyták hát békén az öregasszonyt, és visszaültek a tankjaikra. Matilda évtizedeken keresztül bizonygatta a férjének, hogy a Második Ányosoknak tudniuk kellett, ki

lapul a Jancsi bohóc hasában, és a vénasszony úgy fogta fel ezt, hogy a fia megkegyelmezett az apjának, meg, a kurva anyját, ortályozott Első Ányos, annyi bátorsága sem volt, hogy falhoz állítson, csak gajdolta és gajdolta dédnagypapa a liturgiáját, hiába könyörgött neki Matilda, hogy hagyja abba, egyfolytában mondta, egyre csak káromkodott, még azután is, hogy Vénagysád meghalt, és csak Anyeska járt hozzá, nem volt tekintettel a gyerekre sem. A kislány óvatosan cseppentette szájába a tápszert, hogy félre ne nyeljen a nagy dühtől, aztán addig ringatta a rohamsisakban, míg végül elaludt, de álmában is csak azt duruzsolta, hogy addig meg nem döglik, amíg a ruszki ki nem takarodnak az országból.

Anyeska minden nap járt hozzá, de hiába, mert mire rátalált, Első Ányos már egészen megbüdösödött, a szeme fennakadt, a keze kilógott a rohamsisakból, és Anyeska tudta, hogy akkor most már hamarosan hazatakarodnak a ruszki. Azt nem tudta, hogy ez mit jelent, ruszkit nem látott még soha, csak abban reménykedett, hogy most már minden jobb lesz, legalábbis a dédnagypapjának biztosan, hiszen nem haragszik többé. Azt sem tudta, mit kezdjen a dédpapával, először a kastélyba rohant fel, de az asszonyok nem foglalkoztak vele, az anyja sem, az apja meg ott körözött a falu felett. Visszaoldalgott hát az istállóba, fogta a rohamsisakot Első Ányossal, elment a kert végébe, és szépen elásta, mert azt hallotta, hogy a halottaknak a föld alatt van a helyük. Szép kis dombocskát kerekített Első Ányos sírja fölé, aztán odakucorodott mellé, elővette zsebéből a pléhcsibét, ami az apjái volt valamikor, felhúzta, letette a sírra, és nézte, ahogy körbe-körbe jár, és csipegeti a semmit, amíg le nem áll hasában a lendkerék.

Géczy János
(1954, Monostorpályi)
költő, író, Veszprémben él,
József Attila-díjas

Géczy János

1959 k.

úgy töltötte át a térbe magát
egy férfi egy nő és két gyerek
a titokban félvállásos család
mint a hideg vízbe a meleget

senki nincs aki harangozna
vagy kongatna legalább
és nincs aki a gyógyszert hozza
vagy kiflivéget vagy hazát

amely éppen a kisháznyi
előkerttel hol meggyfa nő
és a szívben magas láznyi
értékre kúszik fel a hő

1969

Úgy halad el a folyó,
hogy minden kanyarnál megáll és visszanéz.
A tekintete mintha Rómában járna,
s a diadalívig visszafut.
Telítve ragyogással.
Mindenhol akad hely,
amely kizárólag a költészetben
vagy a megtorlásban létezik.
Ahol a holdsugár az égről,
ha a földre vetül,
nem árnyékot, hanem fényfoltot határol.

Hogy a taposás nyoma a fűben.
Hogy a háztető, amelyen puha kandúr lépked.
Hogy a lefordíthatlan cserép, amely
vizet gyűjt az esőben,
de a lukon át mindet elengedi.
Hogy a megnevezetlen sarok a lakótoronyban,
ahol ismeretlen nyelvváltozatban él az igeidő.

Lokodi Imre

Fekete ribizli

(szabadság a szárnyvonalon)

Lokodi Imre
(1960, Mikháza)
író, újságíró

Guru, azt mondom, jó sorsunkért megverekedtünk,

úgy tűnt, az állomás jó pár méterrel – ha nem egész szerelvényhosszal – továbbköltözött, ellenkező irányba, mint ahonnan közelíték, mert nem ott taposok el néhány cigarettát, ahol régebben szokásom volt tudóre szedni legalább négy szál, szűrő nélkülit (Carpati), a vonat be-szaladásától függően, akkor ez érzékcsalódás lehet, vagy mi, gondolom, ám semmi sem változott, a bakterház maradt, szó sincs továbbköltözésről, a Monarchia már végképp így fog lerohadni, mindösszesen ennyi emlékünkn maradt felmenőink boldogságából, a korból, amit ők mindent összegezve boldogságos békeidőként emlegettek, bár igaz, itt szálltak fel a keskeny vágányúra, miután a Marci csárdában elénekelték, hogy búcsúzni jöttem hozzád, kis Kató, de egyszer csak hozzuk is megérkezett a múlt idő, keskeny vágányon jött, a bakterház nyelvtani fogalom tárgyi emléke lett, bár kis ráfordítással lehetett volna akár jövő idő, nem lett, mert mindennap magunk mögött hagytuk, kóstolgattuk a végképp valószínűségét, a vonat állandóan késett, a vonat bűdös volt, benne volt a gumicsizmák bűze, benne az izzadt valagszag, reggeli szájíz, délutáni langyos vodkák, bűze vesztett hányások, nedves levegőben spermáfolt gombásodott hol az utolsó, hol a középső, hol az első kocsi, mert, mondtad, Guru, cserélgették a vagonokat, holott már mindegy volt nekünk, egészen biztos, azért gondoltam, mintha az állomás továbbköltözött volna, mert brutálisan megrövidítették a szerelvényt, és nekem el kellett hagynom a korábbi négycigarettás

pontomat, lejjebb kellett kitaposnom vesztegetésre szánt időmet, mert mi a várakozás, ha nem kárba ment idő, a mozdony akkoriban mindösszesen három kocsit húzott maga után, ahhoz kellett igazítanom magam a várakozásban, innen a pillanatnyi zavar, a hamis tér-érzékelés, de lesz ez még lejjebb, mondta a kalauz, a három kocsi is sok ennek a völgynek, holott a kalauznak nem kellett volna ilyesmit mondania, bezzeg, hallgattak a sokról, nagyon is hallgattak, amikor tíz-tizenöt kocsi szaladt egymásba kapaszkodva, álltunk az ütközőn, és úgy intézkedtünk, hogy mindenkinek megfeleljen, csak akkor nem, amikor a kalauzok udvariasan háritottak, szagot fogtak szuprakontrollokról, vagyis a kalauzokat ellenőrző szerv szaga volt a levegőben, és mi csak hápogtunk, Guru, lelépést fontolgattunk a kanyarban, ahol a vonat lassítani szokott, mert hídjavítás korlátozta a sebességet, mintha a Wehrmacht akkoriban robbantotta volna fel az összes hidat passzióból, mert vannak, akik passzióból robbantanak, olvastam, Mehmet pasa az orosz-török háborúban passzióból robbantott világitótornyot a brailai kikötőben, és kézcsókját küldte Katalin cárnőnek, olvastam, mert mit néztem volna azokon az arcokon, akikhez minden reggel hozzáadtam a magamét, hozzáadva szálltam fel a félhetesre, olvastam, legalábbis úgy tettem, mintha, mert a mintha bevált eszköz volt arra, hogy békén hagyjanak, jó, amikor a mintha életszerűvé válik, szerettem ezeket a mintha életszerűségeket, hogy ne mondjam, imádtam, nagyjából minden rendben volt, arcunk az idők folyamán alaposan összeszokott,

az is lehet, egymásba csúsztak, egyik arc fedte a másikat, a kalauz sokszor ezért volt zavarodott, elvégre a hat arc simán, különösebb erőfeszítés nélkül összemósódott, mintha azonosak lettek volna a borostáink, a szem- és a hajsziúnk, a testtartásunk, Guru, mintha azonosak lettek volna a vágyaink és az indulataink, nem vájkáltunk az agyunkban, hogy téged honnan is, Guru, mert tegnap is itt álltál, tegnapelőtt is itt kiabáltál a mozdonyvezetővel, hol a kurva anyádba voltál eddig ezzel a rohadt szerelvény-nyel, ordítottad, Guru, talán leereszkedett a mozdony kereke, fújtad tovább a magadét, erre felnyerítettünk a hársfa tetejéig, magának az agya ereszkedett le, mert szelep a füle, szólt a mozdonyvezető, és könyökölt a mozdony ablakában, és ott voltál másnap is, Guru, várakoztál velem, amíg elszívtam négy cigarettát továbbköltöztetett várakozási helyemen, innen kezdtem sejteni, nincs is olyan a világon, amit fix pontnak nevezhetünk, várakozás közben hallgattunk, nagyjából megbeszéltük már a közös dolgainkat, a jelenbe belerohadó Monarchiát, spermafoltot a jövőt illetően, egyszer csak elhallgattunk végképp, jó volt az a csend, a mozdulatlanság, ha így tartana jó ideig legalább, csak a bakterház méregzöld olajfestékkal lekent ajtaját taszította hátra egy tetves macska, a senki macskája, érdekes, a méregzöld olaj szívosan kitartott, nem pattogzott le könnyedén, és akkor belevisított a mozdony a folyó nagy vashídja előtt, nem is tudom, mibe visított bele, azt sem tudom, miért mindig ott visított, megszokásból, vagy valami szabály diktálhatta, ha híd, akkor kérnénk szépen lassítani, és sípolni főleg, hosszasan, mint amikor megbecsült vasutast temetnek, ahol a lányok szétvetett combokkal feküdtek a folyó partján lerakodott homokpadon, a mozdonyvezetőknek, mintha a napba néztek volna, káprázott a szemük, felgyorsult bennünk az idő, Guru, ott onanizáltunk, ott kukkoltunk a berkekben, Guru, később a lányok felszálltak a vonatra, csak egy irányba váltottak jegyet, városiak lettek, a négyemele-

tes tömbházak szurkozott fedésén tartották szét a combjuk, a nagy V közé perverzen behatolt az ibolyántúli sugárzás, a lányok beleolvadtak a szurokba, megpattintott keskeny panelablakok résein fújták ki a cigarettafüstöt (Snagov), mondták egymásnak telefonba,

ha tart még ez a hőség, belesülünk ezekbe a rohadt betonkockákba,

hol van már a vashíd-idő,

emlékszel a jóképű Ionut mozdonyvezetőre?

hogyne emlékeznék, drága,

hírlett, egyszer téged is megvezetett egészen szabályosan,

hogy értve megvezetett,

a mozdony hátsó fülkéjében,

hogy mi volt a mozdony hátsó fülkéjében,

né, mondták a parasztok, még nem láttunk nőben mozdonyvezetőt, nem tudták a parasztok, mit beszélnek, végtére jól mondták, amint könyököltél ki az ablakon,

hogy én könyököltém ki az ablakon,

igen, és visítottál,

ez rágalom, kérlek,

na jó, nem visítottál, csak kapkodtad a levegőt,

dehogyis kapkodtam, hagyd abba, kérlek,

na jó, akkor nem is kapkodtad, rendesen faltad, katt, katt,

így szépen lecsúsztunk a lányokról, ők a préselt lemezből gyártott konfekciós ágyakban (ILEFOR) családosodtak be, mire mi leszereltünk, elbászott húsz hónap az életünkből, nem baj, mondták, beszámítják a nyugdíjba, fiúk, ártatlanul halnátok meg egy háborúban, mondta Paic kapitány a Duna-Fekete-tenger-csatornánál, én csak szoltam, mondta, hámlott a gépmonstrum, mint böhöm nagy ajándék átkötve trikolór szalaggal, masni nélkül, mert az lenne a csúcs, ha masnival, biztos voltam benne, ha a vadonatúj, vélhetően tüntetőleg élénk nemzeti szalag nem szaladja körbe a mozdonyt, széthullt volna darabokra, ilyen egy kapitál-javítás, átdobták valahonnan, valamelyik másik szárnyvonalról, mert addig nem láttunk ilyen trikolóros mozdonyt mifelénk pöffeszkedni,

Guru, ekkor a kalauznak nem volt már síp a szájában, Guru, karlendítés volt a harmadik vagonból, Guru, nekirugaszkodtunk, visszafelé mentek a szénaboglyák, kicsúszott a képből a szénát gereblyélő parasztság a kibugygyant csöcseivel, széles karimájú szalmakalapjával, és kicsúszott a lesuvadt hegy, a hetvenes árvízkor szakadt le a hegy kontya, látszott, hullámos palából állt össze a domb agykérge, így hagyta az Úr a vízözönből, korábban szőlősök, elhajlott karók döfködtek a hővibrálással önkielégítő kék eget, és csapatostul jártak a sere-

A kastély (7). Papi

gélyek, kerepeltek a kerepelők, izzott a galagonya, pásztorasszony csecsbimbója, aki folyóba fojtotta a kölykeit, a gazdák levették a pincék ajtajáról a vaspántokat, kigurították a hordókat, kiütötték a dugókat, völgybe eresztették a borokat, itt szokott felszállni a tájidegenül szép gyógyszerész, jelenléte, mozgása kicserélte a levegőt, belefújta eldugult ereinkbe, akkor még nem tudtuk, mi leszünk a szentelt, koszorúeres nemzedék, dobolt a fülben valami, én mindenesetre valahányszor izgultam, ha láttam a gyógyszerésznőt felszállni a vonatra, Guru, egyszer kifogtad az élénk lila bugyiját, azt mondtad, villanás volt mindössze, mint ágról szakadt, megpördülő falevél, a szeme azúr, és nem búzakék, empátia volt a szemében, ettől voltunk kicsit szomorúak, általában velem szemben foglalt helyet, amitől önbizalmam nőtt valamelyest a következő állomásig, igyekeztem eltakarni a műbőrön ejtett hasítást, azok a vásott alakok, Guru, mint két randa ablakszárny, a hasadásba beleírva kék filccel, Ágica pinája, hasadt ez a völgy, sőt, egyre nagyobbra hasadt, kurvult, mondanám, omlott a mart, folyóba gördültek a kövek, a gallyak és a kihordott szemét, habzott a holtág, a kacsaúszató, fűzág ringatott felakadt férfi fehérneműt, levett parasztagyát, a téglagyár a vidék kis gúla lett, itt kaptak munkahelyet szabadulásuk után a visszaesők, mint például te, Guru, noha bicepszedon vastag horogkeresztrel tértél haza egy komolyabb társadalmi átnevelőből (Nagyenyedről, jól emlékszem?), és te már tudtad, mi az a sít, a felfüggesztettek is itt törlesztettek, sokat meséltél nekik, vagyis a báli késelőknak, a dekrét-magzatokat elhajtó bábasszonynak, nagy hírverést kapott különben az ügy, amiről csak suttogni volt szabad, látván a bicepszedet, hogy Téglagyáros Mari nénit, a bábaasszonyt odabaszták a téglagyárba, hogy legyen neki is téglagyáros előneve, és Mari néni nem roppant bele, Guru, szívós asszony, férfias jellem volt, Simson motorkerékpárral járt, férfimellényt viselt és bicskát ezüstláncon, ő volt a téglagyá-

ri focicsapat kibekkelője, hátvédje, vagy hogy kell ezt mondani, Guru, mert fikarcnyit sem értek a focihoz, Mari néni nem szeretett kuglizni, nem szerette elgurítani a golyókat, aztán beütött a krach, Téglagyáros Mari néni szélütés érte, beadták egy Maros-menti öregotthonba, ma is kezét csókolommal köszönnek neki, sokan látogatják, azt mondják, noha ágyban van, különösebben nem viselte meg a csapás, mondogatta Téglagyáros Mari néni neked, Guru, amikor felkerested, emlékszel, lelkem, megmondtam neked, hogy Protex-szel dugjál, mert ha nem, jössz hozzám uzsukálni, hogy Mari néni lenne szíves belenyúlni a kedvesembe, és én nem bántam meg, hogy belenyúltam a kedvesedbe, kicsikém, mondta Mari néni, mert ha nem én, ő maga teszi meg, belenyúl magába, mondjam helyesebben, magába nyúl, feldug, öblöget patakparti forrázott gyökérlével, emelte a kovácsüllőt napi több versenyt, miközben ott ültél a díványon, Guru, lested, hátha leszalad a vércsík a lábán, de nem szaladt le, nem úgy megy az, hogy lefut, ha összeesésig jó pár kilókat emelgetünk, nem, drágám, nem, lelkecském, nem fut le olyan hamar, mint képzelted, aztán jött a mentő valakiért, elfutott a mentő Babucival, beszélte a falu, mert fel volt csinálva, Guru, csak éppen hogy önkezűleg mellészúrt, nem jó az önkezűség, de hát miért nem ment el Mari nénihez, körülbelül ennyire volt nyilvános a dolog, aztán Mari néni lepasszolt a világnak, akárki megcsókolhatja a seggemet, úgy sietsz, drága, gyere még aztán Téglagyáros Mari nénihez, pá, csókolok otthon mindenkit, átadjuk, átadjuk,

mondja Csúcs igazgató, mert itt van az új bukaresti befektető, valami belga hátszéllel, kompletten mindent átadunk, ami van, mármint a téglagyárat teljes egészében, kivéve a vágányt, a mellékvágányt, a rámpát is beleértve, a pálya a Román Állami Vasútnak (CFR) marad, a tekepályát is átadjuk, mondja Csúcs téglagyári igazgató, a munkásosztály ott lézeng a strekken, mintha sztrájkolnának, nem

A per (6). Heni és Block

adjuk, nem adjuk, mondják a hangadók, bele kell zavarni a folyóba valamennyit, így kezd éleződni a téglagyári, akármilyen-gyári osztályharc, gondolom, akkor is ott tapos a tömeg annak ellenére, hogy a mozdony visít, nekik visít, baljóslatú fütty, ami valahol elkanyarodik, mert van elkanyarodó fütty is, amikor úgy hal el a fütty, mintha a mozdony fulladozna attól a picsányi tehertől, az alig észrevehető kaptatótól, mert innen mintha hegyre menne a vonat, és maga után vontatná a völgyet, vagyis pályára

állítaná, pedig lefelé megy, a folyóval egy irányba, csak persze, a folyót mindig kielőzi, mert itt lusta a víz, és folyamatosan zavaros, pedig csak egy nevesincs folyó, elképzelhetően a térképeken sem szerepel, az is lehet, hogy patak, amibe a dögöket szokták belevetni, találnak benne kétfejű borjút, az biztos, sok rejtélyes dolgot képes kiadni magából a mélység, a parasztok minden este belemossák a lábukat mezőről jövővet, de hát ez idilli kép, partja vad és buja, nemcsak a parasztok mossák bele a lábukat, hanem a József-telepi cigányasszonyok is belemossák altestüket, tenyerükkel merik fel a vizet a lábuk közé közösülés után, mutatnak száraz hullásokkal, uszadékkal felfűtött erotikát, mert a kormos edényekkel egyazon fáradtsággal felfűtik a vízparti erotikát, valaki behúzza a veszféket, mert vannak, akik kikönyökölve a kocsi ablakán kielőzik a masiniszta figyelmét, mert te, Guru, a vastag és másfél mázsás férfiú keresztülfekszel a vágányon, így tiltakozol a téglagyár kisajátítása miatt, mert ezek az emberek privatizációnak nevezik a kisajátítást, csak a holttestemen át, kiabálsz, Guru, a strekken feküdve kiabálsz, kiütöm őket, mint a százas szöveget, mondod rekedten, mert sokszor berekedsz, mert csillapíthatatlanul hangos vagy, és állandóan jár a szád, hogy kiütsz mindenkit, a vonat áll, a mozdonyvezető azt mondja, neki az idejébe belefér a veszteglés, úgy tűnik, nem tud senki jobb belátásra bírni, Guru, valaki javasolja, jöjjön a buldózer, és nyomassák félre azt a monstrumot, mert a vonatnak haladnia kell, ekkor felpattansz, torkon ragadod az illetőt, anyádnak hívjad a buldózert, ordítod, Guru, és akkorát taszítasz a szerencsétlen emberen, hogy az mindjárt hanyatt esik, melléd, mert visszafekszel a vágányra, nehogy vérszemet kapjon a mozdonyos, koppan a másik koponyája a zúzalékon, szerencse, hogy csak zúzalék marad a téglagyár rámpáján, és akkor hoznak valami öltönyös emberek ugyancsak öltönyös aggastyánt, Lép Andort, a gazembert, na, szólnak az

öltönyösök Lép Andorhoz, mire vársz, erre felgyűlnek a téglagyáriak, tátott szájjal körülállják az eseményt, mi lesz itt, kérdezed, Guru, helyszínelés, mondja az egyik idegen, mintha itt, nem emlékszem pontosan, mondja Lép Andor, az aggastyán, na jó, mondja az egyik öltönyös, int a lapátosoknak, hozzáfogni, ettől kezdve ha nem kezd nőni büszkeség a szívekben, akkor kőszívű emberek, mert a kemény szív elveszti a hűséget, érzéketlen a múlthoz, mert az a néhány lerobbant bakterház nem minden, a történelem föld alatti része mindig izgalmasabb lehet a felszíninél, Nádasy úr csontja is izgalmasabb lehet néhány bakterháznál, téglagyárnál és vasúti sínnél, a lapátosok előbb megkopasztják a helyet a gyeptől, ásatás lesz, mondják a téglagyáriak, mert jártak erre kelták, dákok, rómaiak, igaz, nem ez a hivatalos verzió, csak hogy a mellékes tudás mindig nagyot hasít magának, a lapátosok aznap egy méterre haladnak lefelé, a lapátosok a téglagyár faláról letépett plakáton ebédelnek, munkaerőt alkalmazunk, áll a plakáton élénkpiros festékkel, a lapátosok mintha a láthatatlanul jelentkező munkaerőt falnák fel szóva, egyenként, nincs Nádasy, mondják a lapátosok, pedig Lép Andor azt mondja, mintha itt kellene lennie Nádasynak, nem lesz itt többé téglagyár, mondják a strekken álló téglagyáriak, minek ide kommunisták bűneit vizsgáló bizottság (IICCMER) ügyesekkel, törvényszéki orvossal, hol volt itt kommunizmus, kezdik hangoztatni a téglagyári dolgozók, egy így egészen jól hangzik, van benne egy kis retro, a hasunkra megy itt a rendszerváltás, nem is igaz, hogy Lép Andor agyonlőtte Nádasyt, s ha mégis, mit számít, mert akkor már szépen le van ereszkedve Nádasy heréje, sérv, mondják, akkora labdái vannak, mint egy kugligolyó, mert az orosz gulágon lesz sztahánovista, cementzsákokkal a vállán törleszt, jóvátételezik szegény Nádasy, mondják a völgyiek, amikor hazatér a fogságból, nem és nem, nem akar aláírni, hogy önként beálljon a sorba, noha

Lép Andor már sűrűn mutogat neki revolvert, amikor egyszer csak valahol, mintha itt mozdulna Lép Andor uja a ravaszon, itt, a téglagyár környékén, hallottunk valamit, mondták később a lábukat áztató parasztok, később letagadták, szájukra fésülték a hosszú bajuszukat, hallgattak nagyokat, egyszer szólt valaki, emlékművet Nádasynak, amiben benne lenne az egész gulág, állítottak kopjafát, noha a völgyiek szívesebben néznének egy egészalakos Nádasyt, természetesen leereszkedett herékkel, mert az is benne van a gulágokban, úgy érte, a diktatórikusan leeresztett here is benne van a gulágban, a ribizlis elbontatja a kuglipályát, mert benne van a szerződésben, hogy elbonthatja, mert terjeszkedni kell az agyagosban, a mi lesz itt kérdésre megvan a válasz, fekete ribizlis teraszosítva, majdnem hogy ültetvény, rendesen feketedik a bokrok ezer meg ezer gerzde, kinek vért gyűjt, kinek agyvérzést, úgy-hogy a fekete ribizli rendszeres dézsmálását lassan abbahagyják a téglagyáriak, pedig már nem is téglagyáriak, csak úgy rajtuk marad, de még igényt tartanak rá, mintha részvényesek lennének, sóvárogva nézik a kugligolyókból rakott gúlát, amivel ők korábban szépen gurítottak, hullottak a bábuk, mint a jeges eső, de ha azt mondd, Guru, hogy a kugligolyókat nem adja ki a ribizlis, akkor holtbiztosan nem adja ki, a tulaj rendes nevét lehetetlen megjegyezni, mert a dobrudzsai nevek mind törökösek, ha nem, akkor görögösek, de leginkább előbbi a domináns, csak elvétve makedónos, hiába háborognak a hajdani téglagyár hajdani dolgozói, akik a teraszosításon gürcölnek, hogy meg-lássátok, legolyóznak, legolyóznak, elveszik a golyóinkat, te meg, Guru, azt mondd, akárki meglássa, itt megint a török csinál rendet, mert nem és nem, mondja a ribizlitulajdonos, hogy ő a terepet kugligolyóstól vásárolja fel licittel, nem is értem, a téglagyáriak mit kezdenének a golyókkal, na jó, Guru, a fabábukat azóta szépen elégetted, múltadra csöppet nem gondolva

rakod az ócska vasérckályhát, mert te vagy itt a bakter, másként szólva, éjjeliőr, annyi dolgod van, hogy megügyeled az éjszakát, rendes kis kuckót rendezel be magadnak az itthagyt trikolóros mozdonyban, mert a trikolóros mozdony nem jár el innen, mert a síneket feszítővassal éjszaka szedegetik fel jó szakaszokon, és mindenhol valamiért csakis egy vonalon haladnak, -----, mint nem egymással párhuzamos ===== vonal lenne a vonat pályája, állítólag a ribizlis tulajdonosának keze is benne van az üzletben, bár szerintem ez nettó bűncselekmény, de ki hiszi el azt, viszi hát, aki éri, ha Yusuf úrnak lepengeti a sín taksáját szálra, akár kötegre szólóan, te meg, Guru, évente egyszer újrafested a mozdonyt körbeszaladó trikolórt passzióból, bár mondd, Guru, hogy Yusuf úr nem annyira nemzeti elkötelezett, mint amennyire kompenzál, megnyugtató, mondd, hogy lassan-lassan felszedegetik a síneket, vizik szálanként vagy ötösével istállóba mestergerendának, írva rajta gyárilag, Diós-győr, akkor te, Guru, mi a faszért fested újra és újra a trikolórt, kérdezi valaki, csak úgy kedvtelésből, hangzik a válaszd, tudom, Guru, s kedvtelésből írod fel a kugligolyóra romlott, vörös színű olajfestékkal, hogy a Nádasgyolyója, bár régen rohad a Nádasgyolyója benne két golyóval, fekete ribizli, savanyúra görbül a szád, Guru, éretlen, mondd, kiköpsz, mint ha a szádból alvadt vér fröcskölné szét, aztán indulsz a hajdani strekk mentén, szar ügy, mert egyre jobban gázosodik, persze, szinte járhatatlan lesz a töltés, ha megjelenik a vadszeder, mintha tapogatnád az egykori vágányunkat, számócát találsz, felmutatod az aprón rejtőzködő, nem is rejtőzködő, hanem önmagát feladó gyümölcsöt, másik kezében feszítővas, hazaviszem a kedvesemnek, mondd, úgy érte, a tűzpiros számócát, eközben eltaposok vagy öt szűrős cigarettát,

mert a mozdony mint-ha állna, ugye, hogy áll, Guru

Szokolczay Lajos

Átváltozás – Találkozás Kafkával

Szokolczay Lajos
(1941, Nagykanizsa) kritikus,
irodalomtörténész, Kismaroson
él, Széchenyi-díjas

Szigethy István kiállítása a nagymarosi Sigil Galériában

A nagymarosi Sigil Galéria értékmentő gesztusát fölöttébb értékelni kell, hiszen olyan művészt támasztott föl – Szigethy István (1891–1966) 1947-től az 1960-as évek közepéig az ottani művésztelep meghatározó alakja volt –, aki munkásságával nagyon is megérdemli a közönség, s nem kevésbé a szakma figyelmét. Az erdélyi születésű (Erzsébetváros) festő Ferenczy Károly és Zemplényi Tivadar növendékeként 1911-ben fejezte be a Képzőművészeti Főiskolát. Az első világháború alatt haditudósítóként szolgált Kolozsvárott. 1916-ban a kincses városban jelent meg első grafikai könyve (*Ex Libris*), amelyhez Karinthy Frigyes írt előszót. Szomory Dezső novelláihoz készült tollrajzai (1917) szintén itt láttak napvilágot. *Grotesque* című rézkarc-sorozatát (1922) Kosztolányi Dezső tisztelte meg bevezetővel. 1923-ban Mórincz Zsigmond írt kiállításáról a Nyugatban. „Két munkás ember ül az útfélen s eszik. Krumpli-levest eszik kanállal és fekete kenyeret, vagy fehér kenyeret hozzá. Ahogy a kanalat tartja a szája előtt, abban benne van, hogy az egész élet nehéz, fárasztó munkával van tele, jó ez a kis evés.”

Látható, nem akármilyen a kezdés. S bár a folytatás sem volt elhanyagolható – a művész, többek között, 1927-ben Budapesten állított ki, 1930-ban Berlinben (ahol német és svájci lapok munkatársaként a húszas évek végétől 1932-ig élt), 1958-ban Princetonban, 1962-ben Stuttgartban, 1965-ben Hamburgban és Münchenben, 1966-ban Prágában –, lassan feladásbe merült a karikaturistaként is izgalmas

(Szigethy az ötvenes évektől a Ludas Matyinak is dolgozott) festőművész-grafikus neve. Alighanem az életmű is szétszóródott. Ám, amit a nagymarosi tárlaton láttunk, az mindenképp figyelmet érdemel. Elsősorban a huszonöt Kafka-grafikára gondolok, amely fölfedezés erejű.

Hogy Szigethy honnan indult, és hova érkezett, nem kis tanulsággal szolgál. A Mórincz-tárlatismertetőből is kiderült, hogy a piktor a valóság rabja volt. Jóllehet nem egy akvarellje (*Anyaság, Vasárnap délután* – mindkettő 1926) párizsian kubista ihletésű, de az alakrajz csak lebeg, egy csöppet sem lép ki a reáliák világából. Tusrajzai, a hagyományhoz hűen, szintén a szerkezet eme nehéz légzésű látásmódját képviselik (*Szegények* – 1922). *Ars poetica*-jellegű – igaz, későbbi – vallomása ugyancsak fölfedi eme jegyben alakuló pályájának főbb lényegjegyét. „Művész az, akinek mondanivalója van embertársai felé etikai-esztétikai síkon, oly mondanivalója, amely által embertársa gazdagabb lesz, ha csak egy rézpénznyivel is. Ha festő ez a művész, akkor mondanivalóját a piktúra nyelvére: színnel és vonallal kell kifejeznie. De a szín és a vonal csak eszköz a kifejezésre, a lényeg a lírai mondanivaló” (1948).

Szép kinyilvánítása az egyéni fölfogásnak. Ám hol marad belőle a dráma! Ami bölcsekedő furfanggal groteszk módon is megnyilvánulhat – lásd a már említett *Grotesque* ragyogó rézkarcait (*Muzsika, Játék, Fajfenntartás, A Nagyember, Szerelem*) –, de igazi mélységét majd az 1966-ban készült Kafka-grafikákban éri el. Egy-két tusrajzot leszámítva (lásd a Tersánszky

Józsi-, Karinthy Frigyes-, Gárdonyi- és Ady-portrékat) szintén hatásos monotípiá-sorozattal (hatvanas évek) hajtott fejet az irodalom és képzőművészet nagyjai előtt, akik közül többet a barátjaként tisztelhetett. Megnevezve is – Karinthy Frigyes, Egry József, Tóth Árpád, Derkovits Gyula, Kosztolányi Dezső, Kmetty János, Móricz Zsigmond, Szabó Dezső – minő szellemi határokat összeugrasztó és egyesítő bőség!

Grafika kezdet (Szomory) és grafika vég (Kafka) – eme két pont közt feszül a pálya. Nem is akármilyen kiteljesedéssel. Szigethy korai festményeinek, itt is inkább a festői jellegű akvarellekre gondolok, volt ugyan valamilyen, egy kissé avantgárd jellegű kisugárzása, de az életmű valódi súlyát expresszív látomásokkal sokkoló darabokkal (Kafka-monotípiák) a grafikák adják. A váltás jórészt a betegségekkel telített magába fordulásból következett.

Hiába a húszas évek sikere és a hatvanas évek első felének „föllendülése” – Szigethynek az idő tájt négy külföldi kiállítása is volt –, itt-hon elmaradt az elismerés. A művész csupán otthoni műterem-tárlatokon állhatott a közönség elé. Depresszióját csak növelte – egy időre szakított a festészettel –, hogy az 1965-ös hamburgi tárlatát a kritika nem fogadta a legkedvezőbben. Ezután – határozottságához nem fér kétség – letette az ecsetet, és visszatérve korai korszakához, a grafikában találta meg önkiteljesedésének igazi formáját. Kellett a váltás! Így jutott el, saját szenvedésmotívumaira párhuzamot találva, Kafkához.

Monotípiái sosem illusztrációk, hanem az irodalmi művel azonos forrponjú alkotások.

Sorsmotívumokba helyezve a ma – alig vagyunk 1956 leverése után – gyötrelmét. Félelmét a belül érzett, de sosem megnevezett Rossztól. Kafka szigorú, az életet börtönlétnek képzelő, halállal incselkedő „melankóliája” szülte az újabb és újabb látomásokat. Amikor őt olvasta – az *Amerika, A per, A kastély* és *Az átváltozás* dermesztően rettegett és kinyöngyörrel kinevetett félelmetes világát, jeleneteit és szereplőit, s legkivált a lét abszurditását idézik meg a grafikák –, lelke forrongva is megnyugodott. A borzongásnak áldozott, hogy mielőbb jöjjön el – vágya örökre illúzió maradt – a keserű fintor révén is jóval kecsegtető, várva várt Napfény.

A hatásos folttechnika mögül kivillanó arcok, a portrérájoló groteszk léthuzatával, itt is dominálnak – I. *A fűtő*, III. *Gregor Samsa és családja*, V. *Az albérlők*, VI. *A koplalóművész*, XI. *Az öregek a keresztútnál*, XIX. *Titorelli a festő*, XVIII. *A Bírósági iroda igazgatója*, és még sorolhatnám. S a test is jól eltalált szimbóluma, néha egy-egy rész kinagyításával, az „örömös” szenvedés és a nagyfokú kéjelgő fenyegetés karakterében (XV. *A segédek*, II. *Brunelda*, XII. *Olga*, XIV. *Pepi*, XVII. *A diák és a takarítónő*, XX. *Az öreg ügyvéd és Leni*, XXI. *Leni és Block*). És a Chagallra emlékeztető, egy kissé szürreális repülés is – a táj fölött a szellem motorja röpül – a gondolati kitárulkozás (félelem-Ikaruszok) saját bensőjét is megrázó s egyúttal fölszabadító példája (IX. *A földmérő*, VIII. *Egy ember, aki sehol nincs otthon*).

Szigethy István halálával letette az őt kínzó irdatlan súlyt, itt az idő, hogy fölemeljük az értéket.

Hamar Péter

Befogadás-esztétikai megfontolások Pilinszky János Négy sorosának értelmezéseiben

Hamar Péter (1943, Budapest) tanár, irodalomtörténész, filmtörténész, a Móricz-émlékplakett kitüntetettje

Az irodalmi mű ontológiai státusát tekintve lezárt, önálló, belsőleg strukturált képződmény. Élményszerű megértése csak e struktúrából kiindulva kísérhető meg. Létrejöttében azok az impulzusok játszanak szerepet, amelyek a világ (a materiális és a metafizikai tényezők együttese) részéről az alkotót érik. Az alkotásban tükröződik a világ, de nem mechanikus tükörképként, hanem az alkotói tudat által feldolgozott, újratelemelt formában.

A befogadás folyamatában döntő kérdéssé az válik, hogy az alkotó által teremtett világ, azaz maga a mű milyen viszonyba kerül a világtapasztalattal, amellyel az olvasó rendelkezik. A skála a teljes elutasítástól a tökéletes harmóniába simulásig tart. Ám hogy hol áll meg a mutató, az sokféle tényező függvénye, bár az olvasó oldaláról megközelítve a kérdést, döntővé az válik, hogy milyen szinten sikerült a mű hordozta tartalom megértése. Ez leginkább a lírai alkotások befogadása során szokott gondot jelenteni. A versolvasó tudatában van annak, hogy a költői nyelv az áttételes jelbeszédre, az utalásokra épül, de ha a jelek dekódolása megoldhatatlan feladatot jelent számára, akár a jelentésegységek, akár a szintaktikai struktúrák szintjén, akkor zavar áll be a folyamatban.

Közbevetőleg, de számottevő hangsúllyal említendő, hogy az *olvasó* fogalma lényegét és jelenséget egybemosó általánosítás. Smid Róbert indokoltan javasolja, meg kell vizsgálni,

hogy „a befogadóban milyen tapasztalati ismeretanyagok és értelmezési minták aktivizálódhatnak pozitívan”.¹ Margócsy István pedig egy interjúban így fogalmazott: „nincs ember, aki csak egy korszaknak is a teljességét megközelíteni tudná. Éppen ezért teljes körképet elvárni senkitől sem lehet, a szakmán kívüli olvasótól pedig tiszteletlenség. A normális olvasó nem egy korszak egészét akarja elolvasni, hanem egyes műveket.”² A differenciálás alapszintjén is meg kell különböztetnünk tehát a „normális olvasót” – aki pusztán élmény- és örömforrás reményében veszi kézbe a szöveget – attól a „szakmai”, azaz professzionális olvasótól, akinek foglalkozásával összefüggő egyéb céljai is vannak az adott mű megismerésével. Mind a megértés, mind az élmény mélysége nyilvánvalóan más-más az egyik, illetve a másik csoportba tartozók körében, az viszont aligha vitatható, hogy a nem professzionális olvasó is teljes élményhez juthat pszichológiai értelemben.

Mire juthatott vajon Pilinszky János *Négy sorosával* („Alvó szegek a jég hideg homokban. / Plakátmagányban ázó éjjelek. / Égve hagytad a folyosón a villanyt. / Ma ontják véretem.”) az

1 Smid Róbert: *Stratégiák és billogok az új komolyság és az antropológiai posztmodern tengelyén*. Bárka, 2019. 1. 81.

2 Károlyi Csaba interjúja Margócsy Istvánnal. *Élet és Irodalom*, 2019. július 19.

a mezei olvasó, aki kézbe vette a Csillag című folyóirat 1956. júliusi számát, és elolvasta a 69. oldalon a verset? Egy olyan olvasó, aki kedvtelésből, iskolában kialakult versszeretetétől indítva, a lírai formavilág felületes ismeretének birtokában, érdek nélküli kulturális igénytől vezéreltetve, kvázi véletlenszerűen ismerkedett meg vele?

Az első sor két metaforájának enigma-jelle gével aligha tudott mit kezdeni. A tárgyak keltette képzetek érzelmileg minden bizonnyal taszítónak bizonyultak számára. A második, ugyancsak állítmány nélküli, grammatikailag hiányosnak tekinthető mondat is csak az első keltette hangulati élményt tágitja. A harmadik pedig a tartalmi homályt fokozza azzal, hogy bár belépteti a versbe a lírai alanyt, és felvillant egy interperszonális viszonyt, amelyben a másik, a „te” figurája elmosódott marad, még az sem derül ki róla, egyáltalán férfiról vagy nőről van-e szó. A költői képek által rejtjelezett világtapasztalatot, amely a mű megszületését katalizálta, végig homály fedi, bár élénk konotációs fantáziával ezt-azt oda lehet képzelni mögéjük, de egyik magyarázat sem lesz verifikálható a szöveg információs bázisán. Erre következik a negyedik sor prófécijája, amely újabb elemmel gazdagítja a rejtélyt, támpontot nem adván az „ők” kilétére. Bizonytalanságban marad a beavatatlan olvasó, mi is a szándék ezzel a jövődöléssel. Panasz? Sóhaj? Sikoly? Irgalom-kérés? A versben minden okozat, az ok feltárása nélkül. Ráadásul hatásvadásznak tűnik a „vérontás” említése, amelyet nyilván csak képként lehet értelmezni, nem szó szerint, azaz erős költői túlzásnak tűnik. Még ezen az olvasói szinten is eszébe juthat a befogadónak Vil lon négysorosa, amelyben a fizikai veszélyeztettség említése valós veszélyre utal, és ebben az összefüggésben Pilinszky látomása veszít drámaiságából.

A jámbor olvasó tehát a végletesen pesszista alaphang és a saját beavatatlansága miatt aligha jutott arra a következtetésre, amelyet

Tamás Attila vallott, hogy tudniillik a vers „a legmagasabbra állított mérce alatt is remekműként állja meg a helyét”.³

De ez már egy másik nézőpont, az irodalmat egyetemi katedráról oktató tanaré. A tágabb értelemben vett olvasói megközelítés, a professzionális értelmezés nyilván több kérdésre ígérhet választ, mint ameddig a hagyományos befogadói nézőpontból látni lehet. De akármelyik olvasói pozícióból is vesszük szemügyre az alkotást, nem lehet megkerülni azt a kérdést, hogy a mű mennyire engedi közel magához a befogadót, milyen mértékben kínálja fel az azonosulást, és következményeként a katarzis lehetőségét. A „katarzishoz vezető úton az ember részévé válik a műnek” – írja Mérei Ferenc⁴, de egyáltalán nem lehetünk biztosak abban, hogy Pilinszky itt jó útitársnak bizonyul.

További kérdés, hogy a műalkotás sui generis (önnön valójában) – mint a megismerés tárgya és az esztétikai élmény forrása – tartalmaz-e elegendő, jelekbe kódolt információt, ad-e elégséges támpontot a megértéshez és az élménnyé váláshoz. Igaz-e az az álláspont, amely szerint a mű önmaga referenciájaként tárja fel önmagát, és minden külső információ felesleges a teljes és maradéktalan olvasói élmény megszületéséhez?

Pilinszky *Négysorosa*nak első részletes elemzését Tamás Attila végezte el imént idézett tanulmányában. Megfigyelései egyetlen ponton terjeszkednek túl a vers immanens információin, amikor azt írja: „[a] fasizmust is átélt, akkor támadt szorongásaitól szabadulni később sem tudó, bennük valami egyetemesre is ráérező ember művészi vallomása ez”.⁵ A konkrét,

3 Tamás Attila: *Irodalom és emberi teljesség*. In. Uő.: *Pilinszky János Négysoros című verséről*. (1970), Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1975. 116.

4 Mérei Ferenc: *Nyomozás vagy azonosulás?* Filmkultúra, 1970. 4. 36.

5 Tamás Attila: *Irodalom és emberi teljesség*. In. Uő.: *Pilinszky János Négysoros című verséről*. (1970), Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1975. 115.

személyes költői élményt, az impulzust adó külső világot itt kapcsolja be a vers áramába, de adós marad azzal, hogy feltárja, a költő miért éppen most („Ma”), bő évtizeddel Harbach után mozgósítja akkori érzelmeit, s arról végképp nem szól, miért éppen ezt a világháborús élményt gyanítja versírásra mozgósító ténynek.

Ha ugyanis nem az a verset kiváltó élmény, mint amit az elemző feltételez (márpedig nyilvánvalóan nem az, ahogy a külső, a versbeliekkel ellentmondásba nem kerülő információk alapján ezt bizonyítani lehet), akkor az utolsó sor alapján feltételezett „végső gyilkos erőszak”⁶ egyetlen szava sem állja meg a helyét, mint ahogy az sem, hogy itt „[t]ragikus négy sor”-ral⁷ kellene szembenéznünk.

Tamás Attila az abszurd világ „vak véletlenének” uralmát véli felfedezni az első sor „oda-vetett tárgyaiban”, miként ugyanennek számlájára írja a második sor történéseit, valamint az égve hagyott villanyt a következőben. Csak-hogy ezek a tárgyak és mozzanatok nem véletlenszerűen kerültek a versbe, hanem azért, mert a költő a végtelen világ jelenségeiből ezeket választotta, s ahhoz, hogy éppen ezeket válassza, kellett valami közvetlen impulzus, amely a versírás idején aktuális és releváns volt számára.

Fülöp László Tamás Attilához hasonlóan egy abszurdá váló világ tükörképét véli felfedezni a versben, de míg egyetemi kollégája számára még mutatkozott némi átjárás a való világ és a versvilág között, ő már eltekint ennek vizsgálatától, és csak az okozatként létrejött esztétikai univerzumra koncentrálna. Ő az első sor kapcsán „állapotszerűségbe merevedő tárgyak”-ról ír. Azt állítja: „[I]étezésük semmi-féle konkrét téridőhöz, meghatározott helyhez,

helyzethez és megjelölt időfaktorhoz nem kötődik”⁸.

De milyen alapon állítja ezt? A vers önálló, koherens világa valóban nem ad támpontot bármiféle kötődés feltételezéséhez, de ettől függetlenül a háttérben a költői élményvilág minden további nélkül összefüggésben lehet az első sorban említett tárgyi elemekkel. Egyáltalán nem biztos, hogy a „teljes személytelenség dimenziója”⁹ ez.

A szigorúan vett esztétikaközpontú elemzésről kiderülhet, hogy belebotlott bizonyos szövegrészekbe, tévesen értelmezve azokat. Itt van például a harmadik sor, amelyet Tamás Attila önmegszólító formájúnak vélt, és ezt a vélekedést Fülöp László is elfogadta. De arra, hogy valóban az lenne, a vers immanens világában bizonyíték nincs. Ha valóban önmegszólítás, akkor a negyedik sorban a költő miért nem ragaszkodik következetesen tovább ehhez a formához? Miért vált át egyes szám első személyre? Egyikük sem ad erre magyarázatot.

Tüskés Tibor 1986-ban megjelent versértelmezésében¹⁰ már eltekint az önmegszólító forma tételezésétől, és ezt az úgynevezett *bennfentes információk* birtokában teheti, amelyek egyértelműen bizonyítják, hogy a harmadik sor igei személyragja („hagytad”) másvalakire való utalást jelent.

A háttérben álló konkrét élettények hasonlóképpen cáfolják Fülöp László azon állítását, hogy az „[a]bszurd és irreális kapcsolatok által megjelenített világban bekövetkező ez [tudni-illik ami a negyedik sorban foglaltatik – H.P.], amely magyarázhatatlan és felfoghatatlan, okszerűen megfoghatatlan”.¹¹ Elképzelhető ter-

6 Tamás Attila: *Irodalom és emberi teljesség*. In: Uő.: *Pilinszky János Négysoros című verséről*. (1970), Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1975. 109.

7 U.o.

8 Fülöp László: *Pilinszky János*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1977. 152.

9 Fülöp László: *Pilinszky János*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1977. 151.

10 Tüskés Tibor: *Pilinszky János*. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1986.

11 Fülöp László: *Pilinszky János*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1977. 154.

mésztesen, hogy a szerző nem ismerte a tényeket, amelyek az okszerűség bizonyítékai.

„A négy sornak – írja Fülöp – teljes kozmosz-szá kell összeállnia, amely a befogadóban nem a hiány, hanem a teljesség élményét képes esztétikai értelemben felidézni.”¹² Ám kérdés, hogy az olvasóban kialakul-e a teljesség élménye pusztán esztétikai impulzusok alapján. Ki tudja-e zárni vajon az igényét, hogy megismerje a költő megélt élete és a műve között létező oszcilláló mozgást? Mert ha ennek nincs is nyoma a versben, azt azért tudja, hogy e nélkül nem születik egyetlen sor sem. A „Ma” egyébként is sugallja, hogy a vers és a verset indukáló élmény időben nem lehet messze egymástól. Koherens esztétikai élménye kialakulhat természetesen, de a hiányérzet megmarad benne a szöveg nyomán felmerülő, megválaszol(hat)atlan kérdések miatt.

Általánosságban kimondható: vannak versek (és ezek közé tartozik Pilinszky *Négysorosa* is), amelyek befogadása során a külső, bennfentes információk feltárása nélkül inkább hiányérzet és erős kétségek támadnak az olvasóban, nemhogy teljes élmény jöjjön létre. Tüskés Tibor elemzése már ebbe az irányba mozdul el, bár azt a körülményt nem szabad elhallgatnunk, hogy Tamás Attiláé és Fülöp Lászlóé még a költő életében jelent meg, az övé már a költő halála után került az olvasók kezébe.

Íme a legfontosabb életrajzi tények, választ adva a versszöveg által nyitva maradt kérdésekre, megvilágítva a költői képek rejtjelezett tartalmát, és feltárva azt az érzelmi tartományt, amely ezek ismerete nélkül nem teljes gazdagságában, félreértésekre alkalmat adó módon nyílik csak ki az olvasó előtt!

In medias res kezdjük egy keltezetlen levéllel, amelyet Sárközi Márta, Molnár Ferenc és Vészi Margit lánya, a Válasz című folyóirat ki-

adója és szerkesztője írt Pilinszkynek!¹³ Egyebek mellett ez olvasható benne: „az Annával való párbajozások közepette az a pusztta tény, hogy Anna rokona vagyok, tudok nagyjából a *dologról* [kiemelés tőlem – H.P.], te is tudod, hogy tudom – és mégis kínos óvatossággal kerüljük mindketten ezt a témakört, szinte lehetlenné teszi közöttünk a jóízű beszélgetést.”

Anna, azaz Márkus Anna az asszony unokatestvére volt, 1953-ban ismerkedett meg Pilinszkyvel. Szerelmem szövődött közöttük, és a költő 1955. október 12-én feleségül vette a képzőművészeti pályán elinduló lányt.¹⁴

Mi is az a „dolog”, amiről Sárközi Márta tud, és az új házások „párbajozásának” oka? Tüskés Tibor visszafogott szemérmességgel így jellemzi a költőt: „Nem a vágy hiányzik belőle, hanem a feloldódás, a szerelemben való kielégülés képessége. Az efféle kapcsolatok általános és lehetséges okáról az orvostudomány és a pszichológia sok mindent tud mondani, ami azonban Pilinszky konkrét kapcsolatait illeti, csak találgatásokra vagyunk utalva.”¹⁵ Nyári Krisztián már nem köntörfalaz, hanem kimondja, hogy Pilinszky „a férfiakhoz vonzódott”, és Anna, bár szerelmi házasságot kötöttek, talán kéthónapi együttlét után magára hagyta a költőt (égve hagyta a folyosón a villanyt), majd levélben ezt írta neki: „János, én ugyanúgy imádlak téged, mint szerelmünk hajnalán, de ezt a maszatolást hagyjuk abba!”¹⁶

13 *Menedékház: Sárközi Márta emlékkönyv.* Magvető, Budapest, é.n. [2004], 209. A szerkesztő Széchenyi Ágnes szerint a megírás valószínű időpontja 1954. aug. 11., de minden bizonnyal téved. A megírás idejét inkább 1955 végére tehetjük.

14 Tüskés Tibor idézett könyvének 125. oldalán a házasságkötés dátumát tévesen 1954-re teszi.

15 Tüskés Tibor: *Pilinszky János.* Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1986. 127.

16 Nyári Krisztián: *Így szerettek ők.* In. Uő.: *Mintha valami elfelejtett reménységem teljesült volna.* Corvina, Budapest, é.n., [2012] 66–68.

12 Fülöp László: *Pilinszky János.* Akadémiai Kiadó, Budapest, 1977. 149.

A konfliktus okáról Sárközi Márta már nyilván tudott korábban, Anna távozásának hírérről, Pilinszky magára hagyatottságáról pedig az a kör is értesült, amelyhez szorosabb szálak fűzték. Ez a tény más megvilágításba helyezi a második verssor komplex költői képét, amelyet az elemzők rendre félreértének. Ennek az az oka, hogy felcserélik a hasonlítottat és a hasonlót: az összetett szó előtagjából kísérlük meg az utótagot mint konkrét léthelyzetet levezetni, holott a mechanizmus fordítva működik. Itt a lírai alany magányának jellegéről van szó: a plakát ugyanis mindig nyilvános, ahogy a költő magánya, és többek előtt annak oka is nyilvánossá vált. Pilinszky szégyellte helyzetét. A „dolog” kitudódása legalább annyira bántotta őt, mint Anna elvesztése. Az „ázó”-nak pedig semmi köze bármiféle plakátot áztató esőhöz! Ez az éjszakai magányában síró költőre utal. Hogy Pilinszky hajlamos volt az elérzékenyülésre, a sírásra, ezt Galsai Pongráctól, a barátjától tudjuk. „Pilinszky sírt. Pilinszky sírva rohant el hazulról. Pilinszky sírva rohant bele az éjszakába. Boldog volt. Az elmúlt tizenkét órában, szakadatlanul, szinte föl se emelve a ceruzáját a papírról, megírta a *KZ-oratórium*-ot.”¹⁷ Ha a boldogságtól sírni tudott, hogyne tudott volna a boldogtalanságtól.

Ez a helyzet pedig – visszautalóan – némi magyarázatot ad az első verssor talányos metaforáira is. A szög kultikus szó a költő számára. Ott van a *Címerem* című, 1971-ben megjelent versében („Szög és olaj lehetne címerem”), és megtalálható az erre való utalás a *Radnóti Miklós* című írásában is („Radnóti Miklós számomra éppúgy szó, egyszeri, pótolhatatlan, kihagyhatatlan, és persze megismételhetetlen, mint az, hogy szög, idill, kert vagy mondjuk kenyér, vagy az a szó, hogy tömörség”).¹⁸

Tüskés Tibor értelmezése szerint „[a] szögek a szenvedés eszközei. (A szögekkel átvert kezű Jézus képe is a vers asszociációs mezőjébe lép)”.¹⁹ A feltételezés nem jogosulatlan a költő vallásos szemléletének fényében, aki a fogalmat minden bizonnyal a kinszenvedés toposzaként használta.

A homok-metafora még könnyebben értelmezhető, ha észre vesszük, hogy *A szerelem sivataga* ugyanabból az élményből fakad, mint a *Négysoros*. A két vers egyébként egymás mellett jelent meg a Csillagban.

S hogy mi jogosít fel bennünket arra, hogy a *Négysoros* rögzítette létélményt az említett tényekhez kössük, s azokból vezessük le, azt egy, a költőtől származó, tehát nyilvános közlemény ultima ratio-ja bizonyítja: „Pilinszky maga két izgalmas dolgot is mond a versről, egy vele készült beszélgetésben. Az egyik, hogy az ilyen versekben a költő médium a világ és a vers között, hogy ez a közvetítés a képek által történik, de a legmélyebb kép mégis kép nélküli. [...] A másik dolog, amit Pilinszky mond, és amittől a verselemzésben el lehet térni, el is szokás ugyan tekinteni, de a versbeli konkrétságok köré mégis izgalmas aurát von, a következő: »ezt a válóperem éjjelén írtam.«”²⁰

Egy válóper természetesen nem vérontás, még ha a kimenetelében biztos is lehetett Pilinszky. (*A nősztetheletlenség* – jogi szakaszó! – már az 1884. évi XXXI. tc-ben mint megfelelőbbbezzhetetlen válóok szerepel.) Miért tekinti mégis annak a költő? Számára ez az eset, amin mások akár könnyű szívvel továbblépnének, miért válik ilyen súlyúvá? Három, külön-külön is számottevő okot sorakoztathatunk fel. 1. Hivatalosan is elveszíti Annát, akit igazán és mélyen szeretett. 2. Immár végérvényesen megbizonyosodhatott biológiai másságáról, ami

17 Galsai Pongrác: *P. J. Élet és Irodalom*, 1984. december 21.

18 Pilinszky János: *Radnóti Miklós*. Élet és Irodalom, 1974. november 2.

19 Tüskés Tibor: *Pilinszky János*. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1986. 132.

20 plakatmagany.transindex.ro/balazs-imre-jozsef-plakatmaganyok/, feltöltve: 2018. szeptember 19.

A per (7). A dómjelenet

számára, a bigottan hívő katolikus számára szexuális megtartóztatást ír elő, mert a Bibliában írva vagyon: „Férfival ne hálj úgy, ahogyan asszonnal hálnak. Utálatosság az!” (3Móz 18:20) 3. Továbbá a válás kimondása számára egy további bibliai törvény megszegését is jelenti, ugyanis „[a] házasság szentségét a legmagasabb rendű földi utak egyikének tekinti [ti. az Evangélium – H.P.]”,²¹ mert az Újszövet-

21 Pilinszky János: *A hatodik parancsolat*. Új Ember, 1964. február 23.

ségben ez áll: „Amit Isten egybeszerkesztett, ember el ne válassza” (Mk 10: 8,9).

Ezek a terhek együtt akár mindenféle folytatás lehetetlenségének érzetét kelthették benne, holott vétségéről pusztán valláserkölcsi értelemben beszélhetünk, emberileg ő az ítélet után is tiszta maradt. Ezért legfeljebb egyéni tragédiaként foghatjuk fel helyzetét, amelynek társadalmilag szétsugárzó, tágabb következtetéseket sugalló hatása csak partikulárisan érvényesül. Nem a világ vált körülötte abszurdá, hanem az ő túlérzékenységéből fakadó látomásában lett azzá.

Mérei Ferenc írja a művészi alkotás befogadásával kapcsolatosan, hogy „[k]ülönbséget kell tennünk őszinteség és hitelesség között. Az őszinteség kritériuma tárgyi, a hitelességé az érzelmi megfelelés.”²² Pilinszky *Négyszoros* páratlanul tömör formája ellenére is megfelel mindkét kritériumnak, s remekmű voltához semmi kétség sem férhet.

Végső tanulásgként pedig megfontolásra érdemes, amit Smid Róbert ajánl: „a szövegközpontúság

és a valóságközpontúság között ma már nem szükséges dönteni, hanem lehetséges oszcilláció vagy ingamozgás a szövegekben a két végpont által határolt mezőben”.²³

22 Mérei Ferenc: *Nyomozás vagy azonosulás?* Filmkultúra, 1970. 4. 32.

23 Smid Róbert: *Stratégiák és billogok az új komolyság és az antropológiai posztmodern tengelyén*. Bárka, 2019. 1. 81–82.

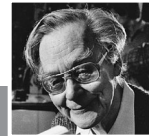
Rolf Jacobsen

Haydn

A nagy Haydn-hangversenyen,
 ahol hegedűk zengték a menny dicséretét,
 és hárfák búgták a teremtés szívdobbanásait,
 az ő ujjai futkároztak a bronzhúrokon,
 nyári madarak tánca
 bomlott ki és zárult össze megint,
 bomlott ki,
 bomlott ki és zárult össze megint,
 mint a poszméhek szárnya, melyen áttűnik a fagy,
 és amely fel-alá libeg
 egy soha ki nem táruló ablak előtt,
 túl az üvegtáblán, túl az üvegtáblán,
 odakint.

Tűzlegyek

Éjszaka volt, tűzlegyekkel tele,
 emlékszel, mikor Velletrinél a buszra vártunk,
 és megláttuk a két öreget, amint megcsókolják egymást
 a platánfa alatt? Azt mondtad akkor
 félig hangosan,
 félig magadban:
 Nem éltek hiába
 azok, akik sokáig szerették egymást.
 Akkor vettem észre az első
 tűzlegyeket a sötétben, lámpásukkal
 körbevilágították fejed.

Rolf Jacobsen
 (1907, Christiania–
 1994, Hamar)
 norvég költő

Észre sem vesszük

Észre sem vesszük, hogy lehull a sötét, és a föld
 elveszti fényét minden este,
 megvakul az ágy alatti űr.
 Minden porszem mögül
 hangtalan szippantják ki a fényt az ablakok,
 és a cipőtartó szekrényben a fűzők között
 és a könnyű fogantyúk alatt
 sötétbe borulnak az órák. Az üvegeket lassan
 fenéig ürítik, már arcodat sem
 ismered föl a tükörben, amikor visszaköszön.

Jávorszky Béla
 (1940, Budapest) író,
 műfordító, diplomata,
 József Attila-díjas

Jávorszky Béla fordításai

Részletek Rolf Jacobsen *A fák némasága* című, a Magyar Napló Kiadónál frissen megjelent kötetéből.

Murányi Zita
(1982, Budapest) költő, író,
újságíró, Budapesten él,
Bródy Sándor-díjas

Murányi Zita

megdobban

az ég összeért a vízzel a csónak a semmiben
úszott a partot szegélyező fűzfák néma
ostorcsapása is a mindenséghez konyult
a ködben láttam meg a teljességet
a szürke napban a holdat
két glória finoman összeolvadt
hogy fénykörbe vonja a júliusi túlpárt
késő októberét a hattyúrajt odaképzelttem
a tollak lehetetlenül fehér színét két szárny
gyöngye kört ível a vízre és tükrét
befonja a közepén megdobbanó
isteni szívverés.

hógolyó

a fehér védőpalást alatt elidegenedett a táj
bokáig süppedtem a téli káprázatban
a mindent megelőző fénnel kelt birokra
a hó ragyogása egy letört gally is angyalszárnyra
emlékeztetett már nem kell várnom semmire
itt minden perc egy majdnem beteljesülés
hógolyót gyúrtam mintha isten kezében
zárult volna össze a világkeletkezés.

földrengés

a hídról még visszanéztem
a Dunára épp átlót húzott a nap
Buda és Pest közé szikrázó stéget
a naplementével azonnal elkorhadt

néztem a naplementét ahogy Buda és Pest
között szétszakad ez a bársonyos kötelék
ahogy közelednek az esték és a pusztuló napfényben
a csillagos ég is olyanak tűnt amit szétzilált egy földrengés.

” eget-Istent figyelő, embert látó várakozás ”

Beszélgetés Murányi Zita költővel, íróval

Fotó: Vadócz Dávid

Hamarosan megjelenik a Bródy Sándor-díjas író és költő, Murányi Zita ötödik könyve – két regény (*Tükörpalota*, *DuplApu*) és két lírakötet (*Csillag*, *Jolly Joker*) után ismét versekkel jelentkezik. Eddigi alkotói pályájáról, kedvelt szerzőiről és hobbijairól, illetve jövőbeli szakmai terveiről Pataky Adrienn kérdezte.

– Húszévesen prózával debütáltál, első könyvedben (*Tükörpalota*, 2003) ez áll: „Pesti bölcsész, 21 éves.” A második (*DuplApu*, 2007) hátán ez szerepel: „Bródy-díjas író, a kortárs magyar irodalom ismert képviselője.” Ma, két verseskötettel később hogyan határoznád meg magad?

– Emlékszem, egyik író barátommal mennyit nevtünk ezen a meghatározáson, mindig ezzel a pesti bölcsésszel cukkolt, akkor sem éreztem igazán találónak ezt a titulust. A *Tükörpalota*, majd más prózai szövegeim megítélése és szerzőjének definiálása talán azért okozott a szakmának dilemmát, mert azok valahol a költészet és a próza határmezsgyéjén mozognak. A Google-ba beírva a nevem, láttam már magam egyébként híres magyar nőnek és celebnek aposztrofálva is. Petőfi versével élve: én költőnek nevezném magam, bár a Bródy-díjat meg szoktam említeni (amit elsőkötetes prózaíróknak adtak át), hiszen arra büszke vagyok.

– A *Tükörpalota* fűlszövege szerint „felnőtteknek írt önportré” a gyerekkorról, alcíme „mozaik

regény”, töredékes, költői próza, egyesek szerint novellaciklus. A könyved átmenet a gyerekkor és a felnőttkor, líra és próza, tudatosság és tudatalatti között. A személyiség fejlődésének folyamata mindkét prózákötetben fontos szerepet játszik. Önéletrajzi ihletésűek a regényeid? Tudatfolyamszerű vagy erősen szerkesztett művek ezek?

– Mindkét regény tudatos kompozíció, a *Tükörpalota* esetében egy fiatal francia író nő regénye ihletett meg, és Truman Capote-ot is olvastam hozzá a kiadó javaslatára a szerkesztési folyamat során, a *DuplApu*ban pedig Krasznahorkai *Sátántangó*jának körkörös szerkesztését szerettem volna visszaidézni: az utolsó mondat után újra kellene olvasni a regényt. Bár azt hiszem, ezt senki nem vette észre.

A *DuplApu*t Márton Lászlónak mutattam meg első körben, ő segített, például jelezte, hogy nincs még minden szál lezárva, és hogy hogyan érdemes egy-egy szereplő életét végigkövetni, akár cédulázni regényíráskor. Figyelembe véve az általa tanácsoltakat is, még

tudatosabban, talán túl tudatosan igyekeztem elvarrni a szálakat. Ő egyébként izgalmas krimi látott benne, és a Magvető és a Jelenkor Kiadókat javasolta. Végül a Korona Kiadónál jött ki, s nem volt túl nagy visszhangja. Érdekes módon, sok évvel a megjelenés után kaptam meglepően jó kritikákat, például Debrecenben a *Csillag* bemutatóján Várhidi Attilától – aki ott fel is olvasott a regényből –, mind a témaválasztást, mind a könyv humorát illetőleg, ami szerinte ritka női szerző esetében. Jobban belegondolva, Rácz I. Pétertől már 2007-ben is, akinek a Népszavába szoktam verseket küldeni, ő méltató kritikát írt a kötetéről, s külön levélben is jelezte a tetszését. Évekkel később a könyv témája is érdekessé vált a honi irodalomban, de ez a regény valamiért kihullott a rostából.

A *Tükörpalotát* pedig sokan naplóként értelmezték, bár a főhősnek eleve utalásszerűen adtam a Nárcisz nevet, s a könyvet egyfajta „anti Nárcisszusz-történet”-nek szántam, amelyben egy kislány képtelen „beleszeretni” önmagába. Kerestem az okokat, hogy miért nem képes elfogadni önmagát, amiben persze a család és a neveltetés is szerepet játszik. Tehát önportré helyett, én inkább önellfogadási vagy fejlődési regénynek neveztem volna. De valószínűleg könnyebben fogyasztható, ha önéletrajzként olvassák. Filmemlékek és egy nevesincs balettos könyv is inspiráltak, utóbbit még tizenhat évesen olvastam a nagyinál.

– 2009 és 2013 között nem publikáltál. Ekkor nem is írtál, vagy az asztalfióknak születtek azért szövegeid? S ha nem, miért? Talán elnémított az inspiráló közeg utáni csend? Hiszen magyar, esztétika és kommunikáció szakokra jártál a 2000-es években, előbb az ELTE, később a SZTE intézményeibe, majd egyszer csak véget ért ez a tanulási életszakasz...

– Több dolog is állt emögött. Egyfelől diplomadolgozatot írtam, másfelől két regényt, amelyek nem kerültek végül publikálásra, ezek közül az egyiket különösen szerettem, részletek meg is jelentek belőle az Irodalmi Centrifugán,

de végleges formájában nem talált kiadóra. Azt mondták, túl intellektuális, efféle kritikákat kaptam, vagy üres ígéreteket, hogy majd elolvassák, visszajeleznek.

Közben egy verseskötetet is összeraktunk, Lackfi János, és korábban Keszthelyi Rezső is segített a szerkesztésében, ami aztán szintén nem talált támogatóra, így megghiúsult a kiadása.

János javaslatára akkoriban gyerekversekkel kezdtem foglalkozni, aztán mesékkel is egy kicsit. 2010-ben jelent meg az *Aranysityak* antológia gyerekversekkel, a *Hullahopp* című versemből később animációs kisfilm is készült. De ez a sok csalódás, a kiadóktól kapott elutasítás, vagy épp a válasz hiánya egy időre elvette a kedvem az írástól, bár talán inkább csak a publikálástól.

– *Első versesköteted (Csillag) – amelyen együtt dolgoztunk – 2016-ban jelent meg, pedig már lírát is publikáltál 2003-tól folyamatosan. Miért ilyen későn, az előbbi okokon túl? Hiszen mégiscsak prózával foglalkoztál többet, legalábbis a könyvek terén...*

– Az első megghiúsult kötet után, ekkorra gyűlt össze ismét mennyiségre és minőségre is olyan anyag, amit szívesen kiadtam volna a kezemből. Mindig is párhuzamosan írtam prózát és lírát, de valamiért a lírára később kezdtek csak odafigyelni. A regénykudarcok után úgy éreztem, hogy felesleges kétszáz-kétszázötven oldalakat végigírni magamnak, a líra – legalábbis a rövidege miatt – gyorsabban emészthető, egy-egy vers megírása kevesebb időmet köti le, mint egy hosszú, prózai szöveg megkomponálása, és talán magam is könnyebben meg tudom ítélni, milyen a végeredmény. Valószínűleg a líra közelebb áll a lelki alkatomhoz is. Azt hiszem, tizennégy évesen jelent meg az első kétsorosom az *Ifjúsági Magazinban*, tehát, ha ezt is beleszámolom, verssel kezdtem. Másrészt a regény nagyon be tudja szippantani az embert, lényegében olyan, mintha hosszú hónapokig a regénytérben élne az író.

– *Írsz még prózát?*

Apával Balatonszemesen (1989)

– Nagyon ritkán. Lehet, hogy egyszerűen csak lusta vagyok már regényt írni. Legalábbis most, de nem zárkoztam el a műfajtól végérvényesen, el tudom képzelni, hogy kicsit érettebben, idősebben még vissza fogok térni a regényíráshoz. Bár a dráma műfaja is felkeltette az érdeklődésem.

– *A Csillagban szerepel a gólya című versed, amely Ady Endre és József Attila költeményeit idézi meg. Pilinszky és Szép Ernő verseire is írtál parafrázisokat. A költők közül kik fontosak még számodra?*

– Nemes Nagy Ágnes és Dzsida Jenő költésze is közel áll hozzám.

– *És kit emelnél ki a kortársak közül, kinek az írásait tartod inspirálónak, egyedinek?*

– Filip Tamás, Jónás Tamás, Lackfi János, Tóth Krisztina, Gergely Ágnes, Takács Zsuzsa, Rakovszky Zsuzsa vagy Falcsik Mari, akiknek a költészetét nagyon kedvelem. Szintén meghatározó Kemény István, nagy megtiszteltetés volt számomra, hogy a 2018-as Versmaratonon vele egy órában olvashattam fel. Szeret(t)em

Kányádi Sándort (akivel egyszer kezet is foghattam!), Bella Istvánt, hosszú a névsor – ilyenkor mindig félek, hogy kihagyok valakit. Babiczky Tibor és Pallag Zoltán verseit is nagyon szeretem.

– *Nem jellemző rád a műhelyhez, csoporthoz, írószervezethez tartozás, a Szépírók Társaságának ugyan tagja vagy, de csak néhány éve. Bár talán inkább „magányos alkotó” vagy, azért voltak mentoraid, segítőd. Kiket emelnél ki közülük?*

– Amikor a Stádium Kiadóhoz kerültem egy tehetségkutató verseny során, azt mondták, felejtsem el a verseket, és inkább a prózára koncentráljak, mert abban vagyok erős. Gyukics Gábor hatására kezdtem később újra verseket írni, tőle sokat tanultam, sok fellépési alkalom is volt a Nyitott versestek révén. Akkoriban indult a Dokk irodalmi kikötő is, Lackfi János és Jónás Tamás voltak az akkori szerkesztői, Gábor mondta, hogy küldjek nekik verseket. Akkor ott megtaláltam a fórumomat, János és Tamás nagyon sokat segítettek bírázataikkal. János egyszer azt mondta egy versre, hogy na, ezt

most már küldhetem publikálásra, és aztán az meg is jelent a Bárka folyóiratban.

Később Falcsik Mari is sokat noszogott, akinek megfordultam a könyvbemutatóin. Ő írta a *Csillag* fülszövegét, mai napig tartjuk a kapcsolatot, reflektálunk egymás írásaira. Filip Tamás kritikáira is adok, ő írta a második verseskötet fülszövegét.

Ami a szervezethez, csoporthoz való tartozást illeti, viccesen azt szoktam magamra mondani, hogy én vagyok a „ráckevei remete”. Alkotói műhelymunkára igazából utoljára az egyetemen volt lehetőségem Szepes Erika költészeti szemináriumán, illetve amikor Gyukics Gábor, Nyilas Attila, Dukay Nagy Ádám, K. Kabai Lóránt, Béki István, Antal Balázs, Keszthelyi Rezső megalapították a Szép Költők Társaságát. A névadás reflektált a holt költőkre, és mindig azt mondták a fiúk, vagy mondtuk tréfásan, hogy „mert olyan szépek vagyunk”. Hentente összegyűltünk a Grinzingi borozóban, és megvitattuk egymás verseit. Attila és Ádám segített a legtöbbet, illetve Rezső, vele szintén azon a kötetben dolgoztunk elég sokat, ami végül nem jelent meg. Visszame-nőleg azt mondanám, hogy ezek az órák nemcsak költőileg, emberileg is fontosak voltak számomra.

– Falcsik Mari ezt írta a verseidről: „Nekem remény ez az ő eget-Istent figyelő, embert látó várakozása.” A verseidben gyakran szerepel Isten, noha sokszor hiányként: „isten akinek kilétével az angyalok / is csak barkóbáznak” (barkóba). Lapis József is azt írta, több vers „olyan, hogy olvasásukkor szó szerint elfelejt levegőt venni az ember – ritkán tapasztalható a kortárs költészetben (különösen a fiatalabb generációknál)

a transzcendens, a természeti és az emberi ennyire érzékeny, nem hivalkodó összjátéka. Nem hitdilemmákról, természetáhitatról vagy civilizációkritikáról van szó, hanem olyan komplex, hol természetközeli („hogyan bírják a fák minden őszi törzsben / ezt a hangtalan megroppanást / a lombkoronák hiányán cipelni az elmúlást / a téli hidegben a vízben még megremeg a sás”), hol a csillagokig érő, kozmikussá táguló világértelmezésről (ilyen lehet), amely jellegében a Radnóti – József Attila – Nemes Nagy Ágnes – Pilinszky nyomvonallal érintkezik időnként.” Mi a helyzet a spiritualitással, illetve a hittel?

– Ha tudatosan akarok rá válaszolni, azt kelene mondanom, hogy nem hiszek, vagyis azt, hogy nagyon gyenge a hitem. Ha a versek felől közelítek, akkor talán más a helyzet. A transzcendens jellegű verseim mind sugallatra íródtak, íródnak, szinte csak le kell írnom, amit „hallok”. Ilyenkor kénytelen vagyok hinni abban, hogy amit hallok, az valahonnan jön, illetve, hogy jó, igaz. Hogy létezik valamilyen másik közeg, dimenzió, ahonnan ezeket a dolgokat kapom.

Versmaraton Kemény Istvánnal (2018)

*Jolly Joker-kötetbemutató. Hajnal Éva, Márkus László, Michelisz Norman és Jordanov Enikő társaságában
(2018, Pécs, Litera-Túra Magazin képe)*

Spirituálisan nyitottnak tartom magam, ha jól tudom, akkor az ötödik dimenzió az anyagi, a hetedik az isteni, feltételezem, hogy valahonnan innét érkeznek a szövegek. Ugyanakkor mivel ikrek az aszcendensem, amely csillagjegyre jellemző a logikus gondolkodás, mindent az ész irányából megközelíteni, hajlamos vagyok a dolgokat megkérdőjelezni, több nézőpontból megvizsgálni, és az örök kétkedés miatt mindennel, még a hittel szemben is egy picit szkeptikusnak is maradni.

– *Nyomon követted-e egyébként a recepciót? Átgondolod, megfogadod-e a kritikusok, szerkesztők véleményét, illetve tanácsait?*

– Nyomon követem, amennyire tudom, és ha olyan jellegű a tanács, hogy érdemes megfogadni, akkor igen, megfogadom. De ahogy Derrida mondta, ahány olvasó, annyi olvasat – megesk, hogy olyan interpretációval találom magam szemben egy kritikában, amivel nem tudok azonosulni, vagy ami sokkal inkább a kritikusról

és a befogadói szokásáról mond valamit, nem pedig rólam. Ebben az esetben elengedem.

Szerkesztők kritikai javaslatait, észrevételeit, tanácsait könnyebben magamévá tudom tenni és alkalmazni, ezek akár segíteni is tudnak a fejlődésben. Vagy, ha valaki belejavít, húz egy versemből. Külső szemlélőként ez valamiért könnyebb. Gondolatban én is kihúztam már más verséből egy-egy sort, amitől erősebbnek éreztem. Most már eljutottam oda, hogy a saját szövegeimet is tudom húzni, rostálni. A szerkesztők közül például nagyon szerettem Varga Lajos Márton hozzáállását a Népszabadságnál, mindig türelmesen és hosszan kifejtette, ha valami nem tetszett neki, bár általában tetszett. És a Dokkos kritikák is mindig előrevittek, igaz, ez a felület direkt azzal a céllal jött létre, hogy az író kritikát kapjon az oda feltöltött alkotásairól.

– *A Csillagnak (2016) három ciklusa volt, a Jolly Jokernek (2018) szintén. Mindkettő tematikus belső renddel bíró könyv, szigorú válogatás?*

– Igen, szigorú válogatás mindkettő. Mindig az erősebb verseimet igyekszem kötetbe rendezni, az első kötet célja a lírai bemutatkozás volt, a második édesapám halálának állított emlék, és általában véve is az elmúlás témakörét próbálta több oldalról körbejárni. Sokszor mondják a verseimre mint értékítéletet, hogy „szépek”, valóban cél valamiféle esztétikai élményt is adni az olvasónak, mégis azokat a verseket szeretem jobban, és ilyeneket is szeretnék, próbálok írni, amelyekben katarzis van, amelyek megdöbbentőek az olvasó számára.

– *Hogy állsz a nagybetűkkel? Egyik verseskötetben sincsenek kapitálisok. Mi a funkciója a központozás hiányának?*

– Jeney Gyula, az Eső versszerkesztője javasolta először, hogy hagyjam el ezeket, szerinte felesleges a verseimben a központozás és a kapitálisok – a véleményével annyira azonosul-

A Csillagszálló Civil című lapszám bemutatóján (2017)

tam, hogy azóta sem éreztem szükségét a használatuknak. A *Csillagban* is gyakori eljárásom volt a soráthajlás, aminek az olvasását szerintem megkönnyíti, ha nincsenek vesszők vagy pontok. Az egy lélegzetre való olvasás is ezek elhagyását szorgalmazza. Prózámban is így jártam el, a *Tükörpalota* azért kapta a „mozaik” besorolást, mert a szerkesztésem lóugrásszerű. Ez valahogy igaz a versekre is, általában minden versszak összefügg, sokszor az első az utolsó előttivel, vagy versszakok sincsenek.

– *Kézzel vagy géppel írsz? Hogyan, mennyi idő alatt születik meg egy vers? Van-e „költői munkaidő”, van-e kötött helyed?*

– Géppel írok legtöbbször, de szoktam mindenféle papírosokra, blokk hátuljára is jegyzetelni, főleg, ha úton vagyok. Vagy sugallatra születik egy szöveg, vagy sokszor egy erős vers ihleti. Általában reggel szoktam írni, ébredés után: íróasztalnál, rituálászerűen, de írtam már jó verset este is. A legjobb verseim maximum negyed óra alatt íródtak, most kezdtem rászokni a rágódásra, több éves verseket is javítok, újraírok, vagy hetekig, hónapokig foglalkozom egyetlen szöveggel. Legutóbb az Ady-évforduló kapcsán, felkérésre írt „Ady-verssel” voltam így, több hónapig nézegettem, javígtattam, piszkáltam a szöveget, mire késznek tudtam nyilvánítani. A mennyiségről egyre inkább a minőségre próbálok helyezni a hangsúlyt. Előfordul, vagy inkább most már ez a jellemző, hogy szerkesztők noszogatásra írok és küldök verseket, akkor, amikor kérnek rá.

Faludynál olvastam, hogy a munkatáborban sokszor fejben írták és tartották a verset, ilyen előfordult már velem is. Lehet, hogy épp az ilyen fejben tartott töredékekből születik aztán egy lendületes „ötperces”.

– *Mások javaslatára vagy saját indíttatásból írod-e át a verseidet?*

– Főként kötetbe válogatáskor, a szerkesztés folyamán kerül sor korrekcióra. A már kötetbe rendezett, megjelent verseket nem szoktam átírni.

Költők futása (2019)

– Kinek mutatod meg ma a szövegeidet, vagy már rögtön „mered” küldeni őket egy-egy szerkesztőségnek publikálásra?

– A legutóbbiakat megmutattam egy barátnőmnek, korábban apát és a nagymamámat „fárasztottam” a verseimmel, vagy megesett, hogy telefonon felolvastam őket anyának, de mostanra kialakult bennem egy olyan költői rutin, hogy el merem őket küldeni előolvasás nélkül is. Végül is, ha az ember elég szigorú magához, akkor képes értékítéletet mondani az alkotásáról. El tudja dönteni, értékes-e vagy sem, amit írt.

Utólag is szoktam kritikát, dicsérő szavakat kapni hajdani gimnáziumi magyartanáromtól, majd iskolaigazgatómtól, nagyon jólesik, hogy

nyomon követi a munkásságom. Máig úgy gondolom, ha általános iskola első osztályában nincs Kati néni, aki folyton olvasási versenyeket rendezett, és szavalóversenyeken akart indítani, akkor nem lenne közöm az íráshoz. Persze, biztos lenne akkor is, de neki nagy szerepe van abban, hogy már gyerekként megszerettette velem az irodalmat, felé fordította az érdeklődésemet.

– Tapasztaltad-e valaha, hogy nőként más szerzőnek lenni? Mit gondolsz a „női” irodalomról, s arról, hogy manapság egyre több költőnő kötetét is publikálják? Okozott-e neked valaha nehézséget alkotóként a nemed, vagy ha bármi akadály eléled gördült, az nem emiatt volt?

– Aki tud „élni” a nőiességével, annak lehet akadály és előny is, én általában véve nem nagyon szoktam, nem tudok élni vele, így előnyöm biztosan nem származott belőle, hogy nő vagyok. Kaptam mondjuk olyan levelet, hogy biztos a két szép szememért jelent meg valamelyik írásom, aztán később, elolvasva pár versem, ugyanattól az egyéntől egy bocsánatkérést.

Szerintem elég erős a mai női líra, ha csak a korábban említett szerzőkre gondolok: Tóth Krisztina, Falcsik Mari, Takács Zsuzsa, Rakovszky Zsuzsa, Gergely Ágnes, Izsó Zita, Karafiáth Orsolya és mások... Nem baj, ha nagyobb teret kapnak a költészetben a tehetséges nők, azt hiszem, férfi író szájából hallottam, hogy a nők lelke poétikusabb, közelebb áll a vershez. Ugyanakkor személyes észrevételem szerint, a férfiak tudnak romantikusabbak, érzelmesebbek lenni egy versben, a nők pedig keményebbek. De ha letakarom a neveket a versek fölül, nem biztos, hogy az igazán erős lírai műveknél el tudnám dönteni, nő vagy férfi-e az alkotó.

– *Mit gondolsz, a líra, az irodalom (ön)terápia, vagy inkább esztétikai jelentőségű műalkotás? Lehet-e a költészet párbeszéd? Számodra mit jelent a vers?*

– Számomra talán lelki gyakorlat, az önkifejezés eszköze. Régebben jellemzőbb volt rám, de most is szoktam mondani, hogy versben beszélek. Lehet párbeszéd, talán már önmagában is az, mert az író valahol magával, vagy magában beszél, megidézhethet másokat, költőket, korokat, és végső soron az olvasóval is kommunikál, a vers tartalmazhat direkt kiszólásokat is.

Sokszor megpróbáltam magamból kiírni egy fájdalmat, de még az így született verseket sem nevezném terápiás írásoknak, minden esetben igyekszem megütni egy esztétikai mércét, színvonalat. A terápiás írás nekem a napló, de azt magamnak írom, ha egyáltalán írom. Esetemben annyiban lehet terápia az írás, hogy

elvonja a figyelmem más dolgokról, tehát „munkaterápia”. Hogyha írok, akkor az írással foglalkozom, de tudatosan soha nem az öngyógyítás célzatával kezdtem írni, arra vannak más, hatékonyabb módszerek is. Azt tapasztaltam, azaz, hogy az ember hangot ad a fájdalomnak, leírja, kiírja magából, egyébként sem feltétlenül lesz könnyebb. És egy fájdalomleírás nem is lesz automatikusan művészet, ahhoz valami több kell. Bár szeretnek engem ezzel azonosítani, hogy szenvedésből írom a szövegeim, én inkább úgy mondanám, hogy lelkileg, érzelmileg talán érzékenyebb vagyok, mint az átlag, s ez átüt a szövegeken is, de a művészeknél szerintem ez egyáltalán nem ritka. Sőt, magát az írást, az alkotás folyamatát kifejezetten élvezem. Hogy egy zenei hasonlaltal éljek, Pachelbel *D-dúr kánonjával* vagyok ilyen ellentmondásban: annyira szép, hogy már fájdalmasnak, szomorúnak érzem, ugyanakkor örömtelinek is.

– *Milyen kedvelt tevékenységed van az íráson kívül?*

– Szeretek rajzolni, inkább firválásnak hívom, fotózni és zenét hallgatni.

– *Mit jelent számodra a főzés vagy a sport?*

– A sport segít, hogy ne csak a lelkemmel foglalkozzak, hanem a testemmel is, a főzés pedig kikapcsol. Amikor kicsi voltam, sokat voltam apával a konyhában, és viccesen mindig azt mondtam neki, hogy ha nagy leszek, majd szakács leszek. Ő dolgozott egy ideig hidegkonyhán is, és tudott mindenféle formákat vágni paradicsomból például, ami nekem nagyon tetszett. Ebből annyi maradt, hogy évekkor ezelőtt elkezdtem egy gasztroblogot írni. Baracska Angélnak mutattam meg az első diabetikus fantáziadesszertjeimet, és ő nagyon kedvesen biztatott, hogy lépjek tovább, így beiratkoztam egy cukrász tanfolyamra. Az OKJ-s tanfolyam elvégzése híján is volt szerencsém egy paleo cukrászdában dolgozni, de a százhuszadik isler megsütésénél és kimártásánál rájöttem, hogy nem szeretek futószalagon dolgozni: mind a főzésben, mind a cukrászatban a kreativitás

A KATUSAKTÍV csapat egy része, Best Body óra után (2018)

és a művészi kifejezés tetszik, ami már egy másik szint. Megmaradt hobbinak.

Visszakanyarodva a sportra, gyerekkorom óta elkísér, a Spartacusban kezdtem tornázni, nem is tudom, hány évesen, lötyögött rajtam a kék egyberészes dressz, cigánykerekezés helyett kis köröket kellett tenni a talajon. Aztán felvettem a Balettintézet egyéves előkészítőjére, ami meghatározó emlékem, a *Tükörpalotába* bele is írtam azt, amikor szünetben kint állunk az erkélyen, és nézzük az Operaházat, hogy milyen szép. Aztán Igaz Lucyhoz jártam, nagyon szerettem, mindig voltak fellépések, bár pont a kánkánnál betegedtem meg, anya csak hazahozta a fellépő ruhát megmutatni. Később táncolni jártam, az utóbbi időben pedig aerobikozni, az elmúlt két évben tagja voltam a Katus Attila vezette Katusaktív csapatnak, több fellépésünk volt, sok szép, közös emlék. Talán mondhatom, hogy az életem része a sport. A Magyar Napló által szervezett futásokon is mindig részt veszek, igaz, minden évben meg-

fogadom, hogy eggyel kevesebb kört futok, és azt is magassarkúban, mert futni nem szeretek.

– *Térjünk kicsit vissza a zenéhez! Több versedet megzenésítették, például Müller Péter Sziámi és Kirschner Péter készített egy dalt. Vannak-e még adaptációk?*

– Mészáros Mihály zeneszerző is megzenésített több verset. A fotózás mint hobbi egy pillanatra itt összeér a zenével: a *Meghasadt fény kapujában* című oratóriumának CD-borítóját én terveztem, egy fotómanipulációm szerepel rajta, vele például ennek kapcsán ismerkedtünk meg. A *Jolly Joker* pécsi bemutatóján elhangzott a *Fű, fű* című versem megzenésített változata Jordanov Enikő előadásában mint egyfajta születésnapi ajándék. Kirschner Péterék a *Csillag* bemutatójára választottak egy verset a kötetből, tehát az inkább alkalmi jellegű volt. Egy másik dalszerzővel, Baroque Angellel a Facebookon ismerkedtem meg, mivel látott fantáziát a verseimben, azok alapján több hanganyagot is készített.

– *Most, két nagyobb prózai munka és két verseskötet után, mi fog következni?*

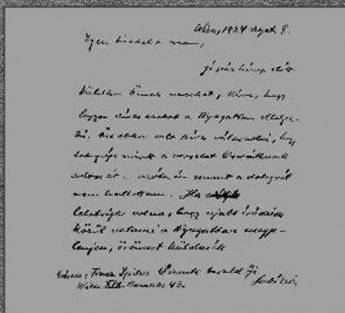
– Természetesen vers. Jelenleg a harmadik kötetemen dolgozom, hamarosan le is adom a kéziratot. Ebben a kötetben is megtartottam a hármas tagoltságot, bár azt hiszem, ez inkább csak egy formai gesztus, a befogadás megkönnyítése érdekében történt, legalábbis az első és a harmadik ciklus szoros összekapcsolódást mutat, de a töménysége miatt szükségesnek éreztem néhány személyesebb jellegű én-verssel, térben mégis tudatosan elválasztani őket egymástól. A térnek egyébként is fontos szerepe lesz ebben a kötetben.

Pataky Adrienn

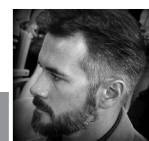

Pataky Adrienn
(1984, Sopron) tanár,
irodalomtörténész,
Budapesten él

BABITS MIHÁLY LEVELEZÉSE 1923–1925

„károsnak tartanám, ha a magyar irodalom több ágra szakadna”

Fodor József Péter
(1982, Szombathely)
az ELTE BTK alumnusa,
szerkesztő, kritikus

Babits Mihály levelezése 1923–1925,
Magyar Napló Kiadó, 2018.

A Babits-levelezés e tizenegyedik kötete 537 levelet tartalmaz. Ez a könyv, akár a korábban megjelent opusok és a kiadásra várakozó többiek, az író pályájának valamely fordulathoz kapcsolódik. Ennek fényében az 1923–25-ös éveket felölelő anyag az *Isteni Színjáték*, valamint a *Kártyavár* befejezéséhez és az 1925-ben elkészült *Sziget és tenger* kiadásához köthető. E két év levelezésében nyomon követhető a költő törekvése az „egyetemes magyar nyelvű irodalom” megszólaltatására, a Kárpát-medencében újonnan alakult államokban szerveződő magyar irodalmi folyóiratok támogatására, az emigrációba szorult költők és írók legjobb műveinek megjelentetésére (ezért fordult hozzá Szenes Erzsí és Sinkó Ervin, kérve személyes támogatását); ugyanakkor segítette a legfiatalabbakat, az irodalomba éppen csak belépőket is; a tömegkultúra magyarországi elterjedésének tudomásulvételével igyekezett biztosítani az elitkultúra elsőbbségét. A levelekből hiányoznak a napi politika eseményei és az események kommentárjai.

Babits ugyanis baráti társaságban sem politizált. Ha a politika mégis szóba került, akkor legfeljebb általánosságokban mondott valamit. Bizonyára szerepe volt ebben az etikai abszolútumra törekvő költő és a relativumokra építő napi politika 1914 előtt is tartózkodóan szemlélt ellentétének, és talán a maga 1918 végén, 1919 legelején szerzett személyes tapasztalatának is. Ez a distinkció megjelenik az itt olvasható levelekben általánosságban is, de egyetlen konkrét történésről, a zsidóság diszkriminációjáról szólva is. Babits ugyanakkor szavakba foglalta Rédey Tivadarnak küldött levelében 1924-ben: „Írónak, ha nemcsak mulattatni akar, hanem nemzetet nevelni is, nem szabad megelégedni a kellemessel.” Azaz a napi politikától való távolságtartás nem befolyásolta abban, hogy műveiben közvetve ne konfrontálódjék a legitimációt nyerő, a közösségek életfolyamataiba kényszerítő módon beavatkozó politikai hatalom céljaival. Ez látványosan jelenik meg a Kuncz Aladárral folytatott levélváltásban, az Ellenzék, majd a kolozsvári Erdélyi Helikon rep-

rezentációját segítő küldeményeiben. Ugyanezen szempontból figyelemre méltóak a délvidéki Szenteleky Kornéllal váltott levelek is. Rendkívül fontos, hogy e kötetben összegyűjtött írásokban feltűnik a következő írógeneráció tagjai közül Sárközi György és Féja Géza. Valamint feltűnik az irodalmi emlékezetben már peremre szorult, 1919-ben forradalomparti Pintér Ferenc, akinek a kötetéről maga Babits írt recenziót a Nyugatban, és aki megrendült levélben mondott köszönetet a megtisztelésért (majd a 19 éves József Attila társaságában meglátogatta a költőt Reviczky utcai otthonában). Az 1923–1925 között Babitsnak írt levelek közül szembetűnőek a saját irományaik felett esztétikai ítéletet várók. Babits vagy nem válaszolt a levelekre (amelyeket néhányan a válasz elmaradása miatt többször megismételtek), vagy csendbe burkolózott.

Személyes sorsáról, legbenső érzéseiről csupán legközelebbi barátjának, az akkor Németországban élő Szilasi Vilmosnak nyílt meg egy panaszos levelében. Az „állandó munkahajszá”-ról írt, „az irodalom kis konclesőivel és irigyeivel” vívott kötelező harcról, megélhetési nehézségeikről, a kiadókkal való „heccek”-ről, amelyek „véggépp megőrlik” az idegeit. Önértelmező válaszában Szilasi érzékletesen fejezte ki Babitsnak a korszakhoz és a kortársakhoz való viszonyát, irodalmi jelentőségét, és a magyar kultúrában betöltött hálátlan, e kultúra számára azonban nélkülözhetetlen érték- és ízlésformáló szerepét. „[...] egy nagy generációnak te vagy és maradsz mindig szellemi vezére s rég túlnőttél már azokon a határokon, amelyek belülről normális emberi mértékek alkalmazhatók.” A költőt ért támadások miatt Füst Milán is hosszú levelet küldött Babitsnak, amelyben kifejezte haragját és felháborodását a költőtársát denunciókkal szemben. E levél kapcsán fontos megjegyezni, hogy Füst dicsérő és támogató szavai meglehetősen pontossággal rajzolnak képet a költő személyiségéről, lelki alkatáról.

1924 márciusától új helyszín és új szereplők lesznek fontosak a Babits-házaspár életében. Ekkor vásároltak meg Esztergomban, az Előhegyen „egy könyv” honoráriumából egy telket egy kis házzal. A vásárlás körülményeiről, a be rendezkedésről, a helyfoglalásról levelek és fotók is tájékoztatnak. A költő édesanyja, akinek írásaiból rekonstruálni lehet egy vidéki kisváros életét, örült annak, hogy fia „szerző emberé is lett”. Babitsnak a ház lehetőséget kínált a munkába való elmélyedésre, a város új inspirációt és új barátokat hozott.

Az 1924-től kelt levelekből az esztergomi bazilika kupoláján át a távolba tekintő író alakja rajzolódik ki, aki a teraszról az odakészített messzelátó segítségével gyönyörködhetett „Magyarország legszebb kilátásainak egyike”-ben – amint írta Rédey Tivadarnak és Kárpáti Aurélnak, akiket levélben hívott látogatóba –, és természetesen átpillantott a túlsó oldalra, ahol „[...] Idegen katonák / a szuronyos szólamok szorítják a Dunát, [...]”, amint a *Dal az esztergomi bazilikáról* című versében olvasható. Hamarosan személyes barátságba került a városban Einzinger Ferencsel, a helyi Takarékpénztár főtisztviselőjével, majd igazgatójával, aki sokat segített a költőnek pénzügyekben, a házuktól nem messze eső Babits-porta körüli munkálatok szervezésében és végeztetésében. Einzinger Ferenc azonban nem csak segítője lett a költő itteni életének. Maga a helyi Balassa Bálint Irodalmi és Művészeti Társaság alelnöke volt, festményei és ceruzarajzai folyamatosan helyet kaptak különböző kiállításokon, egyik szervezője volt a város szellemi életének, és mindent megtett annak érdekében, hogy a költőt igazi szellemi környezet vegye körül. Szekkokat festett a feleség szobájába. A dolgozószoba boltívére ő írta fel a *Szigeti veszedelem* egyik sorát. Az ő ötlete volt az „aláírás fal” is. A levelezésükből jól követhető Babits „beépülése” Esztergom életébe.

Babits Mihály neve a Nyugat folyóirat impresszumán szerkesztőként szerepelt. Szerkesz-

Tóth Árpád

tősegi kollégáival azonban nem volt felhőtlen a kapcsolata. Ignotus, a hivatalos főszerkesztő, Bécsben és Berlinben élt, nem volt valódi szerepe a lapszámok összeállításában. A másik szerkesztő, Osvát Ernő egyedül döntött szinte minden ügyben, így a költőnek nem volt tényleges befolyása az újság tartalmára. A technikai dolgokat intéző Gellért Oszkárral levelezett, miközben versei és novellái egyre inkább az Estlapokban jelentek meg, ahol azokat a három

újság irodalmi szerkesztője, Mikes Lajos a szerző szellemi rangjához illő módon kezelte. A levelekből kirajzolódik a Nyugatnál kialakult és méltatlanná lett helyzet megoldásának lehetősége. Felmerült Babitsban egy másik lap alapításának gondolata is, amelyet Magyar Gondolat címmel Szabady Ernő akart alapítani, s amelyhez a költőt kérte fel főszerkesztőnek teljes szabadságot biztosítva számára. Babits a tervezgetés közben meg is nevezte a reménybeli

folyóirat teljes szerkesztőségének tagjait és reménybeli munkatársait, végül azonban a Nyugatot olyan emblemikus fórumnak tekintette, amit nem volt képes elhagyni. Emellett nem fogadta el Tormay Cécile lapjának, a Napkeletnek szerkesztését sem, sőt, nem is írt bele soha. Ugyanakkor a személyes kapcsolatokat a korszak udvariassági szokásai szerint fenntartotta, miközben törekedett arra, hogy elhárítson minden konfliktusforrást, ami a kormányzat által erőteljesen támogatott folyóiratban való megjelenésével járt volna. Ugyanígy tett az akkor nagyon modern költőnek tekintett Erdős Renée-vel is.

Az 1923–1925 közötti levelek mutatják, miként lett Babits az európai szellemi élet egyre fontosabb szerzője. Stefan I. Klein német fordítója nem egyszerűen lefordította verseit, novelláit és regényeit, de szervezte is műveinek kiadását. Napilapok heti mellékleteiben helyezte el műveit, német nyelvű kiadókat bombázott a költő íásaival. A készülő *Halálfiából* kért folyamatosan részleteket, sürgette a regény befejezését, a megkapott részleteket párhuzamosan fordította. A költő levelet váltott Borghesével, aki elküldte frissen megjelent két regényét, Babits pedig kilátásba helyezte, hogy az egyikről ír majd a Nyugatba.

Alfons Maseras katalán író és költő postára adta *A jelenkor katalán lírája* című gyűjteményt, cserében kérve Babbitstól „a magyar irodalom jelenéről” szóló antológiát. Tiszteletpéldányt küldött Mario Puccini legújabb regényéből is, miután Babits néhány erőteljes lírai művét megcsodálta. Kiterjedt levelezést folytatott Antonio Widmar olasz költővel, íróval, műveinek olasz fordítójával, aki 1924-től a budapesti olasz követség munkatársa lett. A korszak gazdaságtörténetébe nyújtanak bepillantást a hazai és külföldi kiadók Babitsnak küldött elszámolásai, amelyek rögzítik az írói honoráriumok összegét, a példányonkénti eladási árból köte-tenként a szerzőnek jutó 12%-ot; műfordítások

esetében a tiszteletdíj 50%-a a műfordítót illette meg.

Babits számára nemcsak munkássága, de egészsége szempontjából is nélkülözhetetlen érzelmi biztonságot jelentett stabil magánélete. Felesége, akinek férje személyisége sok esetben még ekkor is rejtélynek tűnt, odaadóan ápolta betegeskedő társát. Egyre inkább átvette tőle a levelek megválaszolásának terhét is, sőt, előfordult, hogy a levélírástól irtózó költő helyett a szekszárdi családnak is ő írt.

Az 1924 októberében és novemberében a budapesti Bálint-klinikán fekvő Babits a karácsonyi ünnepeket Szekszárdon töltötte feleségével, aki február 3-án Budapestre utazott. A február 3-a és 10-e közötti időben a költő érzékeny, ragaszkodó hangvételű szerelmes leveleket írt az akkor már Török Sophie néven publikáló költőfeleségének. Ezekben az írásokban a *Keserédes*, a *Míg kesztyűddel és kalapoddal babrálsz* című vallomásversek gondolat- és szóanyaga szólal meg, felmutatva Babits egy kevésbé ismert hangját, amit semmiképpen nem szánt a nagyközönség elé.

A *Babits Mihály levelezése 1923–1925* módszertani szempontból felvet egy napjainkban többszörösen előkerülő irodalomtudományi problémát: a levelezéskötetek csak a leveleket tartalmazzák-e minimális jegyzetekkel, vagy az életmű és a recepció felől közelítsék-e meg a tárgyukat? A Szőke Mária által készített, széleskörű ismeretanyagot mozgósító jegyzetapparátus ismételten bizonyítja: Babits esetében csak a második megoldás képzelhető el! A költőnek a magyar irodalomban betöltött központi szerepe megköveteli annak átfogó, részletekbe menő tudományos reprezentálását, támogatva a további irodalom- és kultúratudományi kutatásokat, amelyek remélhetőleg segítenek majd a költővel kapcsolatos számos félreértett, félremagyarázott, hamisan interpretált tény pontosabban láttatni.

Fodor József Péter

TAMÁS MENYHÉRT
 ÉSZRE-ÍRT
 STRÓFÁK

Új versek, 2015–2019

NAP KIADÓ

Tamás Menyhért: *Észre-írt strófák*,
 Nap Kiadó, 2019.

Őszikék

Bakonyi István
 (1952, Székesfehérvár)
 irodalomtörténész,
 József Attila-díjas

„Ez a kis formátumú, vékony verseskötet elfér egy kabátzsebben is. A »zsebkönyvek« legjobb fajtájából való. Mindezzel nyilvánvalóan összefügg Tamás Menyhért verseinek tömörsége, választékossága, lényegre törése. A végsőkig megszürt lírai nyelve, amelynek a gyökerei két-séggkívül visszanyúlnak a kibocsátó közeg, a bukovinai székelyek világához, sőt, az archaikus magyar nyelv sajátosságaihoz.”

Ezt írtam többek között annak idején Tamás Menyhért 2012-es *Évgyűrűk olvasata* című verseskötetéről. A fenti idézet most is vállalható.

Tamás Menyhért akkor szól, ha van közlendője, csak akkor jelentkezik, ha érdemes szavát hallatnia. A 2019-ben Kossuth-díjjal elismert lírai és prózai életmű szerzője most is igazolja, hogy eljött a szólás ideje, még hozzá remek és emlékezetes „őszikéivel”. A művek mögött tömör létfilozófia és pontos önismeret húzódik meg. A fogyó időben természetes, hogy a költő számol az elmúlással, azzal, hogy mi marad meg

utána és egyáltalán az időben. A kötetet befejező verse így szól: „Élek, / ha máshol nem, / a fák erezetében. // S a lélek? / A lelkem? / Legyen az ég / hagyatéka.” A műben az evilági és a transzcendens értékek ölelkeznek egybe, a végső letisztulást mutatva fel.

Ugyanakkor maga is vallja, hogy eljött számára a „keményebb hangütés” ideje. Ahogyan ajánló szövegében írja: „...bizakodó reggeleim üzenetét kételkedés árnyalja. És mégis! A csönd részeként, strázsa-gondolattal, megmaradásért játszom.” Íme, egy rövid, prózai megnyilatkozás, lírai elemekkel. Mint ahogyan emlékezetes regényei is tele vannak költészettel, az őrzött anyanyelv sokféle szépségével. A „strázsa-gondolat” is az őrzés lényegéhez tartozik, mint ama bizonyos „Ady-intésben” (*Intés az Őrzők-höz*), és a versek is e logika szerint épülnek. A keményebb hang háttérben nyilvánvalóan ott van a személyes sors élménye, de ott van a külvilág gyakran rémisztő jelensége is.

A tűnődésekben és a villanásokban egyaránt, együtt az emberi-költői létezés apró és jelentős elemeivel.

Tamás Menyhért lírája tehát változatlanul őrzi a székelység sorsát és nyelvezetét, gazdagítva újabb költészetünk egész tartományát. Képzelete, helyenként intenzív képiséggel, drámaisággal, olykor egészen az egyetemességig ér. Az *Emléktesztekben* például így: „...Sírást hallok, égi sírást, / vak éj! az sincs, hova lennem! / hurkolt fényben, most érzem csak, / kivérzett út pihen bennem...” Az emlékezés is a jelen részévé válik több munkájában, és ennek folyamataiban a különböző napszakok, közülük főleg a reggel, igen fontos szerepet játszanak. Ez utóbbi nyilvánvalóan az újrakezdés, az ébredés mozzanatát jelenti. Ennek nem mond ellent, hogy a szülőföld korai emlékei is vissza-visszatérnek, bár érzékelteti a költő a távolodás mozzanatát is. „...Bukovina – / álomban, álomtalan: / hazának hitt haza!...” – olvassuk a *Félálomhoz egész képben*, utána pedig a „kapott gyermekorról” szól. Viseli a „bűnnel-aggatott álmokat”, jelezvén a dolgok összetettségét és bonyolultságát is.

A múltó időben egyre inkább fölerősödnek az imaszerű megszólalások, az örökkévaló felé küldött üzenetek. A visszatérő reggel-motívummal ekként: „...Reggel-ima: / mindennapi küzdésünket add / meg nekünk...” (*Rádióval alszom*). Változatlanul érezzük, hogy verseinek alaprétege a kálváriás sorsú néperől szól, de a korábbiaknál puritánabb eszközökkel. Székelyekről és nem székelyekről, de mindenütt: magyarokról. Már cikluscímei is rendkívül beszédesen árulkodnak szemlélete irányairól és tágasságáról: *Szegélyezd magad*, *Tárguló szemrés*, *Szélvert égtáj*, *Ahol már ahol sincs*.

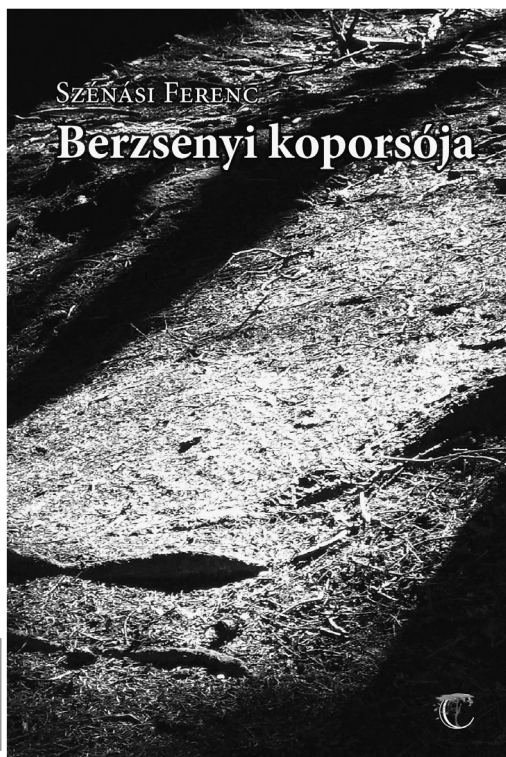
Önerősítésképpen lírai küzdelmeihez, nagy elődeit, közöttük Arany Jánost idézi meg,

a nála nem túlzottan gyakori szonettformában, *Aranyspirál* cím alatt, az „ékes nyelvészadot” is emlegetve. Egy későbbi előd, a nagy székely író is fontos szereplő lesz a verseskötetben. A *Tamási Áron hajnali imája* (1956. november 4-i keltezéssel) a kötet legnagyobb vállalkozása. Áradó versbeszéd vagy éppen verspróza, országos hitté, imádsággá kitágított szöveg születik a költői emlékezésben. Eszünkbe juthat e művet olvasva akár Bódi Vencel híres monológja is Sütő András *Advent a Hargitán* című drámájából, a kiáltás jogáért való fohászkodással. Tamás Menyhért műve is lehetne drámai monológ a tragikus történelmi pillanat megrázó földidézésével. „...Nem ütöm fel a Bibliát, nem kezdek ismételt fohászbba. Mindünkben maradt annyi ima, hogy erőben tartsa hitünket.”

A költő a nemrégien elhunyt Rónay Lászlót (legutóbbi monográfiáját) is köszönti, valamint tiszteleg Kányádi Sándor emléke és élő életműve előtt is: „Sűrű zengés: kertlakó lettél – / virág-ölelő / gyökerek bölcse, / madárjósolat, / erdőmagas ének. // Szülőföldem, / szülőegem, / éltemiglen / visszalelem, / sír-ágyam is / tüzet terem” (*Búcsú két hangra*). Ezek az emlékezetes sorok arra is alkalmasak, hogy Tamás Menyhért lírájának nyelvteremtő erejére figyeljünk. Mintha az egész lírai életmű sűrítményét itt kapnánk meg tőle. Elődei között megéneklí visszatérő nagy kedvencét, Mikes Kelemt is.

Tamás Menyhért kötete arra is tanúság, hogy magabiztosan műveli a ma oly divatos haikut, és nem rejti véka alá az őt körülfogó világot bíráló markáns véleményét sem. Úgy néz szembe a világra szakadó, az ember okozta bajokkal, az újabb viszályokkal, ahogyan a sors iránti felelősséget verseikbe emelő, a megidézett és értelmezett legjobb elődei.

Bakonyi István

Megérkezni a saját szigetre

Szénási Ferenc: *Berzsényi koporsója*, Cédrus Művészeti Alapítvány, Budapest, 2019.

Boldogh Dezső
(1967, Budapest)
költő, publicista

Senki szigetére indul Szénási Ferenc a *Berzsényi koporsója* kötetnyitó elbeszélésében. Ez az utazás egyszerre bemutatkozás, vagy inkább artisztikus, önéletrajzi elemeket felmutató vallomás az eltelt évtizedekről: az író-műfordító-irodalomtudós a legszemélyesebb hangon szólal meg az egész könyv folyamán. A hetvenes éveiben járó szerzőnek megannyi magyarítás, szerkesztés, egyetemi katedrákon töltött évtized után ez az első, önálló novelláskötete, amely – letisztultságát tekintve – lehetne akár egy nagyívű írói pálya mesterdarabja is. A *Senki szigetében* a magánélmények és a közös múlt találkozásából érzékletes, felvillanó körképeket kapunk az elmúlt évtizedekről. Gyermekek- és felnőttkor – az ’56-os orosz tankok elől egy telefonfülke mögé húzódó kisfiú, a kallódó, pályakezdő értelmiségit beszervezni próbáló hatalom manipulációi – keveredik a lapokon a mostani elbeszélő reflexióival. Talán innen, a múlt darabkáit összegyűjtve lehet csak elindulni egy folyóparti csónakkal a szigetre, ahol meg kell írni a művet, az eltűnt időt, felmenők

és képzelt alakok történeteit. A kötet címadó novellájában már egy – felerészlet – utóbbi, az örök orosz lélek katona hőse a főszereplő, fél évszázad elnyomatásának emlékképeiből barátságos rajzolattá gyúrt figura, akiről csak annyit tudunk, hogy a szerző „látomásának embere” egy, a háborúban Niklán frontszolgálatot teljesítő parancsnok lehetett, de még ez sem bizonyos... A kellemes abszurdításba hajló befejezés kitűnő allegória is, játék és ironia egyszerre, a szándékos bizonytalanság nemesítő gesztusaival, amelyek általában jellemzőek Szénási írói világára.

Szereplőit gyakran foglalkoztatják a művészi ars poetica és a morál kérdései, alakjai, még ha régmúlt korokból vetülnek is elénk, valóságosak, miközben helyenként szinte Dosztojevszkij hőseire emlékeztető párbeszédet folytatnak egymással. A *Gyógymódok* és a *Titkok* nem is állnak másból, mint elvont létkérdéseket taglaló beszélgetésekből. A kötet legtöbb novelláján végigvonul a monologizáló, vagy az ismeretlen valakihez szóló beszédmód, amely-

Kosztolányi Dezső

ből lassan bontakozik ki az előzmény, a történet, és a mindig kellően adagolt elhallgatások. A szerző sokat bíz az olvasó képzeletére, megdolgoztatja igazságérzetét, csendes, mégis váratlan szituációkba hívja, miközben mintha alkotói munkanaplóiba is betekintéseket engedne időnként. Mélyebb értelemben ez a típusú írói módszer nem tükröt tart a valóság elé, hanem személyiségrétegeket fókuszál finom eszközökkel, noha tudja, „a gyónás nem verspótlék”, tiszta kezekkel boncol, hogy sem a vért, sem verítéket nem vesszük észre. Ahogy az *Illuzionisták* narrátora mondja a főszereplőről:

„...bennünket is áltatható közönségnek néz, velünk is megpróbálja elhitetni, hogy amit esténként eljátszik, az színtiszta valóság.” A bűvész egyetlen tudományát senki sem ismeri, a kollégák számára is rejtély, miként a halála, egy balul sikerült mutatvány után. Valahogy itt mégsem érhet véget az írás, pedig nincs tovább, viszont ezáltal lesz kerek és varázsgömbyszerű az egész történet. Az *N. N. mester naplójában* egy festő monológjait hallgatjuk, miközben fiatal modellje beszél hozzá, de hogy mit, azt nem tudhatjuk meg, arra a festő sem kíváncsi, viszont a bárgyú fiúarc megörökítésekor emlékalakok, „a legvidámabb barakk eltompult lakói” tolakodnak a vásznára: a készülő alkotás szinte egy remekmű esélyét ígéri. A befejezés hirtelen átvezet napjaink kalmárkapitalista légkörébe, annyira váratlanul és finoman, hogy nem tudjuk, a kor látteleteként vagy művészi hitvallásként olvassuk a szöveget – mindkettőnek kiváló. Más novelláiban látszólag történelmi utazásokra hív „megtalált” levélredékek, apokrif szövegmaradványok segítségével, amelyekben az erkölcs, az emberi felelősségvállalás kérdéseivel foglalkozik. További történetmonológok, esszébe hajló elbeszélések is színesítik a kötetet gondolatgazdag, stílusos tálalásban. A jelenkort és a század eleji angol krimi műfajt egyszerre megidéző írás érdekes elegye a *hagyjukameset.blog.hu*, ahol Szénási ironikus világa is erőteljesen megjelenik. A befejező, *Adakozók* című írás keretbe foglalja a könyvet, mintha a *Senki szigetének* filozofikus, távoli visszhangja lenne.

A kötet szerzőjének volt hová eljutnia, a folyópartról sikerült elrúgnia csónakját, benne izgalmas rakománnyal, hogy megérkezzen végül a saját szigetére, megteremtett birodalmába. A többségükben kitűnő, elmélkedésre, újraolvasásokra érdemes elbeszélések nemcsak egy „elsőkötetes”, hanem egy beérkezett írónak is becsületére válnának.

Boldogh Dezső

Láthatatlan áramlás

Payer Imre: *Fényből van a fal*,
Tipp Cult Kiadó, 2018.

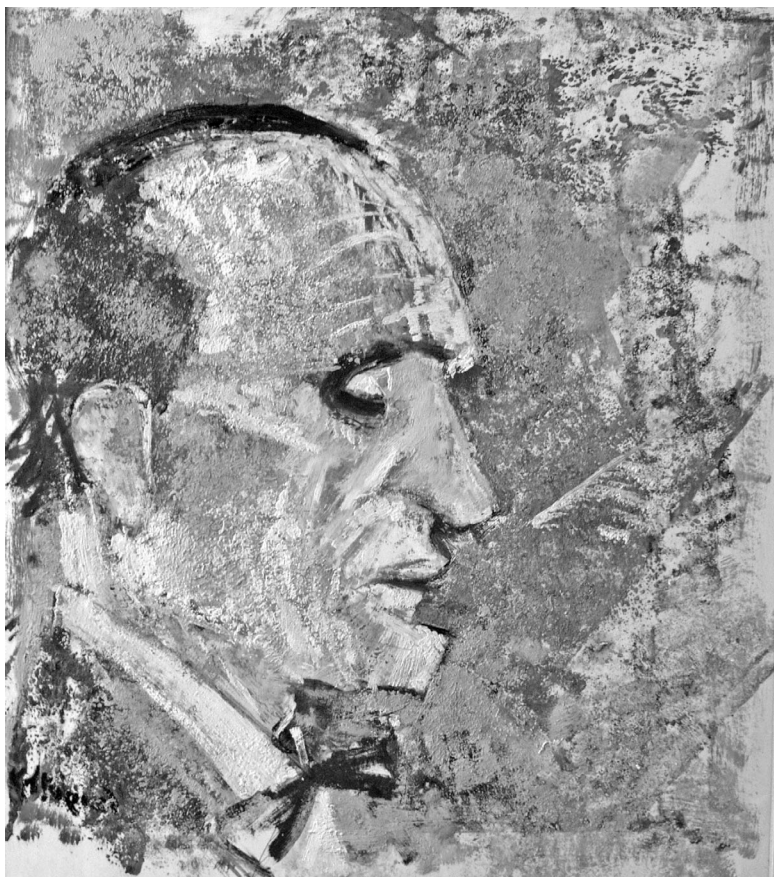
Bogoly József Ágoston
(1958, Csorna)
irodalomtörténész,
Szegeden él.

Az eredetre vonatkozó költői gondolkozásmóddal, a létkérdés természeti és emberi megújítása nyomán a szubjektum a belső, lelki szférából kijuthat-e a külső világba? Payer Imre beszédhelyzetét a modernen és a posztmodernen is túllépő átmeneti civilizációs öntudat mögé néző befelé fordulás jellemzi. A verseskötet olvasója a láthatatlan ideavilágba kap meghívást. A leginkább jellegadó négy verset emeljük ki.

Az újplatonikus metafizikához, Plótinosz mai változatú szellemi vonzasköréhez kerülünk közel. Az *Erdőben* című versben a fénykultusz, a költő tudása az ember igazi létéről és a nemesebb énünkről ezt bizonyítja. A költőt a *fényátesztő* és a fény áramlását gátló falak felkutatásában, az árnyalt *fényérzékelésben* való eddigi élő világtapasztalata most sem hagyta cserben. A szétválasztás tétovázó látszata mögött egy bátor szívű, határozott értékkeresés nyilvánul meg. A költő nem tehet mást, mint a külső világot uraló magatartást tanúsítóval szembehelyezi a maga létmódjának versben

történő, fényben tündöklő megértését: „Zöld levegő. / Kemény bükkök, tömzsi tölgyek, / cserjék, zsurlók, lapulevelek. / Zöld élőermék hatalmas hálója / terül a fenséges kékre. / Áttör az égen, avatott lomb koronáján / átszüremlik a fény. A fény! A szilánkos túli. / Vakítón láttat. / Fehéren zöld a zöld. / Mint élő lemezen át. / Bennem már nem a tüdő, / az erdő lélegzik. (...) És az erdő nézi. Hagyja. Bólint. / Szikár napfényben. / Teljes napfényben. Bükkös-tölgyes közt / csonkolt fenyő magasul. / Hagyja az erdő, szelíden egybegyűjtve / a rejtélyesen kibogárgzó színekkel, / a vakító ragyogással. / Együtt van mindez vele, nincs külön. / Ezt tanítja nekem ő, az erdő” (*Erdőben*).

Payer Imre *Fényből van a fal* című verseskötetének retorikája álomszerű, szavakkal játszó, látomásos és valóságtöredékes párhuzamosságokra épül. Önmagához intézett kérdések formájában metafizikai jelleget hordozó tünődésalakzatok nyilvánulnak meg. Payer Imre az eredendőre való tekintettel, a jelenben kimond-

Egry József

ható lelki igényből fakadóan a hamvadó világok elillanó üzenetét tárja elénk: „A gyász van itt. / A föld alatti nyirkos odú az igaz. / De láthatatlan áramlás / a föld alatt, a föld felett, / a lombos árny között a fényben. / De a napos oldalon hiába / szorulok árnyékba. / Addig már haraptam, / haraptam a fényből! / Csorba aranymanna” (*Romló falnál árnyékban, fényben*).

A *Romló falnál árnyékban, fényben* című versben a „dimenzióhorpasztás” is szerepet kap: „A föld alatti nyirkos odú az igaz.” Láthatatlan áramlásra, fényre van szükség! A homorú tükörbe történő mély belelátás ez. A fényvel telítődés leszűrődő tudomásulvétele: az „aranymanna” az emberi idődimenziós játékban esetlegességgel keveredik, csorbul.

Beszélgetésben vagyunk önmagunkkal és az olvasónkkal? Ráhangolódunk egymás veszteségeire is? Olvasói részvétellel, megszólitottként, benne élünk a költői műalkotásban.

Payer Imre *Más-képp* című versének harmadik strófája a tovatűnő pillanatnyiságot túlélő örök alapidentitás érvényességét jeleníti meg. „Vakon is látom Isten napját!” A pillanathoz a maradandóság felől is lehet közelíteni? A különböző idődimenziók közé tévedve beékelődött én olyan, mint az „elvédtelenedett, mállt vakolat”.

„Felkiáltanék most, mint – maradék. / Vakon is látom Isten napját! / Űzött utcakő, falak, hagyaték. / Összerogyott terv, remény – tájdarabkák. / Mire lesz ébredés? Rémálom napját / tévedésként lelheti, lehet, lehetetlen. / Mint gondolat a pőre tettben.”

A *Testamentumom ólomüvegen* című vers első kilenc sorát idézzük: „Ólomüvegre írom Testamentumom. / Sötét, komor, bezárult ábrák. / Tévesztő napistenként / fémoxidós üvegben kitarul / változó szín, alak. / Keresztülsugározza / újjászülető tény-sugár játéka / - négyzet-, téglá- és rombuszalap- / az összeólmozott tanulság-nyomatot.” Költői nyelven mindez, a teremtés bennünk lévő mintázatát, az alakváltó továbbélésünket és az isteni geometria ember által dekódolhatatlan előrajzolatát érzékelteti?

Payer Imre *Fényből van a fal* című kötetét nem a realitásról történő meglepedkezés, hanem a másképpen megnyilvánuló valóság, a fényben való feloldódás költői élménye hozta létre. Payer Imre verseskötete beszédes címadással, a költői ihlet fénykörében, a léleknek szűk hétköznapi elszigeteltségét oldja fel. Felülemelkedést és szabadulást hoz, a „másképpen igaz” történést tanúsítja. A *Fényből van a fal* című kötet az olvasó számára a saját belső igazságforrás rejtettségére nyújt rávilágítási lehetőséget.

Bogoly József Ágoston

Szépirodalomba oltott néprajz

Széki Soós János: *Vándorforrás*, Magyar Napló Kiadó, 2018.

T. Kovács Péter
(1950, Budapest)
író, újságíró, szerkesztő,
fordító

A költő, novellista, esszéíró, publicista Széki Soós János – a mezőszéki Szék szülötte – legújabb könyve néprajz és szépirodalom egyben, de ennél is több: családrégény, oral history, múltidézés, hagyománymentés. Beszédese a cím, *Vándorforrás*. Mint írja, „Szék falu kútjait emberemlékezet óta talajvíz, ahogy lakói mondják, vándorforrások táplálják. Hiába közelítettünk feléjük lábujjhegyen, imádkoztunk előttük levett kalappal, egyszer csak elunták a szik földet, és arcunk tükörképével a hátukon elszöktek tőlünk! Azóta más tájakon csobognak” – írja a szerző felidézve azt a világot, amikor a vándorforrások még megvoltak Széken.

A népzene, népi táncok, népviselet, népművészet kedvelői jól ismerik Széket, ahol egészen a 20. század 70-es éveiiig szinte érintetlenül élt az odalátogatókat elvarázsoló hagyomány. Az egykori városból lett falu népzenejét feldolgozó Lajtha László, a gyűjtőmunkát folytató Kallós Zoltán, a széki hétköznapiakat és ünnepeket megörökítő fotográfus, Korniss

Péter ismert nevek a népi kultúra szerelmeseinek körében.

Novák Ferenc „Tata”, a Honvéd Együttes művészeti igazgatója, Szék alapos ismerője a 70-es évek közepére, a villany bevezetésére teszi a hagyomány „szétesésének” kezdetét. Mára, ahogyan a szerző írja, „az egykori széki rendet tartó utolsó abroncs is lassan elpattant”. Alig vannak hagyományos lakodalmak, inkább gépzene szól, ahogyan a helyi öregek mondják, „egy jót táncolni, énekelni már nem lehet, nincs mire mulatni”. De nemcsak az egész világot bámulatba ejtő széki zene halkult el, veszendőbe lát-szik menni a népviselet, a mai széki menyecs-kék már nem fonnak-szónek, nem sütnék házi kenyeret, „a gazdaszellem legkisebb szikrája is elfojtott bennük”. A globalizáció, a káros magyarországi folyamatok elérték és elsöpörték az ősi hagyományokat és a falut évszázadokon át megtartó rendet.

Széki Soós János arra vállalkozik könyvében, hogy dokumentálja, megőrizze az utókornak

Kmetty János

azt a valaha volt, elsüllyedt világot, amelyet még gyerekkorában megismerhetett. „Mert a világ változik, ami elmúlik, nem szabad siratni, csak megőrizni, ami értékes!” – mondja a könyv egyik szereplője.

Mindezt szinte enciklopédikus ismeretanyaggal és alapossággal, a hagyományok, szokások, tájszavak, dűlő-, kút- és pataknevek, a három széki falurész, Felszeg, Csipkeszeg, Forrószeg világának bemutatásával teszi. Megrajzolja az egykori (és mai) széki mindennapok jellegzetes alakjait: Szakács brigadéros, a templómépítő Márton mestert, Ilka Gyurit, a cigányprímást, a Mica Juonná lett Mike János halórt, a Barabásból lett „mindenható” Barbos milicistát, a szekust és a traktorosból lett párt-

titkárt, a pakulár Bátor Pistát, Magyarai sógort, a mézáróst, a Széken megtelepedett és a hagyományokat újjáéleszteni próbáló „holland Misit”, és persze első helyen saját családját, főként az időközben örökkévalóságba költözött apát, anyát és sógort.

Az erdész apa alakja vissza-visszatér a könyvben, de a szerző külön fejezetet, egyetlen hosszú mondatból álló „nekrológot” is szentel emlékének Csendzajlás címmel. Mély fájdalommal ír az apa megaláztatásáról – amelyet kisebbségi, magyar mivolta miatt kellett elszenvednie –, fegyverviselési engedélyének megvonásáról, amitől végképp elvesztette életkedvét, és ami előidézte korai halálát. Felidézi a hatéves szovjet hadifogságot elszenvedett keresztapa emléket, akinek „minden héten jelentkeznie kellett a milicistánál az őrsön, tanúbizonyságot tenni arról, hogy nem kezdett románellenes cselekedetbe”. Külön fejezetben siratja el sógorát, a korán elhalt Juhos Miklóst, „a rohamosan fogyatkozó páratlan széki ember egyik utolsó képviselőjét, akinek hiánya örökre betölthetetlen űr marad”.

Önálló fejezetekben vagy részletes leírásokban foglalkozik olyan mélyen gyökerező hagyományokkal, mint a híres széki szilvapálinka főzése és kóstolása, a disznóölés szertartása, a vászonszövés és kenyérsütés folyamata, a már megszüntetett kötelező katonai szolgálat, sorozás története az 1940–1944 közötti „kis magyar” és az azt követő román világban, vagy a Budapesten munkát kereső székiek hányattásai, becsapása, kihasználása.

A háttérben ott komorul az „aranykorszak”, a Ceaușescu-diktatúra évtizedei, amikor tiltották, vagy minden lehetséges módon akadályozták a széki hagyományok ápolását, mégis, mindennek ellenére makacsul tovább élt, és amelyet most, a szabad világban önként dob el az ifjabb nemzedék.

A könyvet Korniss Péter fotói illusztrálják.

T. Kovács Péter